

U33192

Ms. No. 29-12-03

Title - MUNTAKHBAAT - e - HINDI (Edition - 2)
Author - John. Shakespeare .

Publisher - (London) Cox And Baylis

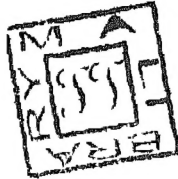
Date - 1824

Pages - ~~100~~ 150 + 28 + 31 + 7

Subjects - Hindustani Zulfen - Europe ; Hindi
Zulfen - Tafheen - O - Tasadduq .

مُنْتَخَبَاتِ هِنْدِي
هِنْدِي زَبَانِ كِي طَالِبُونِ كِي فَايْدِي كِي واسْطِي
اِنْتِخَابِ كِيا هُوا
جان شِكْسپيرِ كا

سنه ايڪٽ هزار آڻه سِي چَوِيْسِ عِيسَوِي ميِن
مُطابِقِ سنه باره سِي اَنْتالِيسِ هِجْرِي كِي
سِرِ نَوَسِي چَهايا گِيا

پهلي جلد ✓

LONDON.

Printed by COX and BAYLIS, 75, Great Queen Street,
Lincoln's-Inn-Fields.

1824.

M.A.LIBRARY, A.M.U.

U33192

۸۹۱۵۴۳۰۸

۲۳ ش

(۵۲)

۳۳۱۹۲

نقلیات

21 SEP 1963

۶۱

۱ نقل

کسی کُتی فی دریا کناری ایک ہڈی پائی اور منہ میں لی جون پرچہ میں اُس
کی پانی میں دیکھی سمجھا کہ دوسری ہڈی ہی ماری لالچ کی منہ پسارا کہ
اُسی بھی پانی سی نکال لی آخر ہڈی جو منہ میں تھی کھو دی

۲ نقل

یوں کہتی ہیں کہ شادی نام ایک بنی فی بازار سی گھڑا بھر کڑوا تیل خریددا اور
وہاں کپڑا ہو پکارنی لگا کہ جو کوئی مچھتی اسی میری دکان تک پہنچاوی
تو ایک ٹکا اُسی مزدوری دوتگا دلوالی نام ایک نعل بند وہاں کپڑا تھا وہ گھڑا
اپنی سر پر اٹھا کر اُس کی دکان کی طرف لیچلا اور چلتی ہوئی پہ دل میں
منصوبہ کرئی لگا کہ اس لکھی کی مرغی کوٹگا وہ بیس اُنڈی دیگی پھر بائیس

دِنَ کي بَعْدِ بيس بچي نکالِي گِي جب وي بڑي هونگي اُن کو بچکر بکري
 خریدونگا اُس کي کچے بچے سي گاڻي پهر اُس سي گهوڙي گهوڙي سي اونٺني پور
 هٽھني مول لونگا

جب اس سوداگري سي بہت دولت هاتھ آي تب چار بياہ کرونگا هر ايڪ
 جو رو سي چار چار بيٺي تولد هونگي جب وي جوان هوکر شهنشادون کي طرح
 نازي گهوڙون پر سوار هوکر شڪار کا ارادہ کرينگي تو مَين اُن کي جلونگا
 تانہ اور لوگ اُن کي تعظيم و تڪريم کریں

اس بيہودہ خيال مين گھريکا دھيان عجاتا رھا وہ سِر سي زمين پر گرکي پھوٺ
 گيا اور سارا تيل بہ گيا تب بيٺي ني اُس کي سِر کي بال پکڑکر آيسا لتايا
 اُسي وہ مار عمر بھر نہ پھوليگي

۳ نقل

کسي مکان کي بچے پانچ سات سپاهي بيٺهي آسمين ڏينگ مارتِي تهي کوڙي
 کہتا تھا مَين ني چار گھاو کھاي اور کوڙي کہتا تھا پانچ غرض هر ايڪ ني اپني
 اپني لڙني اور زخم کھاني کا احوال بيان کيا ايڪ بُوڙھا ٿڙھول اُن کي پاس

عرب بي آڏهي ڏينار دي اور ڏجلي كي ڪناري بيٺا نان باي روڻيان نڪال نڪال
 ديئا تها اور وه پائي مين بهگو بهگو ڪر ڪهانا تها روڻيان آڏهي ڏينار كي قيمت سي
 گذر ڪر چار دانگ تلڪ پهنجن بلڪه اسي گذر ڪر ڏينار كي نوبت آي نان
 باي بي اختيار هو ڪر بولا آي عرب ڪتي ڪهاڻا اس ني جواب ڏيا ڪه جب تلڪ
 په پائي بهيگا مين ڪهانا جاوڻگا

۵ نقل

نقل هي ايڪ جنگل مين ڪوئي لوهڙي ڪهاني كي تلاش مين هر طرف پڙي پهرتي
 تهي ڪه نظر اس كي ايڪ مرغ خانگي پر جا پڙي جو درخت كي ٻيچي چوڻا
 تها گهات ڪر ڪي چاهه ڪه اس ڪو شڪار ڪري ايڪ بارگي ايڪ نقاري ڪو ڪسي
 درخت مين لٽا هوا ڏيکها ڪه ڏالين كي اگني سي سهمنڪ آواز اس سي
 نڪلي هي اس نقاري ڪي پڙي هي مهيب آواز سي اس ڪو نيم مرده سمجه ڪر
 دل مين اٿي سوچي ڪه گوشت و پوست اس ڪا موافق ڏيل اور آواز ڪي هوگا
 درخت ڪي طرف مروج هوي تو مرغ اس حادثي سي واقف هو ڪر بياگا
 لوهڙي به هزار تڪليف درخت ڪي اوڀر چڙهي ڪوشش ڪر ڪي بهان تڪ

آخِرش قابو پاڪي اُسي ٻي تير سي مارا سوار کي جب تير لگا تو جهڙجھلاڪر اُپني
 دانئون سي اُس کو ٻي مار رکها اور آپه ٻي وهان مر رها غرض پرمڻ شڪاري
 هرن اور خوک تينون ايڪ هي جگه پر مکرره گئي
 گهڙي دو ايڪ کي پڇهي اُسي ميدان مين ارڻه لوپي نام ايڪ گيدڙ وهان آ
 پهاڻا خوشي بهت سي کي اور خدا کا شڪر بجا لايا اور کها ابي غداي لطيف
 مڇهي ڪهي ميسر نهين هوي ته جي جسي آج هوي اب چند روز اچي طرح
 فراغت سي کها ونگا اور ڪبابون کي واسطي اچها اچها گوشت سکاڪر رڳو ونگا خير و
 حريص به خيال اُپني دل مين باندھ کي پھلي ڪمان کي چلي کو لگا چبائي ڪمان
 توجڙهي هوي ته جي جب زه ڪت گئي تب ڪمان کا گوشه آيسا زور سي سيني
 مين اُس لالچي کي لگا ڪه پاني نه مانگا

۸ نقل

نقل هي ڪه ڪسي بڙهيا کي مهستي نامي ايڪ بيٺي ته جي نهايت خوبصورت
 اور حسين ، قصارا زمانڪي گردش سي بیمار هوي اور تپ کي سوزش
 سي بيتاب ، بڙهيا اُس کي گرد پورتي ته جي اور دعا و نياز سي ڪهتي ته جي

آي جانِ مادرِ ميري جانُ تجھ پر قربانِ هُوجِيو مَينِ اِنِي تِينِ تجھ پر صَدَقِي
 كَرُونِ هَميشه صُبحِ كِي وَقتِ آه و ناله كِرِي كَهِي يَ خدا اس نو جَوَانِ كو
 بَخَشِ اُورِ اس بڑھيا پھوسِ كِي جانِ جو اِنِي زَنَدِگِي سِي سِرِ هِي اُسْڪِي بَدَلِي
 لِي غرضِ شَفَقَتِ مادرِي سِي بڑھيا شب و روز دُعا و زاري كَرِي تَهِي ۛ

اِنْفَاقاً اُسْڪِي اِيڪُ گايِ هارِسي آيِ اُورِ باورِجي خاني مَينِ جاکرِ شورِمي كِي بُو سِي
 سِرِ کو دِنگِي كِي اَندرِ دالِ جو کُچھ تها کھا گِي جب سِرِ نِکالِي لَگِي بِکالِ نه سِي
 بيتابِ هُوِي اُورِ اُسي طرحِ دِنگِي سِرِ پَرِ لِي باورِجي خاني سِي نِکلِ کرِ اس کو
 سِي اُس کو پَرِ تِي تَهِي ناگاہ بڑھيا كِي نظرِ اُس بَهِيانِڪِ صُورتِ پَرِ پَرِي بَهتِ
 دُري اُورِ سَمجِي كِي اوکِ جو کَهِي تَهِي كِي فَرِشَتِ آکرِ جانِ قَبضِ کرِ تاهِي سِرِ
 بِيهي هِي بي شَڪِ مَهَسْتِي كِي جانِ قَبضِ کرِ نِيکو آيا هِي چَلَايِ اُورِ ناله و زاري
 کِرِي كَهِي لَگِي مَلِڪُ اَمَوتِ مَينِ مَهَسْتِي نِهِي هُونِ مَينِ تو اِيڪُ مَحَنِي
 بڑھيا هُونِ اِگرِ تو اُسْڪِي رُوحِ قَبضِ کرِي آيا هِي تو مَهَسْتِي گھرِ كِي اَندرِ هِي وِهانِ
 جا اُورِ اُسْڪِي رُوحِ قَبضِ کرِ اُورِ مَجْهِي چھوڑِ

۹ نقل

يُون سُنَا هِي كِه اِيڪ مُرْد مُلٽاڻِي بازار سي بڳري خريدڻي اُس کي رسي هائڻه
 مِين پڳري هُوي اِڻي گهر لي آتا تها جب نڌيڪ گاون کي پهتجا کي اِيڪ
 رند اِيڪ جڳهه ڪهڙي ته آس مِين صلاح کي كِه اس آڏمي سي ڪسي چهل بل
 سي بڳري اُڙايا چاهي سب في اِيڪ دل اور اِيڪ زبان هوڪر بندش باندهي اور
 تين چار جڳهه جدا جدا راه مِين بيٺهي اُنڻه مِين سي پهلي اِيڪ في اُس سي
 ملاقات کي اور ڪها كِه آي بهاي پيه نچس ڪتا توي ڪهان پايا آي جواب ديا كِه
 پيه ڪتا هِي كِه بڳري مِين اسي بازار سي مول لي آتا هون ليڪن دل مِين ڪچھ
 شڪ پڙي منڻه پير ڪر بڳري کي طرف ديڪها معلوم ڪيا كِه بڳري هِي تب ڪانڏهي
 پرر ڪه لڄلا تيوڙي دور بڙها تها كِه دوسري سي ملاقات هُوي وه بولا آي مُلٽاڻي
 اس ڪو ڪانڏهي پرر ڪه ڪر اڃانا هِي اگر پيه موتي تو ڪهڙي تيري ناپاڪ
 مڻگي

مُلٽاڻي اِڻي داه مِين سوچا كِه آگي اِيڪ ڪتا ڪه چڪا هِي دوسرا بهي ناپاڪ
 ڪها هِي ڪانڏهي سي اُتار ڪر پير ڏريا ليا تهوڙي دور آگي چلا تها كِه اِيڪ بوڙها
 درخت کي نچي سي بول اُتھا كِه آي مُرْد تو ديوانه هِي كِه آنڪهن کي جوت
 هِي گھٽ گهي ڪِه ڪتا سا ناپاڪ جانور هائڻه مِين پڳري لي جاتا هِي بي

سب ٻائين سنڪر تب تو يقين ھو ڪه شايد ڪجهه عقل مين بي اي مين خلل
 ھو ھي ڪه ڪٿي ڪو بکري جانڪر مول لڄاڻا ھون ڪجهه انديشه نه ڪيا بکري ڪي
 رسي ھائڻ سي ڇھوڙ دي اور آپ ڪپڙون سميت ندي مين جا ڪوڏ پڙا نه
 دھو گهر ڪي راه پکڙي اور بکري انھ رندون بي لڄاڪر شوق سي چٽ ڪي

۱۰ نقل

نقل ھي ڪه ايڪ باغبان ٿيا جو بيوقوف ڪي ماري ڪسي ريڇهه سي دوستي
 ڪر ڪي هميشه ڪيا باغ ڪيا ڪهيت مين دونون اڪٽهي رھتي ريڇهه ني بهي محبت
 پاڪر اسي الفت پيدا ڪي ٿي پھان تڪ ڪه جب باغبان سوچا سرھائي بيٺھ
 منھ پر سي اُسڪي مڪھيان ھانڪا ڪرنا

ايڪ دن باغبان سوتا ٿيا مڪھيان بھت سي اُسڪي منھ پر جمع ھون اور
 ريڇهه بدستور آڪر مڪھي ھانڪي لگا ھر چند مڪھيون ڪو ادھر سي اڙانا ادھر سي
 جمع ھوتي ٿين وھ اس حال سي ڪھنسايا اور پڙا سا ايڪ پتھر اُٿاڪر اس
 خيال سي ڪه مڪھيان دب ڪر مر جا ڀنگين باغبان ڪي منھ پر ڏھ مارا تو سر
 اُس بچاري ڪا پس ڪيا ۽ پھين سي دريانت ڪيچي جو غلامندون ني ڪيا

هي ڪه نادان دوست سي دانا دشمن بهلا هي دانا دشمن جو جان کي در پي
هو بهتر هي اس دوست سي جو نادان هو

۱۱ نقل

دو ڪايتھ عقل مند لکهي پڙهي ڪسي مڪان پر بيٺي بحثي ٿي ايڪ ڪهڻا ٿيا
ڪه آدمي اتم برن پيدا هوني سي پنڌت چتر هوتا هي اور دوسرا ڪهڻا ٿيا ڪه
اچي سنگت سي انکا بحثنا ديکھ ڪسي مردي آدمي ني ڪها ڪه اس بحثي
سي تو تمھارا قضيه نه مٿيگا بهتر هي ڪه اس معاملي مين ڪسي ڪو منصف
مانو يه بات ان دونون ڪو پسند آي اور سورڊاس جي ڪي پاس جاڪر هر ايڪ
ني اپنا دعوا اظهار ڪيا سٺي هي سورڊاس ني انڪي جواب مين يه دوها پڙها

سَوَات بُونْد سِيپِي مُڪَت ڪڍلي بِيو ڪپور “

ڪاري ڪي مُڪھ بَش بِيو سنگت سوڀا سور “

۱۲ نقل

ایک سپاہی بڑا جُورِی تھا جب جیتا تب ماری خوشی کی آیا غافل ہو جاتا کہ کوئی اُس کی پہرِی کی کپڑی بھی اُتار لیتا تو بھی اُسی معلوم نہ ہوتا اِسی اُمید سی دس پانچ شہدی ہر وقت اُسکی ساتھ لگی رہتی اور جد قابو ہاتی تد اُسکا مال اُڑاتی ایک روز وہ کسی غیر سہل میں جُوا کھیلنے کو گیا اور لگا جیت جیت رہی اپنی آگے سی پیچھے کھسکائی اور اُسکی ساتھ کی لُفندری لگی اُڑائی اس میں کسی نی دیکھ کر ایک سی کہا کہ دیکھو کسی کی کُڑی کوئی اُڑاوی دُوسری نی جَوَاب دیا کیا تُم نی بہ مثل نہیں سنی جو تعجب کرتی ہو کہ اندھی پیسی کُتا کھائی پانی کا مال اکارتہ جاتی

۱۳ نقل

کوئی بنیان بٹوہی بات بھول کی ایک بن میں جا نکلا وِسی وہاں اور تو کوئی نہ نظر آیا ہر ایک جوگی دیکھائی دیا اس نی اُسی دُندوت کرکے پوچھا ناٹھ جی آتی ہو کہاں سی اور جاوگی کہاں جَوَاب دیا بابا ہنگلاج جوالا مَکھی ہر دوار کُرجھیر کرکے تو آتا ہوں اور کاشی ہو گنگا گوداوری کا میلا

ڪر سیت بڻده رامیشور ڪو جا وڻگا ٻڌي ٿي ڪها- مهاراج- ائڪ ٻات پوڄهون
 جو خفا نهو بولا بابا ائڪ نهين دو ڪها مهاراج هم ڳرهي ٿي هين جو ديس
 ديس پهرين تو ڪجهه دوش نهين آت فقير هو بهتڪ بهتڪ ڪيون بهرم گنوا تي
 هو ائڪ ٿور بيٺه ڪرڪس لئي اٺني بهگوان ڪا دهيان نهين ڪرڻي ڪها بابا تو ني
 په ڪهاوت نهين سني

بهتا پاني نرمل بڻدها گندهيلا هوئي

سادهو جن رمتا بهلا داگ نه لاگي ڪوي

۱۴ نقل

ڪوئي مردي آدمي ڪسي طالب العلم کي زباني ائڪ عالم کي علم کي تعريف
 منکر مشتاق هو اس کي گهر ملاقات ڪو گيا وه اٺني دروازي پر بيٺها ڪتاب مطالعه
 ڪرنا ٿها په سلام ڪر ان کي مون نهين مآدب بيٺه بولا حضرت سلامت په ڪوئي
 ڪتاب هي جواب ديا تو ڪون هي جو مجھ سي پوڄهتا هي ڪها آپ ڪا خادم
 هون بولا جا ججهي اس کي سمجهني کي لياقت نهين اس ني ڪها بس معلوم هوا
 ڪه آپ علم غيب کي ڪتاب ديکھتي هين ڪه جس سي بي ملاقات آپ ني
 ميري لياقت دريافت کي اس بات ڪو من وه شرمندو هو بولا اخلاق کي ڪتاب

هي تب اس ني هنڪريهه ڪها ڪه آب اسي سي اسي صاحب اخلاق هين
اور اپني راه لي

+

۱۵ نقل

کسي تاجر کا لڙڪا بڙا خانہ جنگت هُوا جب وه خانہ جنگي ڪرڪي پکڙا جاتي
تب اسکا باپ رهي ديگر جهڙا لائي ايڪڙ روز وسڪي باپ سي کسي اسڪي
بھاري ني سمجھاکر ڪها ڪه جو تم اسي طرح بيٺي ڪي مامي پي ڪي نت ڏانڊ
پھروگي تو ايڪڙ دن سب دولت ڪهو بھوڪهي مروگي اُسي پوڄها مين ڪيا ڪرون
جواب ديا اب خانہ جنگي ڪرڪي قيد پڙي تو نه جهڙا ۽ پھر آب هي سيدھا هو
جاڳا ڪها بھت اچھا غرض وه خانہ جنگي ڪر قيد مين پڙا اور اس ني نه
جهڙا يا پاڻيچ چار برس وهين رھني ديا اسمين کسي بھلي آدمي ني آکر اُسي
ڪها ڪه اب تمھاري بيٺي ني خانہ جنگي سي هاتھ اُٿايا اور توبه ڪي انھون ني
اسڪي بات مان اُسي جهڙا منڱايا ايڪڙ دن وه باتون هين باتون مين کسي پر
خفا هُوا تد اسڪي باپ ني ڪها ميان پھه وهي مثل هي رسي جلگي پر بل نه گيا

۱۶ نقل

لاڙ ڪپور نام دو ڪلاونٽ اڪبر کي بهان ٿي اڪثر بادشاهه اُن سي جهل ڪري اس
 سي وي ٻي گستانه هو رهي ٿي ايڪ دن بادشاهه ني اُن مين سي ڪسي ڪو ڪها
 گاڙو ٻولا ٺهين جهان پناه بيل پهر حضرت ني فرمايا ابي ڪجهه بول جواب ڏيا
 مول بيس رڻي پهر شاهه ني ڪها ڪيا حرام زاده هي اُس ني ڪها حرام زاده هو ٿو
 ڪوڙي نه لون اٿي بات کي سٽي هي بادشاهه ني خفا هو ڪر انهن ڪها ڪه ميري
 ملڪ مين رهي تو بيطرح پيش آونگا اور قلعي سي نڪلوا ڏيا بي ماري ڏر کي
 دن ڪو تو دو ڪوسي چو ڪوسي شهر کي باهر گانو مين نڪل جاني اور رات ڪو آي
 اسي پيانت نيت شام ڪو آي اور دو گهڙي کي تڙکي چلي جاتي اتفاقا ايڪ
 روزي ادھر سي جاتي ٿي اور ادھر سي شڪار ڪئي بادشاهه گهوڙ پر سوار چلي
 آي ٿي ٻه دور سي ديکھتي هي ايڪ اونچي بڙ کي درخت پر جا چڙهي اور
 انهن تي ٻي گهوڙا مار اسي پير کي ٻيچي لا ڪٽڙا ڪيا اور انهن بهان ڪر ڪها
 ڪيون بي مين تي جو تمسي ڪها ٿها ڪه ميري ملڪ مين نرھنا جواب ڏيا ٻليا
 ڪيون هم سب ملڪن مين پير آي جهان ديکھيو تھان آپ هي ڪو ملڪ ديکھيو
 يا تين هار مان اب آسمان کي راه لئي هي اس لطيفي سي خوش هو بادشاهه ني
 انکي تقصير معاف ڪي اور نوکري بحال

ايڪ دن اڪبر بادشاهه تي بيربل سي ڪوئي بات ڪهي اُسکا جواب پوڄيا بيربل
 تي وه جواب ديا ته جو بادشاهه کي دل مين لهره تها سُنڪر شاهه تي ڪها ته پي
 بات ميري بهي جيمين آهي هي بيربل بولا ته پير مُرشد بهه رهي بات هي

جو شو سبائي ايڪ مست شاهه تي ڪها ته پيه مثل بهي تو مشهور هي جو سر سر

عقل گر گر بديا پهر بيربل تي عرض ڪي ته جهان پناه مزاج مين آو تو اس
 بات کو آزما ليجي فرمايا بهت اچها اتي بات ڪي سني هي بيربل تي شهر
 مين سي سو عقلمند بلا بهيجي اور دو پهر رات ڪي وقت بادشاهه کي حضور
 انهن ايڪ خالي حوض بتاڪر ڪها حضور ڪا حڪم هي ته اسي وقت هر ايڪ
 آدمي ايڪ ايڪ گهرا دوده ڪا بهرڪراس حوض مين لاڏالي

حڪم بادشاهي کو سني هي هر ايڪ تي ايني جي مين پيه بات سمجھي ته
 جهان ننانوي گهري دوده ڪي هونگي نهان ميرا ايڪ گهرا پاني ڪا ڪيا معلوم هوگا
 پاني هي لاڏالا بيربل تي شاهه کو دکايا شاهه ني ان سب سي ڪها تم ني ڪيا سمجھي
 ميري حڪم کو نمانا سچ ڪهو نهين تو بي طرح پيش آونگا ون مين سي هر ڪسي تي
 هاتھ باندھ باندھ ڪر ڪها ته جهان پناه خواه مارئي خواه چھوڙي غلام ڪي جي
 مين پيه بات آهي ته جهان ننانوي گهري دوده ڪي هونگي وهان ايڪ گهرا پاني ڪا

کيا معلوم هوگا ۽ ٻه بات سب کي زباني سُنکر بادشاهه تي پيريل سي ڪها جو کانون
سُنڻي ٿي سو آنکيون ڏيکيا ڪه سوسائتي اڳڪ مت

۱۸ نقل

کسي مڪان پر کوئي مَلا بيٺا لڙڪي پڙهاتا ٿيا ڪه اڳڪ لڙڪي کي باپ تي آکر
اُسي آلهنا ڏيا ميان صاحب ميري بيٺي ڪو آپ تي ڪُچ ڪه نه تربيت ڪيا ڏيکيو
اڻڪڻ جهوڪڙن کي ساڻه ۽ ڪهڻا پهرتا هي اور ميرا ڪها نهين مائتا اٿي بات
کي سُنڻي هي ميان جي خفا هوڪر بولا ڪه هان صاحب نيڪي برباد ڪُنهه لازم
مين تي اڳڪ برس محنت مشقت ڪر لکها پڙها گڏهي سي آڏهي بنايا اور تم
تي ٻه بات ڪهي اب مڃهي تم سي ڪُچه ليني پاني کي اُميد باقي نرهي ٻه
ياس ڪا ڪلمه سُن ڪر لڙڪي ڪا باپ تو ميان جي ڪو بهت سي تسلي دي کي
چلا ڳيا پر اڳڪ دهوي اور دهوين بڙي دولتمند جنهنون تي ميان جي کي زباني
ٻه بات رستي مين ڪهاري هوڪي سُنڻي ٿي ڪه مين تي ٿمهي لڙڪي ڪو برس دن
مين لکها پڙها گڏهي سي آڏهي ڪيا وي دنون جو رو خصم آ موجود هوئي اور
هاتھ جوڙڪر بولي ڪه ميان جي صاحب جڻي رهي چاهي لڳي اور ميري
بيبي گڏهي ڪو آڏهي بنا ڏيڃي

مَلا پي اُن دونون کي بات سُنکي دل مين بچارا کي بي هي کي انڏهي مت کي
 هيني گائڻه کي پوري ميرِي قسمت سي اُن ملي هيَن اِن سي رِي کيُون نِهين
 ليٽا پيه سمجھ اِن ني اُن سي کها کي هزار رِي دو اور گڏهي کو باندھ جا وايڪ
 برس کي بعد آکري جا پو اس بات کي سُنتي هي وي جهٽ توڙا دي گڏها
 باندھ گئي اور ايڪ برس بعد پهر اُن موجود هوِي اُن کو ديکهي هي مياڻجي
 ني کها کي دو دن پھلي آتي تو اسي پاني اب توو جاکي جوئپور کا قاضي هوا
 انهن ني پوچھا کي اب هم اسي کيُونکر پوين مياڻجي ني کها کي تُم اُس کي
 باندھني کي رسي اور دانه کھاني کا نندولا لڳاکي سونھين کھڙي هو ڏکھلا و جب
 و پھچانکي تھين پاس بلا وي تب تُم نرالي لڳاکي سب احوال کھيو اپنا
 احوال سُنکرو تھين پھتيرا ڏراو يگا پر تُم نه ڏريو اور کھيو کي جو تُم هماري بات
 نه مانو تو چلکر مياڻجي سي پوچھ لو

غرض وي دونون جوئپور گئي اور اسي طرح کڙي لکي تب قاضي ني اِن دونون کو
 پاس بلاکر پوچھا کي تُم پيه کيا کڙي هو بولي نرالي چلو تو اس کا احوال کھين قاضي
 انھين نرالي لڳيا پهر انهن ني سب احوال کھ سنايا قاضي ني دريافت کيا کي
 کسي شخص ني انھين پھکايا هي اس سي اِن کي بات پڻ قبول کي کسي طرح
 ميرا پھچا نه چھوڙينگي پُون سمجھ قاضي ني کها جو تُم ني کها سوسب سچ پر
 اب تُم هم سي کيا چاهتي هو بي بولي هم بي اولاد هيَن هماري مال اموال کي

وارث ھوڪي مرنِي سِي مِٿِي دِجُو پِي ھِم ڄاھڻي ھِن آخِر ماري شَرَم کي ٿاڙِي
 نِي اُن کي بات قَبُول کِي اِس لِي ڪَ ڪَڙِي اُور نَه سَڻِي

۱۹ نقل

اڪبر بادشاه کي روبرو ايڪ روز ميان تان سين ني سُورڊاس کا پيه پسن
 پند گايا

جسودا بار بار پيه پياڪهي

هي ڪو و برج مين هتو همارو

چات گباله راڪهي

شاه ني اس کي معني پوچهي ميان ني ڪها جسودا گهري گهري پيه ڪهي هي
 هي ڪو و برج مين دوست همارا جو چلتي هوئي گوپال ڪورڪهي ميان تو گائي
 سمجهاڻي چلي گئي اس مين آي پيرل حضرت ني اُن سي پيه اس کا ارته
 پوچها پيرل بولي پيرو مرشد بار ڪهڻي هين دروازي ڪوسو جسودا دروازه دروازه
 پيه ڪهڻي هي ڪه هي ڪو و برج مين دوست همارا جو گوپال ڪونجاني دي اتني
 مين راجا ٿوڙل مل آي حضرت ني اُن سي پيه معني پوچهي ڪها حضرت

سلامت جسودا ڪرڻن کي ما بار ڪهڻي هيڻ پاني ڪو آور دروازي ڪو سو پاني ٿا
 دروازه هوا گهاٽ اس سي معنيٰ يي هويٰ ڪه جسودا گهاٽ گهاٽ ٻي ڪهڻي هي
 ڪه هي ڪوئي برج مين دوست همارا جو گوپال ڪو چلني سي باز رکي اس درميان
 آي ملا فيضي بادشاهه في ان سي بيبي وس کي معنيٰ پوچهي جواب ديا جهان
 پناه سلامت بار بمعنيٰ آب اور درپهان آب سي مراد هي آتسو اور درسي
 مراد هي آنگه اس سي معنيٰ يي نڪلي ڪه جسودا روڪريه ڪهڻي هي ڪه هي ڪوئي
 برج مين دوست همارا جو گوپال ڪو نجاتي دي

اس عرصي مين آي نواب خاتمان شاهه في ان سي بيبي اس کي معنيٰ
 پوچهي تب نواب في عرض کي ڪه قبله عالم اس بسن پد کي معنيٰ کي اور
 في بيبي ڪهي هيڻ اس بات کي سنڌي هي جس جس في جو جو معنيٰ ڪهي
 تهي حضرت في ڪه سنائي تب نواب في ڪها جهان پناه ٻيہ تو اس بسن پد کي
 معنيٰ نهين پرهان هرايڪ في اپني دل ڪا خيال بيان ڪيا شاهه في فرمايا سو
 ڪيا بولا وه بچارا ڪلاونٽ جيسي ايڪ نوم نوم لفظ ڪو گهڙي گهڙي ڪهڻي هي وس کي
 دل مين ٻيبي خيال ٻنڌها ڪه جسودا ٻيبي گهڙي گهڙي ڪهڻي هي اور پيرل ذات
 ڪا باهمن در در ڪا پهرني والا اس کي ٻيبي دل مين ٻيبي خيال ٻنڌها ڪه جسودا
 در در ڪهڻي هي اور ٽوڙل مل مُتصدي اس کي خيال في ٻيبي بندش ٻانڌهي

ڪه جسودا گھاٽ گھاٽ ڪهٽي هي آڙ فيصبي شاعر اُسي سواي روني ڪي آڙ مضمون
 نه سوچيا اُسي اُس ڪي خيال ميں آيا ڪه جسودا رورو ڪهٽي هي ٻه بات سن
 ڪر شاه ني فرمايا ڪه بهلا اب تم ڪهو اُسڪي ڪيا معنيٰ هيڻ عرض ڪي ڪه جهان
 پناه بار ڪهٽي هيڻ بال ڪو سو جسودا ڪا بال بال ٻه ڪهٽا هي ڪه هي ڪوئي برج
 ميڻ دوست همارا جو گو بال ڪا چلنا موقوف ڪري معنيٰ ڪي سنڌي هي شاه
 ني خوش هو سب ڪي داد دي آڙ وسعت زبان برج ڪي نهايت تعريف ڪي

۲۰ نقل

ڏيما پور شهر ميڻ ايڪٽ پارس ناتھ دھوبي تها قصا ڪار اُس ڪي گدھي ڪي ٻيٽھ
 پر يونين ايڪٽ زخم سا نه وڌ هئا ڪوون ني چونچين ايسي مارين ڪه گدھا نيٺ
 مجروح هو ڪيا بيان تڪ ڪه ڪهانا پينا جهٽ ڪيا آڙ نهايت ڏٺا هو ڪيا دھوبي
 ني دٻڪا ڪه دو تين روز جو آڙ اس ڪي ٻيٽھ ڪيلي رهڻي هي تو ڪوي اسي مار
 ڌالينگي دھوبن سي ڪها ڪوئي ڪهڙا هو تو دي اس ڪي گهاو ڪو جهڙاون وڌ
 بولي ڪه شير ڪا چيالا مڏت سي هماري گهر ميڻ يونين پڙا هي ڪهو تو نڪال ڏون
 اُسي اُس ڪي ڪمر پر ڌال دو دھوبي ني خوش هو ڪر گدھي ڪي ٻيٽھ پر گهاو ڪي

حفاظت کي لِي باندھ ديا ووتھين اُس کي شڪل شير کي سي دکھائي ديني لڳي
تب وُه گدھا گهر سي نڪل کر ڪهيتون مين چرچڱت کر ڪهاني لڳا

لوگون ني جب اُس کي شير کي سي صورت ديکھي جانا کي يه شير هي گهر
جهوڙ جهوڙ بهانگي لڳي گدھي ني جو ڪسانون کي ڪهيتون کو رکھوالون سي سونا
پايا تو چند روز خوب سا ڪهاڪر موٽا تازھ هوا اتفاقاً ايڪ روز کي ڪهيت مين
ايڪ هرن چرنا تها اُس ني جانا کي يه شير هي وُه بهانگي لڳا گدھي ني اسي
ڪها توڏرست مين شير نهين هون اراده ميرا يه هي کي تجھ سي دوستي ڪرون
هرن ني يهي دريافت ڪيا کي واقعي يه شير نهين گدھا هي خير دونون مين
دوستي هوي ايڪ هي جڳه شب وروز رھني لڳي فراغت سي بي روڪ ٽوڪ
لوگون کي ڪهيتيان ڪهايا ڪرين گھلي بندون جهان چاهين سير ڪيا ڪرين

قصاڪار ايڪ دن ڪهين چرتي چرتي وي دونون اسي ڪهيت مين جا نڪلي کي
وُه نهايت ترو تازھ اور سبز هو رها تها اور ايڪ ڪسان بيبي اُس کي رکھوالي کي
واسطي وهان بيٺها تها اُس ني اُس گدھي کو شير کي شهايت مين ديکھا تو
اُس ني جانا کي يه باڳھ هي اُس کي ڏرسي ڪهيت کي پيغار مين جا چپا
بي دونون خاطر جمع سي اُس ڪهيت مين چرني لڳي يڪايڪ گدھا وهان خوش
هوڪر رينگني لڳا هرن ني يه مڪروھ آواز اُس کي سُنڪر اپنا چرنا جهوڙ کي اُدھر

کان رکھا گدھي ني پوڇها يار تُو کس واسطي چرنا جهوڙڪر چڻڪا ڪهڙا رها اُس ني
جواب ڏيا ته تُم ميري احوال ڪو ڪيا پوڇهتي هو ائيني ڪام ميسن لڳي رهو گدھي
ني ائيني سرڪي قسم ڏي ته بهائي سچ ڪهو مڃهه سي کون سي حرڪت بيجا
هوئي ته وه ٿمھاري پريشاني ڪا موجب هوئي

هرن ٻولا آي يار تيري خوش اِڃائي في ميري دل ڪو مرنڌاڪر ڏالا ايڪ عشق کي
سي حالت ميري آنکھون کي آڳي پهر گئي ڪيا هي تُو اُس وقت خوش اِڃائي
سي ڳايا ته تير عشق ڪا ميري جگر مين ترازو هو ڳيا

گدھا ٻولا ته بهائي مڃهي ايتڪ معلوم نه ٿيا ته ٿمھين بهي علم موسقي سي ڪمال
ٻهڙه هي نهين تُو مين ٿمھين اڪثر سنڀايا ڪرنا خير جو هو سو هوا آينده آيسا نه
هوگا مين ٿمھين هر وقت سنڀايا ڪرون ڳا سنڀتي هو يار مين دنيا مين بهت پيرا هون
پر ائيني اُس علم ڪا گاهڪ ڪسي ڪو مين ني نڀايا جو اُس ڪو اپنا هنر ڏکياون پير
هرن قسم ڊيڪر پوڇيئي لڳا ته سچ بنا تيرا استاد کون هي گدھي ني ڪها ته مين
اوايل مين اڪثر ايڪ ندي کي ڪناري جايا ڪرنا ٿيا وهان بهت سي مينڌڪ
راڱ کي چرچي مين رها ڪرتي ٿي مين ني ٻه سوز ٻڙي محنت سي سيڪها هي
ٻه بات سُڪرو بهت هئا اور ڪها ڪيون نه هو جب تُم آيسي ٻڙگون کي خدمت
مين رهي تب آيسي صاحب ڪمال هوئي ان شاء الله تعاليٰ بهان سي گهر پهنچڪر

خاطر جمع سي مين سئونگا گدھي ني کہا پياي جو تم متوجہ ہوکر گھر مين
 سونگي تو مين دل کھول کر گاؤنگا اور اچي اچي دھريد سئونگا بالفعل اگر
 کہو تو آستي آستي تمھاري سامھني کچھ گاؤن

هرن ني جواب ديا کہ آي يار اگر تو اس وقت گاويگا تو اپني پرڏہ دري آپ هي
 کريگا وہ بولا گانيوالي کو تو جان کندي هي اور ستي والي کو راحت تو سنيگا مين
 گاؤنگا اس مين کیا بُرائي هي هرن ني پھر صريحاً کہا کہ اس وقت بولنا تيري
 حق مين خوب نهين اُسي کچھ عقل تو نه تهني کہ اشارہ کنايہ سمجھي بلکہ
 وہ گدھا اپني حماقت سي يہ سمجھا کہ اگر مين نه بولون تو يہ جانيگا کہ
 جھوٽا هي اپني منہ کو کھول کر بزي زور شور سي ريٺکني لگا هرن اُس کي
 مصاحبت سي متنفر ہوکر بهاگا کسان جو چپکا خندق مين چھپا هوا تھا اُس کي
 آواز سُکر نہايٺ خوش هوا اور جانا کہ يہ گدھا هي ايک لٽي ليکر دوڑا اور
 پھرا پھرا کر پاٺچ چارھانہ ايسي ماري کہ اُس کا سر پٺت گيا اور کپو پري
 چور هو گئي

۲۱ نقل

نقل هي ڪه ڪسي ڪسان کا ايڪ پھولا پھلا باغ ٿھا (بيت) گلستان جوائي ڪي گذار
 سا “گل و سبزه سیراب آور ڏهڏھا” گوشه چمن مین ايڪ جهاز گلاب کا ٿھا
 نہال ڪامرائي سي تازہ، آور درخت شادماي سي ھر ايڪ شاخ اُسڪي زياده، ھر
 صبح پھول ڪھلتي آور باغبان انھن ديکھ ڪر خوش ھوتا ايڪ روز پھلون کا تماشا
 ديکھئي ڪو نڪلا ٿھا ايڪ بلبل ڪو ديکھا ڪه منھ ڪو گل ڪي صفحي پر رکھي
 چڙھي مار رھي ٿھي آور اُسڪي رنگين پتيون ڪو اپني تيز چوڻج سي توڙي
 ٿھي باغبان گل ڪي پریشاني ديکھ بيصبر ھوا آور بلبل سي رنجيده ھوڪر فريب کا جال
 راھ مین بچايا آور حيلي ڪي داني ڏال ڪر اُسي پڪڙ پنجري مین بند ڪيا اُس
 بيدل بلبل ني طوطي ڪي مانند زبان ڪھولي آور ڪھا آي عزيز مجھ آزرده خاطر ڪو
 ڪيون قيد ڪيا تو ني جو ميري خوش آوازي تجھي اس بات پر لائي تو ميرا
 آشيانه تيري ھي باغ مین ھي اگر ڪوي آور بات تيري خاطر مین آئي ھو اُسي
 مجھي اطلاع ڪر تو صبر ڪر چپ رھونگي

ڪسان ني ڪھا نہن جانئي ھي ڪه تو ني ميرا ڪيا احوال ڪيا اور گلون پر جو وسيله
 ميري زندگي کا ھي ڪيا خرابي لائي آور مجھي بسبب اُسڪي ڪيسا آزرده ڪيا بلبل
 بولي اس بات سي در گذر آور سوچ تو سڀي ڪه مین اتي قصور سي جو ايڪ

گل کو پریشان کیا پتجری میں بند ہوئی اور تو جو دل کو رنجیدہ کرتا ہے
 تیری حالت کیا ہوگی اس بات نے اُسکی دل میں اثر کیا بلبل کو آزاد کر دیا
 بلبل اُسکا شکر ادا کر کے ہوا جب تو نے مجھ سے نیکی کی تو البتہ میں بھی
 اُسکی بدلی بھلائی کروں معلوم کر جس درخت کی نیچے تو کھڑا ہے یہاں
 ایک آفتابہ اشرفیوں سے بھرا ہوا گڑا ہے نکال کی اپنی کام میں لا کسان نے
 جب وہ جگہ کھودی اور بلبل کی بات سچ ہوئی کہا آئی بلبل تجھ ہی
 کہ آفتابہ زمین کی نیچے تجھے نظر آیا اور دام خاک کی اوپر تو نے نہ دیکھا
 بلبل نے جواب دیا تو نہیں جانتا ہے جب قضا پہنچی نہ دیدہ دانش میں
 روشنی رہی نہ تدبیر عقل کی کچھ فائدہ کری

۲۲ نقل

کسی شہر میں ایک بڑھی اور سنار سی ایسی دوستی تھی کہ جو کوئی انہیں
 دیکھتا تھا سو بھی کہتا تھا کہ یہی عاشق و معشوق ہیں اگر یہ نہیں ہیں تو
 حاجا بہاؤ شین اتفاقاً وہ دونوں سفر کو گئی کسی شہر میں جا کر مجلس
 ہوئی اور آپس میں کہنی لگی کہ اس شہر میں فلاں جگہ باخانہ ہے کہ اُس

میں گئی بُت سونی کی ہیں یہاں سی برہمنوں کی صورت بن کر چلی اور
عبادت میں مشغول ہو گئی کسی وقت فرصت پا کر دو چار بُت چرائی اور
مزی سی اُن کو بیچ کر گڈوان کیچی

پہ بات تھہرا کر وی دونوں اُس بُتخانی میں گئی اور عبادت کر لی وہاں کی
برہمنوں نے جو ان کی عبادت دیکھی تو سب شرمندہ ہوئی اور ہر روز ایک
دو برہمن اُس بُتخانی سی جاتی اور پیر نہ آتی اگر کوئی پوچھتا کہ تُم نے کیوں
اُس بُتخانی کو چھوڑا تو وہی کہتی کہ گئی دن سی دو برہمن ایسی دھرم
مورت صاحب لاج پوجا کرنی والی آئی ہیں کہ ایک دم بیگوان کی دھیان سی
سر نہیں اُٹھاتی اور کسی سی اُنکے نہیں ملاتی اس واسطی ہم چلی آئی ہیں
کیوں کہ اُن کی برابر ہم سیوا اور تمسنا نہیں کر سکتی

جب اُن دونوں کی سوا اُس بُتخانی میں اور کوئی نہ رہا تب اُنہوں نے شب
کو فرصت پا کر گئی بُت سونی کی چرا کر اپنی گھر کا رستا پکڑا اور وہی نزدیکی
شہر کی پہنچ کر کسی درخت کی نیچے اُن بُتوں کو گاڑ کر اپنی اپنی گھر گئی
بعد آدھی رات کی سنار اکیلا جا کر اُن بُتوں کو وہاں سی اُکھاڑ کر اپنی گھر لی
آیا اور صبح کو جا کر اُس نجار سی کہنی لگا کہ آئی بڑھئی بی ایمان جھوٹے دنا
باز چوٹی میری آشنائی کا پاس نہ کیا اور ایسی قدیم دوستی میں خلل ڈالا کہ

اُن بُتون کو تُو چُرَا لایا اِس بی ایمانی سی کي برس جیڳا اور کي دن گذران
کریگا کیا خوب اب زماني مین دوستی کا بھی اعتبار نہ رہا

وہ اُس کي باتین سُن کر دل مین حیران ہوا کہ یہ کیا بگتا ہی آخر لاچار ہوکر
کہنی لگا کہ آی زرگر جو کیا سو کیا اور جو ہوا سو ہوا جانی دی مین جانتا ہوں
خدا کي واسطی مجھ پر مت بہتان باندھ از بس کہ وہ عقلمند تھا اُس سی لڑنا
اور قصہ کرنا مناسب نہ جانا چپکا ہو رہا بعد کئی دن کي ایک پتلا چوہی
اُس بڑھی نی اُسی سنار کي صورت بنایا ویسی ہی کپڑی اُسی پہنائی اور دو بچی
خرس کي کہیں سی لایا اور اُس پتلی کي آستین اور دامن مین کچھ کچھ اُن
بچوں کي کہانی کي چیزیں رکھ دین جب اُن کو بھوکھ لگتی تو اُس بُت کي
پاس جاتی اور جو اُس کي آستین سی یا دامن سی پاتی سو کھاتی اور اپنی
چی مین جانتی کہ ہمارا باپ یا ماں جو کچھ کہ ہی سو یہی ہی اور بہان
تک اُس پتلی سی آشنائی رکھتی تھی کہ ہر روز اُفت سی اُس کي دامن پر
آکر بیٹھتی تھی

جب خرس کي بچوں کو اُس صورت سی مہرو سُجبت ہوئی تب بڑھی نی
سنار کي اور اُس کي عورتوں کي ضیافت کي بلکہ ہمسائی کي عورتوں کو بھی
بلایا چنانچہ سنار کي جو رو اپنی دو لڑکوں کو ساتھ لیکر اُس کي گھر گئی تجارت

اڀني گھات ۾ ڳڻ لڳ رها تها بعد دو گھڙي کي اُس سُنار اور سُنارني کو غافل پاڪر
 اُن دونون لڙڪون کو چپها رکها اور اُن خرس کي بچون کو چهوڙ کر غل مچاني لگا
 ڪ، هي هي بي لڙڪي سُنار کي خرس کي بچي کيون کر هو گئي يه بات سُنئي
 هي وه سُنار باهر سي بي اختيار روتا هوا آيا اور اُس کي ڪمر پڪڙ کر ڪهني لگا
 ابي جهوڙيم کيون بکنا هي ڪهين آدمي بي جانور هوئي هي

آخر يه قصيه قاضي کي روبرو گيا اور قاضي ني پوچها ڪه اي بڙهي آدمي کي
 لڙڪي خرس کي بچي کيون کر هوئي تب اُس ني ڪها ڪه پيرو مرشد وو دونون
 ميري سامهني آپس مين ڪهيلي تهي اور ڪشئي لڙئي تهي زمين پر گرتي هي
 خرس کي بچي هو گئي قاضي ني ڪها ڪه يه بات مين کس طرح سي سچ جانون
 تب تجار ڪهني لگا ڪه خداوند مين ني ڪتاب مين لکها ديکها هي ڪه ڪسي وقت
 مين ايڪت گروه انسان کا خدا کي غضب سي حيوان هو گيا تها ليکن عقل اُس
 گروه کي جون کي تون رهي تهي اور اُلفت و محبت بي ويسي هي لازم يه
 هي ڪه اس وقت دربار عام مين اُن بچون کو سب اهالي مولي کي سامهني
 منگواکر اسکي روبرو ڪيچي اگر وي اُس کي لڙڪي هونگي تو اُس سي اُلفت
 ڪرينگي اور نهين تو جو جي چاهيگا سو مڃي ڪيچيگا

يه بات اسکي قاضي ني پسند ڪي اور اُن بچون کو منگواکر اُس زرگر کي آڳي

چھوڑا دیا وی اُس صورت کی سبب سی آشنا ہو رہی تھی باوجود اُس بھیڑ
 کی بی اختیار دَوڑ کر اُس سی جا لیٹی اور اُسکی پاؤں پر منہ ملنی لگی اور
 اُسکی بغلوں میں سر ڈالنے تب قاضی نے کہا کہ آی سَنار دغا باز بی دونوں
 تیری لڑکی ہین مجھی یقین ہوا بس اب ادھر آ اور ان دونوں کو اُٹھا کر اپنی
 گھر لیجا ناحق کیوں شرارت کرتا ہے اور اس غریب تجار سی لڑتا ہے تب تو
 وہ زرگر اُس تجار کی پاؤں پر گر پڑا اور منت کرنی لگا کہ آی یار اگر یہ حکمت
 تُو نے اپنا حصہ لینے کی واسطی کی ہے تو اپنا حصہ لی اور میری لڑکی مجھی
 دی اُس نے کہا کہ آی سَنار تُو نے بڑا گناہ کیا ہے اور امانت میں خیانت کی
 ہے اگر اب جھوٹے بولنا چھوڑ دی اور دغا بازی کی توبہ کری تو شاید پھر تیری
 بیٹی اپنی اصلی صورت پر آوین غرض اُس زرگر نے اُسکا حصہ دیا اور اپنی بیٹی
 اُس سی لی

۲۳۰ نقل

کسی شہر میں ایک سَنار نہایت مالدار تھا اور ایک سپاہی اُس سی بہ دل
 دوستی رکھتا تھا اُس کی آشنائی کو سچ جانتا تھا اتنا اُس سپاہی نے ایک

تهيلي اشرنيون سي بهري هوي ڪهن سي پاي اور نهايت خوشي حاصل ڪي
 اور اس کو ڪول ڪر گنا تو اڙهي سو اشر تي ٿي وه سپاهي تهيلي لئي هوي
 خوشي خوشي سناڪي پاس ڪيا اور ڪهني لگا ميري بخت اچي ٿي جو بي
 رنج و محنت اس قدر راه سي مين ني پايا حاصل ڪلام وه تهيلي اس سنا
 کو سوني اور ٻه بات ڪهي ڪه بهاي ٻه ميري امانت اپني پاس رهي دي
 جب چاهونگا لي لونگا

بعد ڪي دن ڪي اس تهيلي کو سپاهي ني سنا سي طالب ڪيا تب وه ڪهني
 لگا اي سپاهي تو ني اسي واسطي مڃي سي آساني ڪي ٿي ڪه تهمت لگوي
 اور مڃي چور بناوي بهلا تهيلي تو ني مڃي ڪب دي ٿي تو جهوڻه ڪهنا هي
 ڪيا خوب اب تو يهان سي جا اور ڪي بزي مال دار پر تهمت لگا جس ڪي
 سبب سي ڪجهه مزه اٿايو ڪا اور مڃي غريب ڪي ستا سي ڪيا پايو ڪا مين تهجي
 اپنا دوست ڄاڻتا ٿي اور ٻه ڪب معلوم ٿي ڪه تو دشمن هوگا اب جهوڻه سچ
 لگا ڪر مڃي سي مال ليا چاهتا هي مثل مشهور هي اٿي چور ڪتوالي ڏاندي
 جهوڻي ڪي آگي سچا رو مري

آخر ڪار اس سپاهي ني به لا چاري قاضي ڪي پاس جاڪر فرياد ڪي اور ٻه حقيقت
 مو بهو اس سي ڪهي جب قاضي ني اس سي پوچها ڪه اس بات ڪا ڪوئي گواه

هي اُسَ تي ڪها حضرت سلامت ساڳي ڪوئي نهين قاضي تي عقل سي معلوم
 ڪيا ڪه ٻه قوم سُنارون ڪي دغا باز هُتي هي ڪُجهه تعجب نهين اِس سُنار تي
 خواه خواه دغا بازي ڪي هُوگي اِس احتمال پر قاضي تي سُنار ڪو آور اُس ڪي
 سُنار تي ڪو ٻُلو بهيجا آور هرچند دم و دلاسا ديگر پوڄيا پر اُنهن تي سِوا انڪار ڪي
 هرگز اقرار نه ڪيا تب قاضي تي ڪها مَين خوب جانتا هُون مقرر تو تي اُس ڪي
 تهيلي اُڙي هي جب تڪ اُس ڪي تهيلي نه ديگا تب تڪ تُجهه ڪو نه
 جهورنگا

ٻه ڪهڪر قاضي گهر مَين گيا آور دو شخصون ڪو ايڪ صندوق مَين بند ڪيا آور اُس
 صندوق ڪو ڪوٺري مَين دهر ديا پهر ٻاهر نڪلڪر سُنار سي ڪها اگر اُس ڪا زر دينا نه
 قبول ڪريگا تو مَين فجر ڪو تُجهي عروا ڏالونگا

ٻه ڪهڪر اُن دونون ڪو اُس ڪوٺري مَين قيد ڪيا آور فرمايا ڪه صبح ڪو بعد نماز ڪي
 تَمهين قتل ڪرونگا ٻه ڪهڪر قاضي جي اندر گهي آور وي دونون اُسي جگهه قيد رهي
 جب آڏهي رات گذري تب اُسڪي جو رو تي ڪها اگر تو تي اُسڪي تهيلي لي هي
 تو مُجهي بتا دي ڪهان رکي هي آور نهين تو اُس تهيلي ڪي ساڻه هماري ٻي
 جان جاويگي ٻه قاضي بي تهيلي لي هي هم ڪو هرگز جيتا نه جهورنگا تب اُس سُنار
 تي ڪها ڪه فلائي جگهه جهان ميري چار پاي تُجهي هي ونهين و تهيلي بي ٿري

هي ٻيہ بات اُن دونون شخصون تي اُڀني ڪانون سي سڻي اُٿني مٿن صبح هُڙي
 جب قاضي تي اُن چارون ڪو ڪچهري مٿن ٻُڌايا اُور اُن دونون شخصون سي پوڄيا
 ڪه سچ ڪهو رات ڪو اُن دونون تي آپس مٿن ڪيا بائين ڪي تهن تب قسم ڪي رو
 سي اُنهن تي جو سنا تنها سو ڪه ڏيا قاضي تي اُس جڳهه سي وه تپيلي اُڀني لوڪن
 ڪي هاڻه منڱواڪر سپاهي ڪي حوالِي ڪي اُور سٺار ڪو سولي ڏي

۲۴ نقل

نقل هي ڪه فارس ڪي بادشاه ڪي پٺان ايڪ بيتا پيدا هُڙا اُسڪي شافي پر هٽيلي
 ڪي برابر ايڪ سپاه داغ تنها بادشاه اُسي ڏيکڻ ڪر حيران هُڙا اُور داناون سي اُسڪي
 خاڪيت پوڄي سڀون تي جواب ڏيا ڪه حڪيمون تي ٻيہ مقرر ڪيا هي ڪه جيڪي
 اسطرح ڪا داغ هو بادشاه هوتا هي پر اُسڪو ٻري ٻري خطري پيش آتي هنن بادشاه
 اس بات سي ڪجهه خوش هُڙا اُور ڪجهه معلوم پر هميشه اُسڪي حفاظت
 ڪرنا هي

جب وه چوده برس ڪا هُڙا شاهزادي ڪي محل ڪي نزديڪ ايڪ پاڇي اُور
 بد خو موچي رهتا تنها بادشاهزاده هميشه اُسڪي گهر مٿن آتا جاتا اُور ڪهلا ڪرنا

پهان ٿلڪ ڪه اُسي ٻڙي اُلفت هو گئي وزيرني ڪها جهان پناه لڙڪون ڪو ڪمينون
 ڪي صُحبت مين رڳهنا خراب ڪرنا هي تهوڙي سي عرصي مين اُنڪي خو بولڙڪون
 مين اثر ڪرني هي ڪه آدمي ڪو جيسي صُحبت پڙني هي ويسا هي اُسکا مزاج
 هو جانا هي چاهي ڪه شاهزاده موجي ڪي صُحبت سي پرهيڙ ڪري بادشاه ني
 فرمايا ڪه وه بچه نادان هي اور موجي سي اُسي اُلفت هو گئي هي اگر اُسڪي
 صُحبت سي باز رڳهون آڙده هوگا اور مبادا اس غم سي بيمار هو جاري ڪتني روز
 صبر ڪيا چاهي جب ٻڙا هوگا نصيحت ڪرڪي اُسڪو موجي ڪي صُحبت سي باز
 رڳهينگي وزير چپ هو رها

بادشاه ني ڪش دوز ڪو بلواڪر نوازشين ڪين اور فرمايا ڪه تُو ميرا همسايه هي
 اور ميري اس جگر گوشي ني تجھ سي اُلفت پيدا ڪي هي چاهي ڪه اُسڪي
 احوال سي تجوڙي خبر دار رهي آيسا نهو ڪه اسي ڪوي بُرا ڪام ظاهر هو اُسني
 عرض ڪي ميرا ڪيا حوصله ڪه لائق اس خدمت ڪي هون پر جو جهان پناه توجه
 فرمائي هين اُميد هي ڪه آپ ڪي توجه سي جو اڪسیر ڪي تاثير رڳهتي هي جهان
 ٿلڪ هو سڪيگا اچي خدمت بجا لاوڻگا غرض موجي ني اُسڪي حفاظت
 وخدمت مين بهت سي ڪوشش ڪي شاهزادي ڪو اُسي اور اُلفت هوڙي اتفاقاً
 بادشاه سفر ڪوگيا اور شهرزادي ڪو اُسڪي اعتماد پرچوڙا ڪسي جشن مين بادشاه

زادي ڪو قيمتي جواهر ٻهٺاڪر باغ ڪي سير ڪو ليکي اُس بد ذات موجي ٺي
 ڏيکها ڪه ايڪ تاج مَرصع اُسڪي سر پر هي اور خلعت پر تڪلف جواهر نگار گلي
 مين، خبائت جيئي اُس بد ذات ڪي حرڪت مين آئي اور ڏيل مين سوچا ڪه
 يه تاج و خلعت اور درو جواهر هزار سوداگر ڪي پوئجي هو سگهي هي اب تو
 بادشاه سفر ڪو گيا هي صلاح يه هي ڪه اس لڙڪي ڪو اٿا ڪسي دور دراز شهر مين
 لڄاڪر زيور اسڪا بڙي مول ڪو بچون اور پوئجي اُٺي ڪرون آخر اُس ڪم بخت ڪميني
 ٺي اس راز ڪو اُٺي ڪسي معتمد غلام سي ڪها اور ڪجهه نشا بي هوشي ڪا بادشاه
 زادي ڪو اور اُسڪي غلامون خدمتگارون ڪو جو حاضر ته ٺي اس طرح ڪا ٻلايا ڪه
 سب بي هوش هو گئي تب شاهزادي ڪو ايڪ بڙي سي صندوق ڪي اندر
 لٽاڪر ايڪ جلد رو سانڌي ڪي پيٽه پر باندھ ديا آپ اور ڪي غلام تيز رفتار گهوڙون
 پر سوار هئي اور دو ڪوئل گهوڙي ساٿه لي ليئي اور راه ڪي ڪهاڻي پيني ڪا سرانجام
 ليڪر باغ سي نڪلي دن اور رات چلتي ته ٺي آخر تهوڙي دنون مين اُس بادشاه
 ڪي ممالڪ محروسه سي نڪل اور ملڪ مين پهتجي

پهان بادشاه زادي ڪي غلام اور خدمتگار دو پهري دن تلڪ بي هوش پڙي ته ٺي
 اور ڪسي ڪو اُن ڪي حال پر اطلاع نه ته ٺي آخر باغبان ٺي سونا اُن ڪا حد سي
 زياده ڏيک ڪر خبر ٺي اور احوال سي اُن ڪي واقف هو روشن بادام پُراڻي سرڪي

میں ملاکر ہر ایک کی ناکت میں ڈالا اُسکی سُنکھانی ہی ہوش میں آئی جو شاہ
زادی اور موجی کا نشان نہ پایا ملکہ آفاق سی جاکر عرض کی وہ سوار ہو باغ
میں آئی اور حکم کیا کہ لوگ اُن کا پیچھا کریں اور کوشش بجا لائیں موافق
حکم کی لوگوں نے بہتیری جست و جوی پر کہیں نشان نہ پایا اور ملکہ دن
رات اُنہا کی درد میں روتی اور زمین پر سر پٹکتی تھی یہاں تک کہ اُسی غم
میں روتی روئی جان سی گذر گئی

جب یہ خبر بادشاہ کو پہنچی شہر میں اپنی آیا اور ماتم داری کرکے اُسی
صبر اختیار کیا اور دل میں اپنی کہا جو کوئی عقلمند دولت خواہوں کی بات
نہ سُنیکا یہی اُسی درپیش ہوگا

نمک حرام بی وقت کم بخت موجی نے شاہزادی کو شام کی ملکت میں
لیجا کر قیمتی جواہر چھین لیے اور اُس کو ایک مسافر سوداگر کی ہاتھ بیچ
ڈالا سوداگر نے غلام کو مول لیکر دس برس تک تربیت کی جب اُس نے اچھی
آداب سیکھی تب بطور تحفی کی فارس کی بادشاہ پاس کہ شہرہ اُسکی
بخشش کا سنا تھا لایا شاہزادہ جو چھٹ پنی میں جدا ہوا تھا بادشاہ نے اُس
کو نہ پہچانا بہت سی رہی دیکر اُسی مول لیا اور خاص غلاموں کی زہری میں
داخل کیا جو آثار دولت مند کی اُس کی چہری اور پیشانی سے ظاہر تھی بادشاہ

اُسکي تربيت مين ڪوشش ڪرڻي لڳا تهوڙي سي عرصي مين مُعتمد هُئا اور حُصوري خدمت مين اُسني سرفرازي پايي اس مين ايڪ جوهرِي سي جو هميشه خِزاي مين رهتا تها اور جواهر خاني کا مُقيم تها دوستي هُئي اُس بد گهر جوهرِي ني اُس غلام کو که جِسني ڪمِينون کي ساڻه پرورش پايي تهي فريب ديا اور کہا که سوتي وقت بادشاه کي هاڻه سي انگوڙي نڪال ڪر مڃهي لا دي تو ايڪ نيڪ ساعت تيري انگلي مين پهاون ليکن اس شرط سي که تُو مڃهي وزير اپنا ڪري اُس انگستري مين ايڪ نقش هي جو کوڙي اُسکو اچهي ساعت مين پهنِي بادشاه هُوي

غلام ني فريب ڪهاڪر رات کي وقت جب بادشاه سو گيا هاڻه اُس کي انگوڙي کي طرف بڙهايا اور آهسته آهسته انگلي سي نڪالنا تها که يڪبارگي بادشاه چونڪ پڙا اور غلام سي کہا اي بيوقوف يه ڪيا ڪام هي جو تُو ڪرتا هي غرض غصي هوڪر اُسکي قتل کا حُڪم ڪيا اُسکي بدن پر سي ڪپڙي اُتاري هي بادشاه کي نظر اُس داغ سياه پر پڙي بيهوش هو گيا اور جلال ني اُسکي قتل ڪرڻ مين توقف ڪيا جب بادشاه حوش مين آيا لڙکي کو چهاڙي سي لڳايا اور کہا اي نور چشم مين ني وزير کي بات نه سڻي اور مڃهي ڪمِيني مارجي کي صحبت مين رکيا اس ليئي آفتون مين پڙا اور ايسي غم و الم مين رها لڙکي ني بهت سي معذرت کي

اور کہا جوہری کی دوستی کی سبب مجھے سی ایسا بُرا کام ہوا ہے بادشاہ نے جوہری کو سزا دی اور اپنی فرزند عزیز کو نصیحت کی کہ پھر کمینوں کی صحبت کی گرد نہ پھرنا اور ہمیشہ عالی منس دانائوں کی ساتھ گُذران کرنا ۔ اس قصی کا فائدہ یہ ہے کہ کم ذاتوں کی صحبت آزاد کو غلام اور غلام کو خراب کرتی ہے

۳۵ نقل

کڑی کایتہ ہمیشہ اپنی بیٹی کو سمجھاتا اور یہ کہتا کہ بابا جان دنیا بُری جگہ ہے کر تو ڈر کر تو بھی ڈر اُسکا بیٹا سنکر یہ جواب دیتا لاا جی بُری بُری کی واسطی ہے کر تو ڈر کر تو نہ ڈر غرض جب نہ تب اُن دنوں میں یہی گفتگو ہوتی ایک روز اُسکی اپنا وہ گھوڑا سواری کو منگوا یا کہ جس پر کبھی سوار نہوا تھا اور کھلا پلاکی خوب تیار کیا تھا گھوڑے کی آنی ہی باپ نے بیٹی سے کہا بابا جان اس پر تم سوار ہو ہم دیکھیں بیٹی نے بھی یہی کہا ندان بہت سی کہا سنی کی بعد اُسکا باپ ہی سوار ہوا اور بیٹا پیچھے پیچھے دیکھتا چلا اس میں کئی ایک شخصوں نے دیکھ کر کہا دیکھو یہ کیا کم بخت ہے کہ قبر

میں پائو لٹکا چکا اور تو بھی اسکی ہوس نہیں گئی جوان بیٹا پیچھے جوتے
 چٹکاتا آتا ہے اور آپ گھوڑی پر چڑھا جاتا ہے یہ سن وہ اتر پڑا اور بیٹی کو
 چڑھا آپ پیچھے پیچھے دیکھتا چلا پھر گئی آدمی دیکھنے بولی کہ دیکھو یہ
 کیا نا لایق و نا خلت ہے جو آپ سوار ہو باپ کو جلو میں دوڑاتا ہے یہ سن
 آگے بڑھ وی دونوں چڑھ لیں تب کوئی بول اٹھا کہ بی کیا مسخری ہیں جو
 ایکٹ گھوڑی پر دو لد لیں ہیں یوں سن وی دونوں اتر پڑے اور سائیس فی گھوڑا
 ڈریا لیا بی پیچھے پیچھے دیکھتی چلی تب انہیں دیکھ ایک فی ایک سی
 کہا کہ بیائی دیکھو حرام کا مالی منت جاتا ہے اور کسی کی کام
 نہیں آتا

اس بات کی سنتی ہے کایتہ فی بیٹی سی کہا کیوں بابا جان دنیا کی زبان سی
 بچنی کی کوئی اور تدبیر ہو تو کرو مجھے سی تو اب کچھ نہیں بن آئی لا جواب
 ہو بیٹا بولا لاا جی تم سچ فرماتی تھی دنیا بُری جگہ ہے کر تو ڈر نہ کر تو
 بی ڈر اس کا کچھ علاج نہیں

۲۶ نقل

دو زميندار اپني گانو سي ڪنهن کو چلي جاتي تهي راه مين ايڪ پچاس ساٿيه
 بيگهي اچهي زمين کا قطعہ ديگه ڪر ان مين سي ايڪ ئي ڪها ڪه بياي يه
 جگه اگر هماري تمھاري هاتھ لگي تو ڪيا ڪرو بولا مين تو اپني حصي ڪي زمين
 مين پٺواري لگاؤن ڪهو تم اپني جگه مين ڪيا ڪروگي ڪها مين اپني گاڻن بهينسين
 چراونگا اس ني ڪها بهلا مانو يا بُرا مين تو اپني باغيچي ڪي پاس نه چرائي
 دونگا وه بولا تمھارا ڪچه اجاره نهين هي مين اپني زمين مين جو چاهونگا سو
 ڪرونگا غرض اسي طرح هدا تدي ڪري لگي هاتھ پاي ڪري اس مين ڪي ايڪ
 راه گير جو ان کو جهنگڙي ديگه جمع هوگي تهي انهن ني بهچ بچا و ڪري ان
 سي پوڄها ڪه تم ڪيون آس مين لڙتي هو اسکا سبب ڪهو انهن ني سب ساجرا
 ڪه سنايا ستي هي ان مين سي ايڪ شخص بولا ڪه بياي تمھاري وهي مثل
 هي ڪه سوت نه ڪپاس ڪولي سي لٽيا لٽي

گفتگو

DIALOGUE.

Address at meeting.

سلام علیکم Peace or safety on you!

سلام Peace or safety!

بندگی عرض کرتا ہوں My service to you, Sir!

In reply.

و علیکم السلام And on you (be) peace or safety!

صاحب سلامت Sir, safety or welfare (to you)!

میرے بھی بندگی پہنچے My service also to you!

حضرت سلامت بندگی Sir, welfare (and my) service to you!

*At parting.*خدا حافظ God (be your) protector! Farewell!
Adieu!

سلام علیکم Peace or safety on you!

(1) The following salutations and addresses are in the dialect of the Muhammadan natives of India, and are generally such as equals use to each other; but, in addressing a superior, the inferior commonly puts his hand to his head and bows without speaking, and the superior bows without speaking in return.

In inquiring after health

تمہاری کیا حالت ہے (To an inferior). How are you? .

اب آپ کا مزاج کیسا ہے (To an equal). How do you do, Sir?

اب مزاج شریف کیسا ہے } (More respectfully). How do you do, Sir?
مزاج شریف

اب مزاج مبارک کیسا ہے (To a superior). How do you do, Sir?

آپ کا مزاج شریف کیسا ہے (To a superior). How do you do, Sir?

آپ کا مزاج مبارک کیسا ہے (To a superior). How do you do, Sir?

حضور کا مزاج مبارک کیسا ہے (To one much superior) How do you do, Sir?

In reply.

دعا کرتا ہوں I make prayer for you.

الحمد للہ Praise to God!

فضل الہی سی بہت اچھا ہے By the divine favour (my health) is very good.

میرا عجزا پہنچی My respects (to you).

تمہارا کیا مقصد ہے What is your desire? or, what do you want?

آپ کا کیا مقصد ہے What is your wish, Sir?

تُمارا نام کیا ہے

What is your name?

اِسْمِ شریف آپ کا

What (is) your name, Sir?

آپ کیا کہا چاہتی ہیں

What do you wish to say, Sir?

تُم کہاں سے آئی ہو

Where do you come from?

تُمارا وطن کہاں ہے

What country are you from?

تُم کہاں رہتی ہو

Where do you live?

تُم کیا کہتی ہو

What do you say?

سلیس ہندوستانی بولو

Speak easy Hindūstānī.

اسکو پھر کہو

Say it again.

اسکو مہربانی کر کے پھر بیان کیجیے

Have the goodness, Sir, to repeat it.

اسکو پھر ارشاد فرمائیے

آپ بہت جلدی بولتی ہو

You speak very quick, Sir.

میں نہیں سمجھتا ہوں

I do not understand.

کہو تو وہ کیا کہتا ہے

Tell (me) what he says.

بھولیو مت

Do not forget.

آج کیا خبر ہے

What news is there to-day?

مَينَ نِي آجِ كُجھُ خَبرِ نَہِينَ سُنِي I have not heard any news to-day.

تُم نِي آجِ كُجھُ نِييَ خَبرِ سُنِي هِي Have you heard any news to-day?

تُم کَہانَ جاتِي هُو Where are you going?

مَينَ گَھرِ کُو جاتا هُون I am going home. *to Ware*

{ کِتَنّا دِنِ چَرّھا هِي
کِتَنّا دِنِ آيا هِي } (Asked before noon). What o'clock is it?

{ اَبِ کِتَنّا دِنِ هِي
کِتَنّا دِنِ باقی هِي } (Asked after noon). What o'clock is it?

{ کِتَنّا دِنِ رھا هِي
دس گھنٹي } Ten o'clock.

{ دس گھنٹي
ساڑھي دس گھنٹي } Half past ten o'clock.

اِگارَہ کا عَمَلِ هِي Near eleven.

سَوّا گیارَہ کا عَمَلِ هِي A quarter past eleven.

بارَہ گھنٹي کا عَمَلِ هِي Between eleven and twelve.

گفگو درمیان آقا اور نوکرو غیرہ کی

DIALOGUE BETWEEN A GENTLEMAN
AND HIS SERVANTS, &c.

صاحب فجر ہوئی ہی بہت دیر سی سورج

Bearer. Sir! it is very late, the sun
has been long up.

نکلا ہی

تُم نی مجھی سویري کیوں نہ جگایا

Gent. Why did not you wake me
earlier?

میں آج بہت سویا اور سویري میري آنکھ

Bear. I slept so soundly to day, that
I have but just opened my eyes.

نکھلی

تمہاري ہمیشہ یہی خو ہی کہ سویري نہیں

Gent. This is always the way with
you not to get up early.

اُٹھتی ہو

جاکی جلدی میري کپڑی لاؤ

Go bring me my clothes immediately.

آپ کون سی کُرتي آج پہنیں گی

Bear. What coat, Sir, will you put
on to day?

میري نیلی کُرتي لاؤ اور کُمری انگرٹھا اور

Gent. Bring me my blue coat, and
waistcoat and pantaloons.

اُزار لاؤ

میري جُراب کہاں ہیں

Where are my stockings?

میري جُوتي لاؤ

Bring my slippers.

نائی آیا ہی

Is the barber come?

نہیں صاحب

Bear. No, Sir.

اب دیر ہوئی میں نا ہی کی راہ نہیں دیکھ
 سکتا ہوں سو تم میری اُستری اور صابون
 اور گرم پانی لاؤ میں اپنی ہاتھ سی اپنا
 خط بناؤنگا

Gent. It is late; I cannot wait for him; bring my razors, therefore, soap and warm water; I must shave myself.

چھوٹی لاؤ Bring the strap.

ہاتھ دھونے کا باسن لاؤ (یا چلمچی لاؤ یا
 سلفچی لاؤ)

Bring the wash-hand bason.

صابون لاؤ Bring the soap.

آفتابی کو اتنا اُٹھا نہ اُٹھاؤ اور پانی کو
 تھوڑا تھوڑا میری ہاتھ پر ڈالو

Do not hold the goglet so high, and pour the water out gently on my hands.

رومال صحت کو دو (یادست مال صحت کو دو)

Give me a towel

یہ میلا ہے اور اچلا لاؤ

This is soiled, bring a clean one.

بارلو صاحب نے اپنا نوکر بھیجا ہے اور آپ
 کو سلام کہا ہے اور آپ کو حاضری کی
 واسطی بلایا ہے

Bear. Mr. Barlow has sent his servant with his compliments to invite you to breakfast.

اُس سے پوچھو کہ تمہاری صاحب کس
 وقت حاضری کہاتی ہیں

Gent. Ask him at what hour his master breakfasts.

آٹھ گھنٹي کي وقت

Bear. At eight o'clock.

اُن صاحب کي خدمتگار سي کہو کہ مير

سلام اپني آقا سي کہي اور مين جلد

حاضري کھاني کي واسطي آونگا

Gent. Tell that gentleman's servant to give my compliments to his master, and say that I will come presently to breakfast.

سائيس گھوڑي کو لہلاتا هي اور عرض کرتا

هي کہ اگر اجازت هوي تو گھوڑيکو

اسٽبل مين لي جاني ڪيونکہ دھوپ

بہت تيز هوي هي

Bear. The groom is leading your horse about, and begs to know if he shall take him to the stable, as the sun begins to grow hot.

هان اسکو کہو کہ گھوڑيکو تھان پر ليچائي

مگر آج مھرا تھماري سستي سي ميري

صبح کي سواري موقوف هوي

Gent. Yes, tell him to take the horse to the stall; for, through your negligence, bearer, I have lost my ride this morning.

مسواک اور مانجن ميري واسطي لاؤ

Bring me the tooth-powder and tooth-brush.

مسواک ٹوٹ گئي هي صاحب

Bear. The brush is broken, Sir.

ڪيونڪر ٹوٹ گئي هي گل جب مين ني

ناچ کي گھر کي جاني کي واسطي پوشاک

پھني تھي اور مسواک کي تھي تب

تو مسواک ٹوٹ تھي

Gent. How is it broken? it was entire when I dressed for the ball yesterday evening.

- مَينَ نِي آج صَبحَ کُو اِسي ٿوڻا هِوا پايا } *Bear. I found it broken this morning.*
- مَينَ نِي آج صَبحَ کُو دِيکها کِه مَسواڪ ٿوڻي } (Or) *I saw this morning that the tooth-brush was broken.*
- هُوڻِي ٿِي }
- هانَ شايدَ کِه تُم نِي اُسکو گُچَ پَر گِرا دِيا هِي } *Gent. Yes, I dare say you let it fall on the plaster (chunam) floor and it snapped.*
- اُور اسَ باءِثَ سِي ٿوڻ گِڏِي هِي }
- ميري کَنگِي ليکَر اُس صندوقَ مِينَ سِي نِي } *Take my keys and bring me a new one from that box.*
- مَسواڪ لاو }
- پهَ آبَ کِي کَنگِي هِي } *Bear. Here is your comb, Sir.*
- سِر کِي بالونَ کِي واسِطِي بَرشَ لاو } *Gent. Give me the hair-brush.*
- ميري واسِطِي ايڪَ اُجلا کُرتا لاو } *Bring me a clean shirt.*
- پهَ کُرتا پَنڻا هِوا هِي اُسي درزي کُو دَو } *This is torn; give it to the tailor to mend.*
- پيوندَ کِي }
- اِسَ پانجامِي کِي گَهَنڊِي ٿوڻِي هِي } *These pantaloons want a button.*
- ميري واسِطِي ايڪَ اُور ازارَ لاو } *Give me another pair of pantaloons.*
- ميري بَدِي کِهانَ هِي } *Where are my braces?*
- ميرا جُڙو تَڪمَهَ لاو } *Give me my brooch.*

یہ آپکا گلوبند ہی

میں اپنا منہ نہیں دیکھ سکتا آئی کر
سیدھا کر کے تھامو

آج آپ اُننا جوتا پہنیں گی یا موزی

البتہ آج میں جوتا پہنوں گا
آپ کی واسطی پالکی تیار کرنی کا حکم
کروں

آپ کی واسطی پالکی تیار کرنی کا حکم

پالکی کو جھاریں

پُکی توپی یہاں ہی

س کو اچھی طرح سی صاف کرو

رش کہان ہی

ماحب مین انکو کہیں رکھ کر بھول گیا
 ہون

Bear. I have mislaïd it somewhere,
Sir.

میری گھڑی کہاں ہے

Gent. Where is my watch?

اے اب مجھے یاد آیا آپکی گھڑی تکیے کی
تلی ہے

Bear. Oh, I had forgotten it, Sir; it is under your pillow.

میری دستانی لاؤ

Gent. Bring my gloves.

کون سی دستانی آپکو چاہیے ہیں چمڑی
کی یا سوتلی

Bear. Which will you have, Sir, the leathern or cotton ones?

سوتلی دستانی لاؤ

Gent. Give me the cotton ones.

میری خدمتگار اور حقہ بردار کو کہو کہ بارلو
صاحب کی یہاں جانا ہوں وہ یہی
وہاں حاضر ہوں

Tell my *khidmatgār* and *hukka-bardār* that I am going to Mr. Barlow's and they must be there.

کہارو پالکی یہاں سیڑھیوں کی پاس لاؤ

Bear. Ho, bearers! bring the *pālki* to the steps of the door.

پالکی کو جھکاؤ تاکہ میں اُس میں سوار
ہوں

Gent. Lower the *pālki* so that I may get into it.

بارلو صاحب کی گھر کی طرف چلو

Go to Mr. Barlow's.

پالکی کو اتنا جھول مت دو (یا پالکی کو
اتنا مت ہلاؤ)

Do not shake the palankin so much.

بارلو صاحب کا گھر تم بچھاڑی چھوڑ آئی ہو

You have passed Mr. Barlow's house.

in front of the house

نہیں صاحب اُنکا گھر تھوڑی دور اگاڑی

Bearers. No, Sir, it is a little further on.

بارھکی ہی
have made a mistake
خیر شاید میں نے غلطی کی ہی

Gent. Well, perhaps I am wrong.

یہہ بارلو صاحب کا گھر ہی

Bear. This is Mr. Barlow's house.

نہیں یہہ اور صاحب کا گھر ہی

Gent. No, this is another gentleman's.

تم کو ہمیشہ ایسا دھوکھا ہوتا ہی

You are always making such mistakes.

تم اُس سفید کوٹلی کی طرف پھرو کہ

Return back to that white house with the two pillars in front.

جسکی آگے دو کھنٹی ہیں

دربان دروازہ کھولو

Bear. Ho, porter! open the door.

خبر کرو کہ ایک اجنبی صاحب آئی ہیں

Porter. Give intelligence that a strange gentleman is come.

پالکی اتارو

Gent. Set down the palankin.

پالکی کو چھاؤں میں لیجا کر رکھو تاکہ ٹھنڈی

Put the palankin in the shade, that it may be cool.

ہوئی

چھاتا لگاؤ

Hold the umbrella between me and the sun.

کس کمرے میں بارلو صاحب حاضری کھاتی

In which room does Mr. Barlow breakfast?

ہیں

دالان مین یا کہ کھانا کھانی کی کمری مین In the hall or in the dining room ?

خدمتگار ایک چا کی پیالی میری واسطی
لاؤ } *not of him*
Khidmatgār, bring me a cup of tea.

صاحب چا اور قہوہ دونو تیار ہیں جو
کچھ اُن دونوں مین سی پسند ہو سو میں
آپکی واسطی لاؤں }
Khidmatgār. There is both tea and
coffee, Sir; whatever you please, I
will bring you.

اچھا پہلی میری واسطی ایک پیالی قہوہ
کی لاؤ }
Gent. Well, bring me a cup of coffee
first.

میری لاؤ Bring the sugar-candy.

انڈی لاؤ Bring the eggs.

انڈی ابھی جوش نہیں دی گئی ہیں مگر
جلد تیار ہونگی }
Khidmatgār. They are not yet boiled,
Sir; but, they will be ready im-
mediately.

ایک چا کی پیالی لاؤ Gent. Bring me a cup of tea.

آپکو گاڑھی چا پسند آتی ہے Khidmatgār. Do you like it strong, Sir?

هان مجھے گاڑھی چا پسند آتی ہے Gent. Yes, I like it strong.

آپکو توست چاہی ہے Khidmatgār. Do you like toast, Sir?

یہ چا بہت گاڑھی ہے اس میں تھوڑا اور } *Gent.* This tea is too strong; make it weaker.

گرم پانی ڈالو

شکر اور دودھ لاؤ } *Bring the sugar and milk.*

نمک اور کالی مرچ لاؤ } *Bring me the pepper and salt.*

میری رکابی بارلو صاحب کی پاس لے جاؤ } *Take my plate to Mr. Barlow for some fish and rice.*

اور تھوڑی مچھلی اور خشک لاؤ

کس قسم کی مچھلی آپ چاہتی ہیں } *Khidmatgūr. Which fish do you prefer, Sir, biktī or mango fish?*

بیکتی یا تہسی

تھوڑی سی تہسی مچھلی میری واسطی لاؤ } *Gent. Bring me some mango fish.*

گائی کا گوشت لاؤ } *Bring me beef.*

بھیر کا گوشت میری واسطی لاؤ } *Bring me mutton.*

ھرن کا گوشت لاؤ } *Give me venison.*

تھوڑا سا پلاؤ لاؤ } *Bring some pulā'o.*

سوار کا گوشت، بھیری کا گوشت مرغ جنگلی } *Get me pork, veal, fowl, wild fowl, hare, partridge, and water-fowl.*

مرغ خرگوش، تیر اور مرغابی میری

واسطی لاؤ

شراب اور پانی لاؤ Bring wine and water.

لال مرچ لاؤ Bring the capsicums (or chillis, or cayenne pepper).

روٹی مٹھن لاؤ Hand me the bread and butter.

ایک اور صاف رکابی اور چھری کاٹتا لاؤ Bring me a clean plate and a knife and fork.

ایک چمچہ لاؤ Bring a spoon.

کیا کون سی مرچ ہے کالی مرچ ہے یا لال مرچ } Is this black pepper or cayenne?

صاحب پہ لال مرچ ہے Khidm. This is cayenne, Sir.

ایک چا پینیکا چمچہ لاؤ Gent. Give me a tea-spoon.

مورلیان مجھے دو Hand me the radishes.

کچھ میوہ مجھے دو Give me some fruit.

تھوڑا سا خاکینہ آپ کھا بیگا Khidm. Will you take some omelet, Sir?

نہیں حقہ بردار کو کہو کہ حقہ لاوی Gent. No. Tell the hukka-bardār to bring the hukka.

گٹا دباؤ Press the pipe into the hukka.

گلاب کی شیشی مجھے دو Give me the rose-water bottle.

مٹھ نال بہت میللی ہے The mouth-piece is very dirty.

اخبار کا کاغذ لاؤ Give me the newspaper.

^{letter} قلمدان اور کاغذ لاؤ میں ایک خط لکھا } Bring the pen case and paper ; I wish
چاہتا ہوں } to write a letter.

^{penknife} قلم تراش لاؤ Bring the penknife.

^{note} یہ چٹھی سیشن صاحب کی یہاں بھیجو } Send this note to Mr. Seton's.

^{new} خدمتگار تم سرکار سی جا کر کہو کہ وہ بارہ گھنٹی کی وقت میری پاس آوی } Khidmatgār, go to the Sarkār and tell
him I wish to see him about twelve o'clock.

وہ آپ کی گھر جانی Khidm. Shall he go to the house, Sir ?

^{mentally} ہاں تم نیچے ٹھہرو جب تک کہ میں اپنی گھر کو چلوں } Gent. Yes. Wait below till I am
going home.

^{door} پالکی دروازی کی پاس لاؤ Gent. Bring the palankin close to the door.

^{hot} ات کیا گرم ہے میں نے تم سے کہا تھا کہ اسکو چھائوں میں لیجاکر رکھوں } How hot it is ! I told you to put it in
the shade.

صاحب میں نے چھائوں میں رکھا تھا مگر جب سورج بہت چڑھا تب دھوپ اُسپر گئی ہے } Bear. I did, Sir, but the sun has
risen higher and shone upon it.

تب چاهي تها كه تم وهان سي پالكي كو
سرڪاري اور چهاون مين رڪھتي اب يه
مانند نذر كي گرم هي

Gent. You should have shifted it then to a shady place ; it is like an oven.

مين بهان حاضر هون آپکا کیا حکم هي

Khidm. I am here, Sir ; what are your orders?

خانسامان كو كهو كه تفن كي وقت پانچ
چار صاحبون كي واسطي سامان تيار كرو
آج آب گهر مين کھانا کھاينگا

Gent. Tell the Khānsāmān to provide every thing for tiffin ; I expect four or five friends.

Khānsāmān. Do you dine at home, Sir, to day ?

هان ميري ساتھ پانچ چھ صاحب اور
بييان کھاني كو کھائينگي سو تم انكي
مناسب كو تيار كرو

Gent. Yes. I have five or six ladies and gentlemen ; prepare every thing suitable.

آپ کھان جايآ چاهتي هين

Beur. Where do you wish to go, Sir ?

مجھي گھر لي چلو پالكي كي کيڑکيان بند
کرو سورج كي طرف چھاتا لگاؤ

Gent. Take me home. Pull the shutters of the palankin a little closer. Hold the umbrella so as to keep the sun off.

سرڪار آيا وي سب چيزين تمني مول لي
هين كه جنكي واسطي كل تمکو مين لي
حکم کیا تھا

Sarkār, have you procured those things I ordered yesterday ?

هان صاحب مين في ان سب چيرون کو
چکا کر آپکي پسند پر موقوف رکھا هي

Sarkār. Yes, Sir, but I have not concluded for their purchase till I have your approbation.

تم ني ايک اچھي گھوڑا بکي ميري واسطي
تلاش کي هي

Gent. Have you looked out for a good horse for me?

ايک گھوڑا بازار مين مين ني ديکھا هي کہ
آپکي لائق هي

Sarkār. There is one, Sir, in the bāzār which I think would suit you.

وہ کس ولايت کا گھوڑا هي تازي يا فارسي
يا انگريزي

Gent. What sort of horse is it, Arabian, Persian, or English?

صاحب وہ عربي گھوڑا هي پانچ برس کي
عمر هي اور رنگ سرخا هي

Sarkār. It is an Arab, Sir, about five years old, of a grey colour.

سواي اُسکي بھي تمھني کوئي اور گھوڑا ديکھا
هي کہ قابل مول ليني کي هوئي

Gent. Did you see any other likely to answer my purpose?

سواي اُسکي وہاں مشکي اور سمند اور
کميت گھوڑي تھي مگر سواي اُس تازي
سرخي کي اور کوئي ميري نگاہ مين نہ

Sarkār. There were some black, chesnut, and bay horses; but, none besides the grey Arab appeared to me suitable.

مجھے چاہیے کہ زین لگام اور کوڑا مول لوں

Gent. I shall require a saddle, bridle, and whip.

مگر اس عربی گھوڑی کی کیا قیمت تھی

But, what was the price of the Arab ?

جب میں نے گھوڑی کی مالک سے پوچھا

تو انہی بارہ سو روپیہ اسکا مول کیا تھا

مگر جب آپکو مول لینا منظور ہوئی تو

ہزار روپیہ یا کچھ کم و زیادہ اُسکی

قیمت تھیں گی

Sarkār. The owner asked 1200 rupees for him ; but, if you wish to purchase, I expect he may be bought for 1000 rupees or so.

یہ بہت بڑی قیمت ہے انہی مول کا

گھوڑا چاہیے کہ نہایت خوب ہو

Gent. This is a large sum ; he ought to be a fine animal for such a price.

جب آپ اُسکو دیکھیں تو اُسکی گرانی کو

بیول جائیں

Sarkār. When you see him, Sir, you will no longer think him dear.

میری گاڑی کی پہیوں کی مرمت کی ہے

Gent. Have the wheels of my gig been repaired ?

ہاں صاحب گاڑی مرمت ہو کر کل رات کو

آئی ہے

Sarkār. Yes, Sir, the gig is mended and was brought home last night.

آیا آپ نیا شیشہ گاڑی کی فانوس میں جڑا

ہے

Gent. Has a new glass been put in the lamp of the gig ?

نہیں صاحب اُسکی پاس کوئی اس مقدار
کا شیشہ نہ تھا کہ جو فانوس میں
لیکٹ آوی مگر اُنی کہا ہی کہ آج
کہیں اور سی تلاش کرکي اُس کی موافق
شیشہ بہم پہنچا ونگا و الا نہ مخصوص

اُسکی واسطی ایک شیشہ تراشونگا
آیا معمار نیی اسطبل کی تیاری کرتی ہیں

قریب ہی کہ تین چار روز کی عرصی میں
اسطبل کی تعمیر کو تمام کریں اور اُنکو
جو دیر ہوئی ہی سو پُولی اور بانس
نیلنی کی سبب سی ہوئی ہی

تم ذرا وہاں جا دیکھنا کہ کٹھری کو بہت
نیچا نہ جڑیں اور گھوڑوں کی باندھنی
کی واسطی لوهی کی حلقوں کو لہکائی
سی مستحکم کریں

هان صاحب حلقوں کو جڑا ہی

Sarkār. No, Sir, the man had no glass that would fit it; he expects, however, to be able to find one somewhere else to-day; if not, he will get one ground expressly.

Gent. Do the builders get on with the new stables?

Sarkār. I expect, Sir, they will be completed in three or four days. Some delay occurred in procuring bamboos and rushes for thatching.

Gent. See that they do not put the trough too low; and, let iron rings be fixed properly to tie the horses to.

Sarkār. They are fixed, Sir.

اور هوشيارِي سي ڊيگھڻا ڪه تختي ڪي
ديوارون ڪو مضبوط بناوين

Gent. Take care that the partitions
of the stalls be firmly made.

ساڻس ڪهڻا هي ڪه اڪر آب زمين مين
تختہ بندي ڪرين تو نهايت باعث
گهوڙون ڪي سم ڪي خشڪي ڪا هوگا

Sarkār. The groom says that if you
have the floor laid with planks, it
will be too dry for the horses' hoofs.

شايد ڪه ممڪن هو مگر ٻيو هر جڳهه پهان
دستور هي ڪه گهوڙيڪي تهان ڪو تختہ
بندي ڪرتي هين اور ميري ڏهن مين
اسڪا ڪجه نقصان نهين آتا هي

Gent. Possibly it may be so; but, I
see that such is the common practice
here, and I do not think any serious
evil is to be apprehended from it.

بهت خوب صاحب جس طرح سي آپ
فرماتي هين اسي طرح سي مين اسي
بنوا ونگا

Sarkār. Very well, Sir, it shall be
done as you order it.

آيا باغبان ني اس نئي چمن ڪو درست
ڪيا هي جس طرح سي ڪه مين ني اسي
بنايا تها

Gent. Has the gardener laid out that
new piece of ground as I directed?

باغبان اُس چمن کي تيار ڪر رها هي اور

وہ مجھ سي ڪهنا تها کہ اُس کا کھودنا
بہت مشکل هي بسبب اسکی کہ پراي

درختون کي جڑين اُس مين بہت هيں

تم اُس سي ڪهو کہ پاڻين باغ مين مٿر اور

گاجر اور سلغم اور ڪرم ڪلا اور پھول ڪوپي

اور پالڪ اور آلو اور موليٰ اور سواي

اسکی جو ڪچھ کہ باور ڇيخاي کي واسطي

در ڪار هو ٻوري

اور اُس زمين مين کہ جو کوٽھي کي نزديڪ

هي آپکو ڪيا ٻونا منظور هي

مجھ کو وھان منظور هي کہ پھلوري لگا وڻ

اور باغبان کو ڪهو کہ اُس کي واسطي بہت

اچھي اچھي پھول جمع ڪري وھان

لگاوي خصوص کہ گلاب کي پھول

Sarkār. He is now engaged upon it; he says that the ground is difficult to be dug up, from the number of old tree roots which intersect it.

Gent. Tell him to plant the farther garden with peas, beans, carrots, turnips, cabbage, cauliflowers, spinach, potatoes, radishes, and whatever else is necessary for the kitchen.

Sarkār And what will you have, Sir, in the part nearest the house?

Gent. I intend making a flower garden of it: and, tell the gardener to collect and plant the most beautiful flowers there, especially roses.

آيا نئي بيچ باورچيخاني کي کهيتون کي

واسطي مول لون اب ايک نيا جهاز

ولائت سي آيا اور اس پرسي نئي بيچ

تمکو ملينگي

تم جانتی ہو کہ کسي اس جهاز کا مال

خریدا ہی

Sarkār. Shall I procure some fresh seeds for the kitchen garden? there is a ship lately arrived from Europe, from which fresh seeds might be obtained.

Gent. Do you know who has purchased the investments of that ship?

هان صاحب سنان سنين في که جو چيني

بازار مين رهتا هي اني بهت سا اسباب

خریدا هي

Sarkār. Yes, Sir, Sunātan Sen, who lives in the China bāzār, has made the principal purchase.

اچيا تم اسکي پاس جاؤ اور اس سي بيچ

مول لو مگر خبردار کہ وہ تمکو پراني بيچ

کہ کي برس سي اسکي سوکان مين هين

نہ دي

Gent. Very well, go to him; but, take care that he does not give you some old seed that has been lying on his hands.

مجھ کو اس کا کچھ خطرہ نہيں اگر وہ

بنگالي هي تو مين بيبي بنگالي ہوں

Sarkār. There is no danger of that; I am a Bengaly too.

اور جب تُم اُن کي پاس جاؤ گي تو اُن سي
درِ يافت ڪرڻا ڪه آيا اُن کي پاس ڪجهه
تازه پنير بهي هي اور دو چڪٽيان پنير
کي ڪه جو اُن کي نظر مين بهتر هون ميري
واسطي لاؤ

Gent. Inquire of him, when you go, whether he has got any fresh cheeses; and bring a couple of such as he can recommend.

اگر آپ کي پروانگي هوي تو اب مين
جاؤن

Sarkār. If you please, Sir, I will depart.

اچھا سايس ڪو بهان بهاجو

Gent. Well, send the groom here.

ترڪي گھوڙا سوارِي کي قابل هي

Gent. Is the *Turki* horse fit to ride yet?

نھين صاحب ابھي وھ گھوڙا اچھا نہين
ھوا

Groom. No, Sir, he is not quite recovered yet.

وھ گھوڙا ڪه جو مين ني آخر مول ليا هي

ميري پسند نہين آتا هي ڪيونڪه وھ هر
چيز سي بهلڪتا هي اور ناخن لپتا هي

Gent. I do not like the horse I bought last; he is shy at every thing, and stumbles.

مگر وھ گھوڙا ناکند هي شايد سوارِي ڪرڻي سي
درست هوي

Groom. He is young and perhaps will improve by riding.

اگر کوئی اُسکا خریدار پیدا ہو تو میں اُسی
جدا کرونگا } *Gent.* If any purchaser should offer,
I will part with him.

کل آپ کس گھوڑی پر سوار ہوچکیگا } *Groom.* What horse, Sir, will you
ride to-morrow?

کل میں مشکی گھوڑی پر سوار ہونگا اور
نئی زین و لگام سی اُسی تیار کرنا } *Gent.* I will ride the dark brown
horse to-morrow; and, let the new
saddle and bridle be put on him.

عربی نقری گھوڑی کو کچھ مصالح دیا
چاہی } *Groom.* The white Arab horse wants
physick.

شاید کہ تم اُسکو ہر روز نہیں پھرتی ہو } *Gent.* Perhaps you do not exercise
him daily.

آج جس ٹانگن پر آپ سوار ہوئی تھی
سو لنگڑا آتا ہے } *Groom.* The pony you rode to-day
appears lame.

میں نے آج اُسکو بہت دوڑایا ہے سو اگر
وہ دو تین روز تھان پر بندھا رہیگا تو
خود بخود اچھا ہو جائیگا } *Gent.* I rode him very hard: let him
rest a few days, and he will recover.

جاکٹ سوار کو بلاؤ } *Gent.* Call the horse jockey.

سمند گھوڑی کو تم نے سوار پر لگایا ہے
اور اب اُسکی بیڑک پی مٹی ہے یا
نہیں } *Gent.* Have you trained well the bay horse,
and broken him off his shyness?

اب وُه ڪم بهڙڪتا هِي مگر سَواري پر اُٻهي
نهيڻ لڳا هِي

Jockey. He is now much less shy,
but not yet quite fit for riding.

سرخي مڃنس گهوڙي ڪو بهي ڪٻهي ڪٻهي
پهرا ڪرو وُه بهت منهن زور هِي اور
لُٺيان ڪرڻا هِي

Gent. Ride the cream-coloured mu-
jannas also now and then; he is
headstrong and apt to plunge.

وُه بڙا جاندار اور چالاڪ گهوڙا هِي اگر اڪثر
پهرا جا ڀڳا نو جلد هموار هو جا ڀڳا

Jockey. It is a high-spirited active
horse, and should be ridden oftener;
he would then be more tractable.

مِٺن اُس جنگل ڪي گهوڙي ڪو ڪه ايڪ
مهيني ڪي مدت هُوِي ڪه تم ٽي مهيني
واسطي مول ليا تها بيچا چاهتا هون اب
اُسڪي قيمت ڪيا مليگي

Gent. I wish to sell the *jangli* horse
which you bought for me a month
ago: how much can be got for him?

ان دنون بسبب افراط ڪي گهوڙي بهت
سستي هيڻ اور گهوڙن ڪي خريداري ڪا
بازار نهايت سرد هِي اس سبب سي
مِٺن ڀڄه خيال ڪرڻا هون ڪه زياده نوي
روپيون سي اُس ڪي قيمت نه آهيگي

Jockey. Horses have been so abun-
dant lately that they are very cheap,
and the market is dull; for this
reason I do not think he will fetch
more than ninety rupees.

مُجھ کو اُسکا بیچنا منظور ہی اگرچہ یہ
 نہایت کم ہی اُس قیمت سی کہ میں
 نی اُس کو خریدتا ہی مگر تم سی جس
 قدر کہ ہو سکی اُسکی قیمت بڑھانا

Gent. I will sell him, though this is much less than I gave for him; you will, therefore, dispose of him for the highest price you can get.

کُچھ نی سوداگر عربی اور ترکی گھوڑی لیکر
 اِس شہر میں آئی ہیں اور اُنکی
 درمیان میں ایک گھمست عربی گھوڑا
 نہایت خوش ترکیب اور چالاک ہی

Jockey. Some merchants have just arrived with Arabic and Turkish horses; there is amongst them a bay Arab peculiarly handsome and active.

میری اسٹبل میں سواری کی واسطی بہت
 گھوڑی ہیں اب مجھ کو اور گھوڑی مول
 لینی کی خواہش نہیں

Gent. I have already too many horses in the stable for my riding; I do not wish to buy more at present.

ڈوری کو یہاں بھیجو

Send the dog-keeper here?

شکاری کتوں کو کل فلائی جگہ صبح کی وقت
 لیجا کر حائر رھنا میں شکار کی واسطی
 وہاں آؤنگا

Gent. Take out the hounds to such a place to-morrow morning, and be ready; as I shall go hunt there.

آپ کس چیز کا شکار کریںگی سوار کا یا
 ہرن کا

Dog-keeper. What will you hunt, Sir, the boar or the deer?

مجھ کو ان دونوں کا شکار منظور نہیں
 ہے بلکہ میرا ارادہ گیدڑ کی شکار کا ہے
 تازی کتوں سے شکار کھیلیگا

Gent. I do not like either, but I intend to hunt the jackal.

Dog-keeper. Will you hunt with the greyhounds, Sir ?

گیدڑ کی شکار کی واسطی تازی کتے بہت
 مناسب ہیں سو تم کل تازی کتوں کو
 وہاں حاضر کرنا

Gent. Greyhounds will be properest for the hunting of the jackal; let them, therefore, be taken to-morrow.

مشنی صاحب میں تمہاری دیکھنی سے
 بہت سرور ہوا اتنی مدت تم یہاں
 کیوں نہ آئی تھی

Gent. Mr. Munshi, I am very glad to see you : why have you been absent so long ?

میں بہت بیمار تھا اور طبیب مجھ کو باہر
 جانے سے منع کیا تھا
 تمہیں کیا بیماری ہوئی تھی

Munshi. I have been very ill; and the Doctor forbade my going out.

Gent. What has been your disorder ?

مجھے بہت تب تھی اور حکیم نے کہا کہ
 بسبب غلبہ صفر کی تھی

Munshi. I had much fever: and the Doctor said it was occasioned by bile.

تمہاری واسطی کیا دوا طبیب نے لکھی تھی
 طبیب نے میری واسطی ایک نسخہ مسهل
 کا لکھا تھا اور دوائی مفی کا استعمال
 حکم کیا تھا

Gent. What medicine did the Doctor prescribe for you ?

Munshi. The Doctor prescribed me a purgative, and ordered the use of an emetick

آج ميری سر میں کچھ درد معلوم ہوتا ہے
 اور اس سبب سے میرا دل پڑھنے کی
 طرف متوجہ نہیں ہو آپ تشریف
 لے جائی اور کل میری درس کی واسطی
 آئیگا

Gent. I feel a pain in the head to-day;
 so that I cannot read: be so good,
 therefore, as to go now and come
 again to-morrow for study.

حکیم کو میری واسطی بلاؤ میری طبیعت
 بیمار ہے

Gent. Go for the Doctor; I am un-
 well.

آج آپ کا مزاج کیسا ہے اب مجھے اپنی
 نبض دکھائی زبان دکھائی

Doctor. How do you do, Sir; allow
 me to feel your pulse. Shew me
 your tongue.

میری تمام اعضا میں درد ہے اور جی
 مبتلا ہے

Gent. I have a pain in all my limbs,
 and sickness at stomach.

میں آپ کی واسطی ایک نسخہ لکھتا ہوں
 یقین ہے کہ نہایت مفید ہوگا اور اس
 سے آپ کا مزاج کل نہایت اصلاح پر
 آویگا

Doctor. I will write you a prescrip-
 tion, which, I doubt not, will be of
 use; and, you will be better to-
 morrow.

بہت خوب خدا حافظ

Gent. Very well. Farewell.

منشی صاحب میری واسطی کتبیات سودا
 کی لائی ہو

Munshi, have you procured me a copy
 of Saudā's works?

هان صاحب سو پيه حاضر هي اور خوبي
قسمت ايسا خوب نسخہ میري هاتھ

لگا

میں خیال کرتا ہوں کہ میري واسطی محال

هي کہ میں زبان ہندی اور عربي اور

فارسي کو سیکھوں بدون اس بات کی

کہ اول اصطلاحات صرف نحو کی

سیکھوں

Munshi. Yes, Sir, here it is; and, I have been very fortunate to get so neat a copy.

Gent. I perceive that it will be impossible for me to make any considerable progress in the Hindī, Arabic and Persian languages, without first learning the grammatical terms used in them.

درست هي کہ ہر زبان کی صرف نحو کی

اصطلاحات کی جاننی سی اس زبان کا

سیکھنا نہایت آسان ہوتا هي کیونکہ

جملوں کا ربط اور غامضوں کا سمجھنا بدون

علم اصطلاحات صرف نحو کی محال

هي

Munshi. It is very true that a knowledge of the grammatical terms greatly facilitates the acquisition of a language; as the construction of sentences and the government of words cannot be understood without it.

اور اصطلاحات صرف نحو کی کہ جو فارسي

اور ہندی میں استعمال کی جاتی ہیں

ان کا مادہ زبان عربي سی هي

Gent. The terms used in Persian and Hindūstānī are borrowed from the Arabic.

دُرست صاحبِ کہ اُن زبانوں کی صرف
تَحْوِ مَوَاقِعِ عربی کی ہی اور اسی طرح
سی ہماری علوم کا ماخذ بھی زبان
عربی ہی

Munshi. True, Sir, the grammar of those languages, as well as our other sciences, are derived from the Arabic.

عرب کس علم کی طرف زیادہ متوجہ ہوئی
ہیں

Gent. To which of the sciences have the Arabs particularly directed their attention?

ہرچند کہ اہل عرب نے ہر علم میں کمال
تحقیق اور سعی کی ہے مگر اس ولایت
میں صرف تَحْوِ اور منطق اور معانی کا
زیادہ چرچا ہے

Munshi. The Arabs have assiduously investigated and cultivated all the sciences; but, in this country we pay most attention to their grammar, logick and rhetorick.

تمہاری صرف تَحْوِ کی کس طرح تقسیم اور
تفصیل ہے

Gent. Into how many parts do you commonly divide grammar?

فقط دو تسمین مشہور ہیں ایک صرف
ہے کہ جس میں افعال اور تبدیلی
اوضاع افعال سے بحث کرتے ہیں دوسری
تَحْوِ کہ جس میں اعراب اور عَوَایِل و
غیرہ سے گفتگو کرتے ہیں

Munshi. Two only are customary: one is *şarf*, in which verbs and their conjugation are treated of; and, the other is *nahö*, in which the vowels, the governing words and the like are discussed.

rules with
آشعار کی واسطی بھی تمہاری یہاں قانون

Gent. You have likewise rules for poetry, I suppose.

includes
ہیں
ہماری یہاں علم عروض ہی کہ جو شامل

division
ہی نظم اور تقطیع پر اور وہ عروض
ہماری اشعار کا مبنی ہی

Munshi. We have the science of prosody, which includes the construction and division of verses; and upon that our poetry is founded.

parts
ہماری زبان میں کلمی کی آٹھ قسمیں
ہیں تمہاری کلمی کی تقسیم کس طرح پر

Gent. We reckon eight parts of speech in our language : into how many do you divide words?

ہی
ہماری یہاں کلمی کی تین قسمیں ہیں
یعنی اسم اور فعل اور حرف

Munshi. Into three, namely, noun, verb and particle.

اس تمہاری تقسیم سی معلوم ہوتا ہے کہ
جو کچھ کہ ما سواي اسم اور فعل کی
ہی حرف میں داخل ہے

Gent. From this I perceive that all besides the noun and verb is included in the particle.

مگر لفظ اسم میں اسم اور ضمیر اور اسم
فعل اور اسم مفعول اور صفت موصوف
بھی داخل ہیں

Munshi. But, under the word noun are classed the noun, pronoun, present and past participles, and adjective.

میں

اس جہت سے تمہاری زبان کا قانون
آسان پایا جاتا ہے

Gent. This must simplify your grammar very much.

یہ تقسیم نہایت آسان ہے مگر اصطلاحات
مخصوص کی گئی ہیں اور حدود سے

Munshi. This classification is very simple; but, the terms are limited by other definitions.

یہ بات میری خیال سے اتر گئی تھی کہ
میں نے اس نوع سے کہا مگر اب
مجھے یاد آیا ہے کہ ایک دن جو میں
تجسس پڑھتا تھا تو تم نے ایک جملے
کی حقیقت الفاظ بیان کی تھی اور
اصطلاحات کہ جو اُسکی بیان میں تھیں
استعمال کی تھیں اُنسی کمال مجھے کو
تکیر ہوا

Gent. I was not aware of this circumstance, when I spoke; but I now remember that one day reading with you, I was astonished at the number of terms you employed to analyse the sentence we were engaged upon.

اور اول وی اصطلاحات مشکل نظر آتی
ہیں مگر جب چند روز اُنکا استعمال
کیجیے تو نہایت آسان ہو جائیگی

Munshi. Those terms appear complicated at first sight; but, the difficulty will quickly vanish if you persevere for a few days.

میں جلدی اُنکی سیکھنے کا قصد کرونگا اور
اِن شاء اللہ تعالیٰ جلد اُن سب کو یاد
کرونگا

Gent. I will begin immediately to study them; and, hope to master them shortly.

اگر تم حقیقتِ الفاظ سے مطلع ہوگی کہ
وہ فقط صرف و نحو سے حاصل ہوتی
ہی تو تمہاری استعداد جلد کامل ہوگی

Munshi. If you obtain an acquaintance with the peculiar form of words, which is to be gained from grammar only, your progress will then soon be complete.

درست ہی کیونکہ ہم ان الفاظ کا استعمال
صحیح نہیں کر سکتے ہیں اور نہ وجہ
انکی استعمال کی جانتے ہیں بدون
صرف نحوی

Gent. True; for we can neither apply them properly, nor do we know the reason of their application, without grammar.

اب درست فرماتی ہیں اور تعجب ہی کہ
اور صاحبانِ انگریز بھی اسی طرح سے
نہیں خیال کرتے ہیں

Munshi. Sir, your remark is just; and, I am surprised that other English gentlemen do not think the same way.

اس لفظ کو اصطلاحاتِ صرف میں کیا کہتی
ہیں

Gent. In the terms of grammar what do you call this word?

یہ فاعلِ فعل کا ہے
اور یہ کہ ما بعد ہی فعل ہے

Munshi. This is the nominative or agent to the verb.

Gent. This which follows is the verb?

نہیں صاحب یہ مصدر ہی ہم فقط فعل
اسکو کہتی ہیں کہ جسمیں زمانہ بوجھا
جاوی

Munshi. No, Sir, that is the infinitive: we call those words only, in which time is understood, verbs.

ہماری اصطلاح میں مصدر بھی فعل میں } *Gent.* Under the word verb, we include the infinitive.

داخل ہی

یہ لفظ مفعول ہی

Munshi. This word is the object or acted upon.

اور لفظ مفعول میں سب طرح کی مفعول

داخل ہیں مگر شاید کہ تم انکو بقید

خاص مشخص کرتی ہو

Gent. The word *maf'ul* comprises all the oblique cases ; but, you can more particularly define them, I suppose.

درست ہی اور آپکو انکی کیفیت سی

اطلاع کرونگا جہاں کہیں کہ وہ عبارت

میں واقع ہونگی

Munshi. Certainly : I shall point them out as they occur.

یہ کیا فعل ہی

Gent. What is this verb ?

یہ فعل ماضی اور لازمی ہی مگر وہ فعل

کہ جو دوسری جملی میں ہی متعدي

ہی اور صیغہ حال ہی

Munshi. It is the past tense and an intransitive verb ; but, the verb in the next sentence is transitive and in the present tense.

اور تمہاری صرف میں ایک اور ماضی

اسکی بھی فعل ہی اور اسکو تم کیا

کہتی ہو

Gent. You have another kind of verb ; what do you call it ?

وہ فعل مجہول ہے اور اُسکی تعریف یوں
کرتی ہیں کہ وہ ایک فعل ہے کہ
جسکا فاعل معلوم نہیں

Munshī. That is the *fi'l-i-majhūl* (passive verb), which means the verb whose agent is not declared.

اور یہ کیا ہے

Gent. What is this?

یہ اسم فاعل ہے اور یہ لفظ کہ جسپر فعل
واقع ہوا ہے اسی مفعول کہتی ہیں

Munshī. This is the active participle: and, the word which is the object of the verb is called the passive participle.

یہ کیا صیغہ ہے

Gent. What tense is this verb?

یہ صیغہ مستقبل

Munshī. This is the future.

تمہاری یہاں تذکیر اور تانیث اسم کی
واسطی کون سی اصطلاح ہے

Gent. What terms do you make use of for the gender of nouns?

ہر لفظ یا مذکر ہے یا مؤنث بالصلہ یا
بسمب استعمال کی جو لفظ کہ ترکی
واسطی ہے وہ لفظ مذکر ہے اور جو کہ
مادہ کی واسطی ہے اُسکو مؤنث کہتی
ہیں اور لفظ کہ مذکر اور مؤنث بالصلہ
ہے اُسکو مذکر اور مؤنث فیاسی کہتی
ہیں اور جو الفاظ کہ تفرقہ کی جاتی
ہیں بہ سبب استعمال کی اُنکو مذکر
اور مؤنث سماعی کہتی ہیں

Munshī. Words are either masculine or feminine, from their nature or by usage: those which are applied to males are masculine, and those which are applied to females we call feminine: those which are masculine or feminine by nature, we call analogous, while those that are so distinguished by usage are called prescriptive or arbitrary.

یہ کیا ہے *Gent.* What is this ?

یہ حرفِ عطف ہے اور لفظ کہ ما بعد
واقع ہے وہ صلہ ہے موصول کا } *Munshi.* This is a conjunction : and
the word which follows is the rela-
tive agreeing with the antecedent.

یہ ضمیر جمع ہے یا مفرد *Gent.* Is this pronoun singular or
plural ?

یہ مفرد ہے یہ حرفِ ندا ہے *Munshi.* It is singular. This is the
sign of the vocative.

اس جملے کو کیا کہتی ہیں *Gent.* What is this sentence termed ?

یہ جملہ استہجابیہ ہے *Munshi.* This is an interrogative
sentence.

منشی صاحب آج استدر پڑھنا بس ہے اور
باقی کل پڑھوں گا } *Gent.* Well, *Munshi*, this is enough
for the present the rest I will read
to-morrow.

په انتخاب ڪيا ٿيا هي ڪتاب آريش محفل مين سي ڪه جو اڪثريه مشتمل
هي مضمون خلاصه آريند پر

بي چند سطرين مملڪت هندوستان ڪي تعريف مين
جب سي په مرڪز خاڪي حيوانات ڪي آرامگاه هواسيڪٽرون هزارون لاکھون شهر قصبي
بسي اور بستني جاتي هين ڪوئي ادني ڪوئي اعليٰ ليڪن هندوستان ڪي سرزمين
ڪا عالم سب سي نرالا هي ڪوئي ولايت اسڪي وسعت ڪو نهين پهچي اور
ڪسي مملڪت ڪي آبادي اس ڪو نهين لکي پهاڻ ڪي هر ايڪت بستني مين
گهماغه جابجا ايڪت نبي طرح ڪا عالم هر شهر و قصبي مين شهري پاڪيزه
مخته متعدد سرائين ”مسافرن ڪي واسطي هر موسم ڪي اوڙهي ڇڏي اور اقسام
ڪي غذاين“ اڪثر بستيون مين مسجدين خانقاهين مدرسي باغات“ غريبن
بيڪسون مسافرن ڪي لبي متعدد مکانات“ قلعي بڙي بڙي مضبوط وسعت
مين آبي ڪه سيڪٽرون گاڏون ان مين بسين“ اور رفعت مين اس قدر ڪه
بادل انڪي ڀڄي برسين“ ندي نالي تالاب ڪوئي لطيف و پاڪيزه هزارها“ پاني
ان مين ميٽا ٿيندا سترها بهرا هوا“ بڙي بڙي درياڻن مين ڪشيان نوازي

بجری و غیرہ بی شمار“ شاہ راہ کی ندی نالوں پر بیشتر مقاموں میں پل بندھی ہوئی تیار“ اکثر رستوں میں کوسوں تلک سایہ دار درختوں کی درستہ لا قطار“ ایک ایک کوس کی مسافت پر ایک سینار نمودار“ ہر ایک چوکی پر ہمہ چیز مہیا“ سودی والوں کی دکانیں جابجا“ مسافر خوش و خرم کباتی پستی اُتھتی بیٹھتی دن بھر چلی جاتی ہیں“ اور شام کو منزل پر بھی سب طرح کا آرام پاتی ہیں“ (بیت) جہاں دیکھی خیر ہی خیر ہی“ سفر یہ نہیں باغ کی سیر ہی“ سوای اس کی راہ میں اگر سونا اُچھالتی چلی جائیں کہیں خطرہ نہیں اور جنگل میں رات کو جہاں چاہیں سو رہیں کچھ پروا نہیں چنانچہ ہمیشہ سوداگر بٹجاری مال متاع غلہ دور دور سی بھر لاتی ہیں اور منزل مقصود پر سلامت جون کا تون بیٹھ جاتی ہیں مشرق کی طرف اس مملکت کی بنگالا ہی اور جنوب کی سمت دکن مغرب کی جانب تبت۔ وہاں سی شور دریا نزدیک ہی اور شمال کی طرف ایک بڑا پہاڑ ہی کہ اُسکی انتہا کو کوئی نہیں پہنچا ہر چند اس سرزمین میں الماس یاقوت سوئی روپی تانبی لوهی سرب و غیرہ کی کبانیں موجود ہیں اور انکا حاصل بھی بہت سا ہی لیکن بیشتر آمدنی یہاں بدولت غلی کی ہی اور وہ انواع و

§ *du-rasta* for درستہ *do-rasta*, Two roads or rows, on both sides of the way.

اَقسامَ ڪا هُئا هِي اُنڪا تَفصيل وار لکَڻا دِقّت سِي خالي نِهين پَر بهان ڪا اڪثر
 اناج با مزه و خوش ذائِقه هُئا هِي خُصُوصًا سَڪَڏاس کي ڄاڻول نِهائِيت
 لَطيف لَذِيذ خُوشبو هُوتِي هِين بادشاه وزير امير بلڪه ساري دَوْلَتِ مَندَ جِڻڪو خُدا
 نِي ذائِقه دِيا هِي هر روز پَکُواتِي هِين اُور چاه ڪر ڪهائي هِين سِج تُو پِه هِي ڪه
 اگري بي بَيشَت مِين هُوتِي تُو حَضَرَتِ آدَم عَلَیْهِ اَلسَّلَام گِیُهوَن ڪا دِهِيان نَڪَرِي
 تُوڙِنا ڪِپانا تُو معلوم غرض غلِي کي بَهِتائِيت زِراعت کي ڪثرت پَر مَوْقُوف هِي
 اُور اُسکا مدار بارِش پَر هر چنڊ بَعْضِي بَعْضِي مَقامُون مِين ڪهيتيان جَمِيل
 تالاب اُور کُوي کي پاڻي سِي بَهي هُوتِين هِين خُصُوصًا پهاڙ کي تَرائي مِين ڪه
 وهان ندي نالي بيشتر بَهِتي هِين قَطْعِي وهان کي زمين کي بسا اُوقات نَمناڪ
 رَهتي هِين وه چنڊان مِين ڪي مُحتاج نِهين پَر وه ڪَڏِي اُور ڪيا بساط رَکَڻِي هِي
 ڪه غله اُسکا وفا ڪري اُور ايڪ خلق خُدا ڪا پِيت بهري الغرض اڪثر زمينين
 بهان کي جو قابلِ جوتني بوني کي هِين اُنکي زِراعت مَوْقُوف بارِش پَر هِي
 سَپَڇَڻا وهان مُتَعَذِر اُور لا حاصِل ڪيُونڪه وي اِس قَدَر هِين ڪه شُمار بَهي اُنڪا
 دُشوار هِي پَهر ڪسانون ڪا ڪيا مَقْدُور جو اُنکي عَشَرِ عَشِير ڪو بَهي پاڻي دي سڪين
 سِرَاب ڪرنا تُو در ڪنار پِه قادر لا يَزَال نِي اُبرهي ڪو قُدَرَت بَجْشِي هِي ڪه ايڪ
 پل مِين جل تهل بهر ديتا هِي حاصِل پِه هِي ڪه غلِي کي فِراواني اُور اناج کي

ارڙاڻي ڪا سبب مُسَبَّبُ اَلْاَسْبَابِ نِي بارانِ رَحْمَتِ هِي ڪو بنايا هِي سِيئِي
 سڃاڻي سِي ڀڄ بات ڪهان اور بَعْضِي سِيرِ حَاصِلِ ڪِه وَه سال مِين دو بار مَزْرُوع
 هوتي هِي بَلْڪِه تِين بار سُبْحانِ الله ڪيا صَانِعِ هِي ڪِه هَيولا تو عناصرِ ڪا ايڪ
 ڪيا پهر ايڪ ڪي ايڪ ڪو وَدَ بنايا اور تَاثِيرَاتِ مُخْتَلِفَه اُن سِي ظَاهِرِ ڪِين بَلْڪِه
 هر هر واحد ڪو بهي خَوَاصِ و اَوْصَافِ ايڪ سِي نَدْبِي جُنَاحُ ڪِي مَلْڪِ ڪِي
 هَوَا ڪُڇه هِي اور ڪِي شَهَرِ ڪِي ڪُڇه عَلِي هَذَا اَلْقِيَاسِ پَانِي مِين بهي ڪِفِيَّتِ
 اِيَسِي هِي ڪُڇه دِيگهي جَاتِي هِي هر چنڊ ڪِه جنس مِين اِتِّحَادِ رَکِيَتَا هو اب
 گڏگا جَمُنَا مِين ڪس قَدَرِ قُرْبِتِ هِي ساڻه اِسڪي پَانِي ڪِي تَاثِيرِ بَلْڪِه رَنگَتِ
 بهي جُدي هِي پهر جن دريائون مِين ڪِه ڪالي ڪوسون ڪا تَفَاوُتِ هِي اُنڪي پَانِي
 ڪِي خَاصِيَّتِ ڪا فَرْقِ لِيکُهنا زياده هِي اور ڪُوئي تو ساڻه اِس بات ڪي ڪهين
 ڪهاري ڪهين مِيٺهي هوتي هِين بيها تو رات دِن ڪا تَفَاوُتِ هِي لِيکُهنا اُسکا مَحْضِ
 لغو زمين ڪي بهي ماهِيَّتِ اِيَسِي هِي ڪُڇه هِي ڪِي جاگهه تو ايڪ سال
 مِين دو دو تِين تِين مَرْتَبِي اناج پيدا هوتا هِي ڪهين ايڪ مَرْتَبِي ڪِي مقام
 مِين مُطْلَقِ نِهين گو ڪِه مِينه سبب جاگهه مَسَاوِي بَرَسِي سِوَايِ اِسڪي ڪهين ڪا
 چانَوَلِ خُوبِ هوتا هِي ڪِي جاگهه ڪا گِيهون ڪِي طرف ڪا چنا معهدا ڪَمِي
 زيادتي بهي هر اناج ڪي جا بجا دِيگُهني مِين آتي هِي وَجَه اِسڪي ڪما حَقُّ هُم

پر نهين ڪهلي مگر آڱ ڪي خاصيت و ڪيفيت مين فرق معلوم نهين هونا شايد
اسکا سبب ٻه هو ڪه وه بدون لکڙي ڪوئي و غيره ڪي عليحدہ موجود نهين
هوتي يا ڪجهه اور هو ڪه اُسي هم نهين ڄاڻي العلم عند الله

چند سطرين موسم بهار و برسات ڪي تعريف مين
اگرچه فصل ربيع مين ٻي اس ملڪ ڪي ٻيچ پھول پھل بهتايت سي انواع
واقسام ڪي پھولتي پھلتي هين آم موراني هين بلڪه گلاب ٻي باغون ڪي ٻيچ
بيشتر اسي فصل مين پھولتا هي اور جنگلون مين ٿيسو سڙسون اس ڪثرت سي
ڪه نگاهه ڪام نهين ڪرتي اور آنڪه نهين ٿهرتي رنگت اُسڪي عاشقون ڪي جهڙي
ڪي زردِي زياده چمڪائي هي اور هوا آتش عشق ڪو دونا بهڙڪائي هي (آيات)
جنگو وصل گلرخان هي اُنڪو بهائي هي بهار“ هم سي مڃوروون ڪو ليڪن ڪب
خوش آتي هي بهار“ ديد گل ڪيا ڪيچي ٻڙهتي هي ڏوئي بيڪلي“ خار هجران
اور ٻي دل مين چٻهائي هي بهار“ في الحقيقت رات دن اُسکا خالي
ڪيفيت سي نهين ڪيونڪه دھوپ بي حدت اور چانڊني بي ڪدورت ان دنون
رهتي هي اور باو ٻي عطريت و اعتدال ڪي ساٿه بهتي هي چڏاڻج اُسڪي

جھوڪي کي لپٽ دماغون ڪو مهڪائي هي اور رطوبت اجسام کي تازگي بڙهائي
هي مريزياں هند اس موسم ڪو فصل بهار يا موسم بهار ڪهڙي هين پر اڪثر خاص
و عام گلابي جاڙا ابتدا اس رت کي مين کي سنگرات هي يعني آفتاب ڪا آنا
برج حوت مين اور انهن ميڪه ڪا آخر يعني برج حمل ڪا تيسوان درجه اور
پنجمين بسنت جو هولي کي پھلي هوتي هي وه ايڪ تيوهار هي ڪه جهان
مين رائج هو گيا و آهولي موافق اس حساب کي اس رت سي مقدم هي
ڪيونڪه دهليندي چيت کي پھلي ڪو هوتي هي ليڪن نوروز ڪه وه عبارت
تحويل آفتاب در برج حمل هي هولي کي آگي پيچهي هوتا هي پر تيوتري
ديون کي فرق سي اور بعد سالهاي سال کي اتفاق آيسا هوتا هي ڪه هولي اور
نوروز ايڪ دن جمع هو جاتي هين ليڪن اس ملڪ مين برسات ڪا موسم
نهایت لطف دکھاتا هي آسمان پر رنگ برنگ کي گيٽا “چارون طرف خوش
آيند هوا” زمين يڪ لخت سبز زار” هر ايڪ بهار مثل گلزار اور گلزار
سراپا بهار” پٽول طرح طرح کي چمنون مين ڪھلي هوي “درخت هري هري
گلجان آس مين ملي هوي” نهرون کي ليري کي طور هي جدا” سبزي کي
نو خيزي ڪا عالم هين عليحدہ “ هر ايڪ ندي نالا درياو چڙها هوا” دٻا
دٻا تالاب پاني سي بيرا هوا” سبزي کي لپٽ بير بهڙي کي دهڪ سجلي

کي چمڪ بادل کي ڪرڪ ايڪ عالم ڏکائي هي بگنون کي ڏار مينه کي
 پنهار مورون کي چنگهار پيهون کي پڪار ڏلونکو لٽائي هي تهه جا بجا گزي
 هوي جهولي پڙي هوي هنڌولي ڪهڙي هوي ان مين رنگ برنگ کي
 پوشاڪين پهنِي هوي سيڪڙون پري پيڪرين جهوليان هين ڪوي پينگ چڙها
 رهي هي ڪوي هنڌولا گا رهي هي ڪوي پاڻ جوڙ ڪر ڪسيڪي سانڻه جهولِي
 هي ڪوي ڪسي کا دل ليڪر بهولِي هي (اڻات) هر ايڪ ڪام مين اڻي
 مشغول هي ”ادا اُسکي جو هي سو مقبول هي“ چڙهي هي سهرن ڪو جواڻي
 کي مِي ”جسي ڏيکيئي مست هي مست هي“ عجب طرح کي رت هي
 برسات کي ”ڪه شڪل اور ٻڌاي هي دن رات کي“ گهڻا کي به ڪثرت هي
 شام و سحر“ بس اب ايڪ صورت هي شام و سحر“ هر ايڪ طرف هي
 بادلون کا هُجوم“ به ڪجهه مينه کي هي زماني مين دھوم“ هميشه ٻنڌها
 مينه کا تار هي“ برستا پڙا مَوسلا دهار هي“ عيان هي هر ايڪ چشمه با
 آب و تاب“ پر يڪ هي نهان چشمه آفتاب“ زماني مين دور مِي ناب
 هي“ بسا هر طرف عالم آب هي“ نه دن کي خبر هي نه اب رات کي“ اگر
 ڪجهه خبر هي تو برسات کي“ شروع اس رت کي سنڪرات ڪرڪ کي يعني
 آنا سورج کا سرطان مين اور تمامي اُسکي سنڱه کا آخر مُراد اسي تيسوان

درجہ اسد کا ھي پس اس حساب سي ساون بھادون ھين اس رُت مين داخل ھين اور اسازہ کوآر خارج ليکن خاص و عام مين چارون ھين موافق اسڪي پھلا اسازہ ھي اس مين اڪثر ابر غبار آلود بلڪه گاهي آنڊھي ڪي ساڻھ آتا ھي اور مينھ زور شور سي برس ڪر ڪھل جاتا ھي دوسرا ساون اس مين بيشتر سھاون سھاون گھٹائين ٿيندي ٿيندي ھوئين بارش پي اڪثر مينانہ و معتدل ليکن ڪي ڪي دن ابر گھرا رھتا ھي اور آفتاب چھپا رھتا ھي تيسرا بھادون بھجلي اس مين اڪثر ڪرتي چمڪتي ھي اور مينھ دريڙي سي برستا ھي پر بيشتر جلد ڪھل جاتا ھي اور اسڪي آخر مين پون پي ھوتا ھي ڪہ ايڪ طرف مينھ ايڪ طرف دھوپ بلڪه مبالغہ بھان تلڪ ڪرتي ھين ڪہ بھادون کا مينھ اچنبھي کا ھي ڪہ بيل کا ايڪ سينگ گيلا اور ايڪ سوکھي کا سوکھا رھا بنابر اسي ڪي اسازہ ڪي دونگري ساون ڪي جھريان بھادون ڪي دريڙي مشهور ھين چوڻا کوآر پر وھ جاري کا دوار ھي مينھ اس مين پي برستي ھين بلڪه ڪي ڪي دن ڪي جھريان لڳ جاتين ھين ليکن ڪوئي خاص طور اسڪي بارش کا نہ تها اس واسطي لکھني مين نہ آيا

چند سطرین میوون کی وصف میں

میو بی رنگ رنگ کی اس سرزمین کی بیچ اپنی اپنی رت میں ہوتی
 ہیں ہر ایک گڑ و نواح میں جہاں تہاں تر بوز خربوزی سی فالیزین معمور
 اور سیب انار شفتالو انجیر انگور وغیرہ کا باغوں میں نہایت وفور لیکن
 نہ ولایت کی سی حق تو یوں ہی کہ ان میں ان میں فقط نام کی شراکت
 ہی اور ذات صفات میں اس سری کا تفاوت پر ہند کی بعضی خاص میو
 کو کہ وہاں کی میوون پر ترجیح دیتی ہیں وہ آم ہی لیکن سچ تو یہ ہی کہ
 کٹائی پینی کی چیزوں میں عادت اور رغبت کو دخل بہت سا ہی پیرین
 کی باشندی بعضی تو ایک میو کو چاہ کر کھاتی ہیں اور کتنی اس کی بو
 سی بھاگ جاتی ہیں چنانچہ کٹھل کی باس سی راقم ہیں بیزار ہی حال
 آنکہ ایک عالم اسکا خریدار ہی قصہ مختصر یہاں کا خاص میوہ ایک انسان
 ہی جسکا وہ رو شناس ہوا اور جسکی ٹک منہ لگا پھر نہ چھٹا باس اُسکی
 دماغ کا آرام شیرہ اُسکا شیرہ جان کا توام حلاوت اُسکی ناشپاتی کو
 پھیکا کری رنگ پر اُسکی بہی پٹک پڑی اور شریفہ سب سی شریف
 تر ہی وصیع و شریف اُسکو چاہ کر منگواتی ہیں بلکہ اکثر صاحب ذائقہ
 سراہ کر کھاتی ہیں کٹھل بڑھل بی اپنی اپنی مزہ میں بی بدل ہیں لیکن

اُسکي ايڪت هي ڪُوي سي جي پهرجائتا هي، ”اور ٻيه اڪثر ڪهاڻي مين آتا هي“ اور ڪيلا تو سب ميون پر بهاري هي اُسي اڪيلي هي ڪهايا چاهي ڪيون ڪه حلوه بي دود هي خصوصاً امريت بان ڪه عطريت ملايمت حلاوت تينون اُس مين بخوبي موجود هين اگرچه چنپا ڪيلا ٻيي نهايت لطيف لذيت خوش ذائقه هي پر ويسا ڪهان اب اور قسمون ڪا بيان ” حاصل هي هر چند ڪه بعضا اور ٻيي ايڪت طور ڪا مزا رکها هي اور هند ڪي سب ملڪون مين هوتا هي ليڪن بنگالي برابر ڪهين ٻين چنانچه وه دونون قسم خاص اسي ملڪ مين هين ڪولا سنگترا ٻيي عجيب تر ميوه هي رنگت مين تو گل سا“ اور رس اُسکا مل سا“ باغ ڪي بهار دُني ڪر دِڪهاڻي اور گهر ڪو باغ بناي مزي مين بي بدل صفرائي مزاج ڪي لِي امريت پهل هرچند زيادتي اُسکي دانست ڪهتي ڪرتي هي پر زبان چٽڪاري هي ٻيڙي هي محمد شاه فردوس آرام گاه ني نام قسم ٽائي ڪا رنگترا رکيا هي اس ليي ڪه اسم با مسمَل هو اور ٻيه خاص شاهجهان آباد مين نهايت پاڪيزه خوش ذائقه رسيلا پٿر هوتا هي اور لکهنو وغيره مين ٻيي بهلا چنگا پر قسم اول ان ملڪون مين بهت پٿر نيٺ رسيلا بڪثرت ديکهي مين آيا هي مزي مين ٻيي اتنا ڪه برغبت ڪهاڻي ليڪن سلطنت اور بٿول ڪا ڪولا هر طرح سي اول هي اُسکي هوتي ڪوي انهن

دستوري مين بهي نلي بلڪه اندراين کا پهل جاني کيرونڪه بيدانه انگور بهي
 اسڪي آگي نهين پهلنا اور کسي بشر کا جي اس پر نهين چلنا جهان تلک
 مبالغه اسڪي حلاوت و عطريت پر کيجي بجاء هي بلڪه قسم کاهي بهي اس
 پر روا هي اور جنگل بهي بهانكي ثمر بخش هين بيستر گهياري لکڑھاري
 وهان سي بعضي بعضي پهل توڑ لائي هين اور عوام آلتاس ان کو مول ليکر
 کھاني هين خصوصاً جهڑيري کا بير که سيکڑون لڑکيان لڑکي ٺوڪري پر ٺوٺ
 پڑتي هين بلڪه بعضي بعضي رڌيان بهي چاه کر کھاتين هين ليکن مزا اسکا في
 الحقيقت مسافرون سي پوچھي که هر هر قدم پر جھاز ان کا دامن پکڑتي
 هين اور کانئي بير بير پاؤن پڑتي هين غرض کھلاي بن نهين چهوڑتي قصه کوتاه
 نچوڑ هند کي ميون کا آم پر هي في آوازع عجب پهل هي کچا تو ماده
 کھوي اور پکا نر رنگت مين کھو پيلا کھي هرا مزي مين کسي وقت کھتا
 کسي وقت ميٺھا ميٺھي کي مٺھاس سيب ٺھڙند کو حلاوت بخش اور کھت
 مٺھي کي چاشني انار رماي کي دانٺ کھتي کري درخت اسکا باغ کي
 آرايش اور مور کي بو باس دماغ کي آسائش سايه اسکا مسافرون کي آرام گاه
 هر ايک تهکا ماندا دھوپ کا جلا اسکا هوا خواه (آبيات) کيون نه درختون مين
 وه هو سر بلند “ اسکا هي پهل شاه و گدا کي پسند ” هند کي سب ميون کا

سُڙدار هِي “روٽي هر کُڇه و بازار هِي” جو صفهاڻي اُسي ايڪٽ ٻار ڪهاڻي “
 مڙهي صفهان کي سڙهي پھول ڄاڻي” اُسکي مڙهاڻي کا ڪَرون ڪيا بيان “
 هيگا هر ايڪٽ کي وه زبان پر عيان “چوسي تو لب ڪهل نه سڪين ٻار
 ٻار “کاڻي اگر بند چھري کي هر دھار “اور مڙهاڻي جو ڪٺو ايڪٽ ڌري “
 ڪهاڻي ايڪٽ ٻار تو پھر ڄاڻي ڄي “آم مين هِي يڪٽ حلاوتِ عجب “رھتي
 هِي اُسکي تو هميشه طلب “پيٽ پھري ڄي نه پر اُس سي پيري “آدمي
 پھر ڪهاڻي نه تو ڪيا ڪري “هوتا هِي شيرين تو بھت پال کا “ليڪٽ هِي
 ٽپڪيگا بھي طرڻه مزا “ميورن مين هِي فوقيت اُسکي تين “باغ مين پور
 ڪيون نهو بالا نشين “بس ڪه سراپا هِي بهرا اُس مين رس “ڪيون نه هر ايڪٽ
 مڙهي سي هووي سرس “شوڻ ٻه سيندوري کا رنگت هِي “سيب ٽمرقند بھي
 پھان دنگت هِي “هيگا فواڪه مين وه هر دل عزيز “سيب غلام اُسکا بھي هِي
 ڪنيز “بعد اُسکي نيشڪر مڙهاڻس اُسکي خدا داد هِي “اور وھي ساري مڙهاڻيون
 کي بُنيان “آده لکھنو و غيره کي گنوار زميندار اُوکي ڪھتي هين اور دلي کي
 قُرب جوار کي ايڪه اقسام اُس کي بھت هين اور هر قسم کا ايڪٽ نام عليحدہ
 ليکن صاحبان اُردو کي زبان پر سواي ڪتي ڪتاري پوئڙي کي اور قسمون کا نام
 جاري نهين پھلا تو اسم جنس سا هِي ڪه هر قسم کو ڪه سڪي پر دُوسرا تيسرا

خاص خاص قسم کا ناولن هي چئائجه ڪٿارا ڪرارا پٽلا هوتا هي لنبائي مين تو
 پوئڻي سي ڪجهه برابر برابر ليڪن بهت سخت اور ڪم رس ڪهاڻڻ مصري وغيره اسي
 سي بنئي هي پوئڻا پي دو طرح کا هوتا هي يعني سياه و سفيد اگرچه سياه کو اکثر
 گتون پر بعثي وصفون مين سرسائي هي پر اُسڪي مٿاهي قدري تلخي اسي هوني
 هي اور بعثي ڪي شوربت ڪي مائه با وجود اُسڪي حالات سي خالي نهين هر
 چند سختي اُسڪي دندان و زبان کو ادبت ديتي هي بهر صورت سفيد سب
 طرح سي بهتر هي پور پور مين اُسڪي مزا گنڌيري اُسڪي خوش ذائقه اور
 گانڻه هر يڪ اُسڪي رس ڪي گانڻه ساڻه اُسڪي نرم ايسي ڪه پوئلا بي ادبت
 ڪهاڻي بلڪه دود کا بچا بهي باسائي چوسي رس اُسکا شيره جان کو بڙهاوي
 مٿياس اُسڪي ڪام و دهن کو حالات بخشي (ابيات) ڪيون نهو ميون مين
 بلند اُسڪي شان “ ڪهيت اسي کا هي مٿاهي ڪي ڪهان ” ساڻه طراوت ڪي هي
 اُس ڪي مٿياس “ ڪهاڻي جو پياسا تو بجهي اُس ڪي پياس ” فصل مين گئي
 ڪي سفر جو ڪري “ پيت وه رستي هي مين رس سي بهري “ جڻي مسافر
 هون وه چيڪ جاين ڪل “ بانده دي وه پل مين مٿاهي ڪي پل “ حالات
 مضمون سي سياهي ني خاصيت شهيد ڪي پکڙي قلم ڪي زبان بند هو گئي راتم
 لکڻي سي بازها و الا ڪتاب کو شڪرستان بنا دينا هر چند ساگ پات اس

سرزمین میں بھانٹ بھانٹ کی ہوتی ہیں کتنی بوی سی اور کتنی بغیر بوی
اصل یوں ہی پتا جب تلک درخت میں لگا رہی ڈھنڈھا رہی مگر پان طرفہ
برگت ہی کہ ٹوٹ کر زیادہ نازگی پکڑی بلکہ جون جون پُرانا ہوتا جاوی طراوت
اور پیدا کری ہر ایک امیر فقیر کی طبع کا مالوف ہی اور مدارات شاہ و گدا
کی بیشتر اسی پر موقوف خواہ اُس کو سوئی روپی کی تھالی میں اُسکی آگي
رنگیں خواہ سفالي میں (مصرعہ) برگت سبز است تحفہ درویش " سرسبز ہر
ایک برگت پر کیوں نہو کہ لالہ رُخون کی مکتبی کی بہار دُنی کر دیتا ہی
اگر اُس کا لالہ ہوٹ پر نہو تو رتدی کا بناو پھیکا ہی ہر چند کہ نمکین ہو
مسی کی دھڑی بغیر اُسکی رونق نہ پکڑی اگرچہ وہ کیسی ہی رنگیں ہو
اقسام اُس کی اکثر ہیں پر دلی آگري میں کھوری اور پیڑی کی بہت پکڑی
ہی کیونکہ اُن میں لطافت اور نزاکت بیشتر ہی خصوصاً پیڑی میں تو اسی
کہ احياناً جو ہاتھ سی چھٹ پڑی تو ٹکڑی ہو جاوی آدہ لکھنؤ سی لیکر
بنگالی تلک بنگلی اور دساوری کی پر حق تو یوں ہی کہ مٹی نہایت نفیس
و لطیف و خوش بو ہوتا ہی اگر ایک گلوری کوئی اُسکی کھائی تو سارا گبر
خوش بو سی بھر جائی ہر چند کہ پان کا لازم کتبہ چونا سپاری ہی پر رنگ
ڈھنگت میں اسی کا نام زبان پر جاری ہی (ابیات) ساتھیوں یں گو نہیں

ڪرڻا وُه ڪام “ ليتا هِي هر ايڪڙ پر اُسڪا هِي نام “ دم مِين وُه تبديل ڪري
 ڏاڻيڻه “ تلخي و تيزي مِين هِي اُسڪي مزه “ آڻه پهر پاي مِين رهڻا هِي
 تر “ اُسڪي حرارت نِهين گهٽي هِي پر “ نِت هِي اُسي ڪهاڻي بعد از
 طعام “ هاضمه ڪا هِي وُه معين لا ڪلام “ ڪيون نهو هر ايڪڙ ڪو اُسڪي طلب “ هِي
 وُهِي آرائش بزمِ طرب “ اس لي هِي شمعِ رُخون ڪي پسند “ حسن ڪا شعله
 وُه ڪري هِي بلند “ جو ڪوئي خوبان مِين اُسي منهن لڳائي “ اُسڪي وُه مڪهڙي
 ڪو بههڙوڪا بناي “ ڪيون نه سِنگارون مِين هو اُسڪا وقار “ گلبدنون ڪي هِي وُه
 منهن ڪا سِنگار “ گورا هو يا سانولا جو اُسڪو ڪهاڻي “ غاڇه لاله وُه دهن ڪو
 بناي “ بناو مِين ڪم هِي ڀه بهت دي هِي سُود “ خوبي لب ڪي هِي اُسي
 سي سمود “ ڪهاڻن نه ڪيونڪر اُسي انسان ڪل “ لب ڪو بنا ديوي هِي وُه برگ
 گل “ اس لي معشوقون ڪي هِي منهن چڙها “ رنگ سي دي عاشقون
 ڪو خون بها “ ڪيا ڪهون اُس برگ ڪي مِين ڏهننگ ڪو “ ڪرڻا هِي خُرين
 لب گلرنگ ڪو “ زياده نه لڳه وُصفون ڪا اُسڪي بيان “ هو نه ڪهين لال
 نام ڪي زبان “

بي چند سيارين پٽولن کي تعريف ۾ين

پٽول ٻي پهان ساري ديکھئي اور سوئگھئي کي اپني اپني بهار مين بيشمار
 هوتي هين رنگ ڏهنگ مين ٻي ڪجهه ايران توران و غيره کي پٽولن سي کم
 نهين چنانچه عباسي کي رنگ کي بهت ڏهڏهي اور گل مهندي بيان
 بهانت کي نهٺ چاهجي گلاب و ياسمين و سوس کا وفور “نرگس و نسرين
 و نسترن سي چمن کي چمن معمور” زنبق و بنفشه جدر تدر “صبرگ
 و تاج خروس چي چي پر” چمن کي چمن ربحان و ارغوان کي “تختي
 کي تختي لاله و نافرمان کي “رنا و زيبا جهان تهان داودي و صبرگ کي
 هزارون کياريان اور وي پٽول جو خصوصيت اس سر زمين سي رکھي هين
 هزارون هين هين اگر ان سب کي فقط نام لکھون تو به فصل برابر گلستان کي
 هو جائي اور تهوڙي سي فائدي کي لبي کلام مين طول بهت سا لازم آي
 ليکن مشهور و معروف خلق مين بيشتر اتني هين سيوتي سکيدرسن سورج
 مکي چنبا چنبيلي چانڊني جاي جوي جعفري موکرا موتيا مدن بان
 مولسري کرنا کپور بيل کنول کيورا کيتي گرهل هارنگار نواڙي بيلا کتيه بيلا
 رتن متجري راي بيل رتن مالا دپهريا (ايات) هي اس مملکت کي عجب
 گل زمين “کهن پٽول يهاڻکي سي هوتي نهين” دل بسته ديکھ انکو هو باغ

باغ “ جو سُونگي تو بهر جائي بو سي دماغ “ گندهي ٻن گندهي گر و
 محفل مين آين “ تو مجلس کا عالم چمن کا بنائين “ جو پنهين انهن
 حسن اُنکا پھلي “ کہ عاشق کا دل اُن پہ دونا چلي “ جو لکھني کي قابل هو
 مَو کا قلم “ نزاکت هو کچھ سيوتي کي رقم “ سفيدہ سحر کا جو حل هوکي
 آئي “ صاحت ذرا اُسکي تب لکھي جائي “ کرون وصف کيا موگرپکا بيان “
 کہ ايک ايک کلي اُسکي هي عطر دان “ معطر هي شدت سي بيلي کي
 باس “ په آتي نمين حيف عاشق کو راس “ جو سوتي مين آجائي اُسکي
 لپٹ “ پيڙڪ جائي دل نيتد جوي اُچت “ هي کڙي کي اس مرتبه
 مست بو “ جو سُونگي اُسي لُک سيمه مست هو “ مدن بان کي اڏه کھلي
 هر کلي “ بڙهاتي هي عشاق کي بيکلي “ خوشايند هي نڪھت راي بيل “ رهي
 بزم مين اُسکي نت ريل ريل “ چنبيلي کي بو هي نزاکت بهري “ سچکتي
 دوي سُونگي اُسکو بري “ پنه هين خوش نما جاھي جوهي کي پھول “ کہ
 ديکھ اُن کو بس سرت جاتي هي پھول “ صفائي کا عالم کھون اُن کي کيا “ کہ
 پائي نظر پھان پسل هي پڙا “ بہت موتيا کي پياري هي بو “ هر ايک گل
 سي اُسکي نياري هي بو “ انرئي نہو کيونکہ اُسکي کلي “ نشايت اُسکي
 هي بو مين بهري “ نراري کي از بسکہ ميٺي هي بو “ دلون کي وہ مقبول

کیونکر نہو، ”جدا سب سی دوپہریا کا ہی رُوب“ کہاں اُسکی رنگت کو
 لگتی ہی دھوپ“ گُلون سی نرالا ہی گُل چاندنی“ چمن کا اُجالا ہی گُل
 چاندنی“ پہ چنپا کی پھولوں میں ہیگی مہکت“ لپٹ اُنکی جاتی ہی گردون
 تلک“ میں رنگت میں تشبیہ دُون اُس سی کیا“ کہ بن باس جوہر ہی
 پُکھراج کا“ ہر ایک گُل کا ہی رنگ و عالم جدا“ نہیں لُطف سی کُری
 خالی ذرا“ جسی دیکھتی ہر طرح خوب ہی“ طبیعت کا ہر ایک کی
 مرغوب ہی“ پہ گو ہر طرف سستی بکتی پھریں“ پہ خوبان جہان دیکھیں
 سر پر دھریں“ ہوئی سستی یوں تا کہ پہنی منگا“ زن بینوا و زن بادشاہ“ جو
 عالم دیکھاتی ہیں دمڑی کی پھول“ وہ ہرگز نہو موتیوں سی حصول“ پہنی
 کا اُنکی نہو کیونکہ چاؤ“ کہ ہوتا ہی یہاں کوڑیوں میں بناؤ“ کیسی خوب
 کی دل میں کھبتی نہ آن“ نہ ہوتی جہان میں اگر پھول پان“ القصہ کُری
 پھول چمن دھر میں رنگ و بو سی خالی نہیں (مصرعہ) ہر گلی را رنگ و
 بُوئی دیگر است“ لیکن موتیا چنبیلی بعضی بعضی وصفون میں سب سی
 زیادہ ہیں تیل عطر انہیں کا نکلتا ہی اور ہر ایک صاحب طبع اُسکو چاہ کر
 ملتا ہی خصوصاً وہ عورتیں کہ جنکی مزاج میں ستھرائی سٹھرائی بیشتر ہی
 وہ ہمیشہ بدن کو لگائی اور بالوں کو اُس میں بسائی ہی رکھتی ہیں تا چاہنی

والي کي خواهش زياده بڙهي آور چاه کي آنکھ اڪثر پڙي (بيت) اگر تيل
 اور عطر هوتي نه يهان “تورونق پکڙتا نه حسن بٿان” بڙهي انهن تي هين
 به انکي قدر “عجب چيز هيئنگي غرض تيل و عطر” اور کيتي کيڙي کي
 بو باس صورت شڪل کسي پھول سي نهين ملتي انکا عالم هين جدا هي اگر
 هزار پھول خوش بو دھري هون اور کيڙي کا ايڪ پھول بهي آي تو انکي
 مھڪ انکي لپٽ مين چھپ جائي گلاب و بيد مسڪ اسکي عرق سي
 خجالت کھيچي عطر کو اسکي کوڙي عطر لڳت نسکي (بيت) جو ايڪ پھول هو
 کيڙي کا دھرا “تو روشن نڪيچي کھين لھلھيا”

چند سطورين اسڀ کي تعريف مين

گھوڙي بهي بعضي بعضي اس مملڪت کي زمينون مين نيٺ اسلوب دار اور
 چالاڪ رھوار پيدا هوتي هين خصوصاً جنگل کا گھوڙا نهايت اسيل شايسته
 جانباز هوتا هي اور دکن کي بهي بعضي مقامون کا علي هذا القياس خصوصاً
 گھوڙي نيٺ چالاڪ هوتي هي پر ولايت کي گھوڙي کي قوت و چالاڪي سي
 لٿا هي نهين کھاتي ڪيونڪه جب بھارو مارا گيا اور اسکا لشکر تباه هوا تب ايڪ

سردار بھل گھوڑا بچکر بھاگ نکلا جونہیں ایک درانی فی اُسی دیکھا ورنہیں
 پہنچي لگا غرض جب یہ اُسکي قریب پہنچتا مرھٹا سرپٹ پھینک جاتا
 دو تین کوس پر دم لیتا بعد ایک گھڑی کی جو مڑکر دیکھتا تو ووهي مغل
 گھوڑا ماری خچر خچر کرتا چلا آتا هي تب پھر وہ گھوڑی کو بدستور بیگا جاتا
 آخر تیس یا چالیس کوس چلکر گھوڑی تھک کر کتڑی ہو رہی اور درانی آن
 پہنچا مرھٹا ناچار منہ دیکھنی لگا کیونکہ نہ گھوڑی میں سکت نہ اُس میں
 طاقت نہ ان درانی فی ایک نیزہ مارا اور یہ اُسکي ضرب کھاتی هي گھوڑی سی
 جدا ہوکر گر پڑا سانس اُٹتی لینی لگا تب مغل اُسکي ہتھیار ہمیانی اشرنیوں
 کی تقری زبن کی کاٹھی معہ ساز لیکر اپنی لشکر کو روانہ ہوا اور گھوڑی کو
 ناکارہ سمجھکر وہیں چھوڑا بعضی اس واردات کو پٹیل مہاجی سیندھیہا سی
 منسوب کرتی ہیں اور بعضی کسی اور سردار سی واللہ اعلم بالصواب

تَعْرِيفِ فِيل

لیکن یہاں کی چوایاؤں میں ہاتھی عجیب خلقت هي صورت سیرت میں
 سب سی جدا قد و قامت میں نہایت اونچا جسامت میں کوہ پیکر اور

قوت مین اکثر حیوانون سی بالانر رنگت مین بیشتر سیاہ خال خال بھورا
 بھی دیکھنی مین آیا ہی سواہ اسکی بڑا جھوٹا بھی لیکن چھوٹی کو کُمینڈھیا
 اور بڑی کو کُنجل کہتی ہیں ناک کی جاگہ اُس کی ایک اُنی سوئڈ اُڑھی
 کی مانند جس چیز کو چاہی اُس سی اُٹھالی اور کان ایسی چوڑی کہ چھاپ
 کی برابر جب اُنہیں جیڑجیڑای ایک فرالا باؤ کا آئی دو دانت اُسکی طول
 مین ایک گز سی کُچھ کم و زیادہ غار دھن سی لگی ہوئی ایک بھونڈی
 کی ادھر اور ایک ادھر سفید اسقدر کہ شمع کانوری کو بی نور کر دیں اور
 سخت اس مرتبہ کہ پہاڑ کو چکناچور کر دیں طرفہ پہ ہی کہ تمام اعضا
 اُس کی موافق ڈیل کی ہیں لیکن آنکھیں چھوٹی وجہ اسکی خالق کو بہتر
 معلوم ہی مخلوق کیا جانی پر اتنا خیال مین آتا ہی کہ صانع فی اُس کی
 آنکھوں کو شاید اسواسطی بڑا نکیا کہ خود بین ہو جاتا بلکہ خاکساری کی
 خصالت عطا کی چنانچہ تہان پر کپڑا اکثر خاک سر مین سوئڈ سی ڈالا کرتا
 ہی ہر جمووقت ہتھیائی پر آوی شیر خُشمناک کی کیا تاب کہ اُس کی منہ
 چڑھ سکی ایک چنگھار مین زھرہ آب ہو جانی حملی کی نوبت بھی نہ
 پہنچی چنانچہ آڑہ بود کار ایک فیل جنگی کو لڑائی کی وقت برابر ہزار
 سوار جرار کی جائستی مین واقعی کہ وہ بہادر بھی ایسا ہی ہوتا ہی کہ توپ

بندوق کو پھلجھڑی سی زیادہ نہیں سمجھتا (قطعہ) چرخي ڪيا چيز هي لوي
 وه جسي خاطر مين ”بان بجلي ڪي ڪرڪ ڪا ڪهڻو پهچي اُس تڪ“ چابي
 وه توڙڪي جون نيشڪر اُس ڪي چپڙ ڪو“ پاڻ ڪجڙائي لڳي سونڌ مين ليڪر
 پولڪ ”اُٿا سونڌ اڀني ڪو چنگهار مار“ جو حملہ ڪري فوج پر ايڪبار
 سوارون ڪا ستر او هو ايڪ قلم ”پيادون ڪي پير خاڪ ٿيهرين قدم“ ڪوي
 آه پاوي نه جاني گريز“ اُڪڙ جاني هر ايڪ ڪا پائي گريز“ في اَلاَواع فتح
 نشان اسي سي مودار هي اور هي دل ڪا سنگار سوارون ڪي پري ڪي اُسي سي
 زينت ”لشڪر مين اُسي ڪي يمن قدم سي برڪت“ سوار اُسڪا سب سي بلند
 و بالا“ قيمت مين بهي وه اڪثر گهوڙون سي اعليٰ ”ڪيونڪه گهوڙا مچاس ربي
 ڪا بهي نوڪر لي سڪي“ پر بهه طالع مند هي ڪي دروازي پر بندهي ”سوارون
 ڪي لُڪڙي ايڪ رساله دار ڪي ساڻه بهي نڪلي هي“ پر اُسي تور بادشاه
 وزير هي ڪي پڇهي چلي هي گهوڙا ڪيسا هي چالاڪ هو چاليس پينتاليس
 ڪوس سي آگي نه چل سڪي اور بهه اُسي مچاسي ڪوس جاني اور نه تپڪي
 اِس ڏيل پر سبڪ رو ايسا ڪه سوار ڪي پيٽ ڪا پائي نه هلي اور آهت پاڻ
 ڪي ڪسي ڪو معلوم نهووي رحم دل اِس مرتبه ڪه چيوڻا لڙڪا راه عين جو پڙا
 ڏيکي تو اُس ڪو سونڌ سي اُٿا ڪر اِس طرح الڳ رڳه دي ڪه ايڪ ذره صدمه

نہ پہنچي حيا دار استدر کہ سواي ايني جنس کي مادہ کي کسي مادين پر
 رغبت نہيں کرتا معہذا آدمي کي رو برو آسي بهي نہيں لگتا اور اُس کا بچہ
 بهي بيستر جنگل ميں پيدا ہوتا هي احيانا اگر ہتھني گاہن آتي اور بستي
 ميں جني تو حاکم کو نا مبارک هي اور عمر طبعي اُسکي مانند انسانکي
 ايک سو بيس برس جواني ساٹھ برس کي بعد اور مستي هشياري کي ساٹھ
 کيونکہ اُسي عالم ميں ايک کا ايک سامہنا کرتا هي اور ايک دوسري سي کس
 کس گہات سي لڑتا هي کہو تو يہ اُسکو دور تلک ريل لي جاتا هي کہي
 وہ اُسکو اسطرح پيل لاتا هي غرض سونڈون کي پيچ اور مستکون کي رگڑي اور
 دانتون کي صدمي انہيں کا جگر هي کہ آپس ميں اُلٹاتي هيں اور تاب لاتي
 هيں گویا پہاڑ سي پہاڑ لکراتا هي اور ديو سي ديو جٹ رھا هي بشر کي کيا
 طاقت کہ اسوقت اُنکي پاس آسکي الا بھالي بردار اور بوڑي بردار بھالي امي
 اور چرخيان داغي لگي هي جاني هيں اور مہاوت اُن سي بهي زيادہ کام
 کرتي هيں اگر ايک مارا گیا تو دوسرا وونہيں اُس پر قائم هوا آفرين هي اُن
 کي پھرتي اور جانبازي کو کہ ايک ديو کي تين اس حالت ميں آنکس اور
 آسن کي زور سي زير کرتي هيں (ايات) يہ حق ني آدمي کو زور بخشا
 “هوا تابع هر ايک حيوان اُسکا” کوي عہدہ برا اُس سي هوا هي “ميان

پہ کلسرا ایک بد بلا ھی ”القصہ راقم فی اسی سرزمین سی جو ھاتی کو
نسبت دی سو بنا بر کثرت کی ھی کیونکہ یہاں بہتایت کی ساتھ ھوتا ھی
اور ترجیح بھی اُسکی بعضی اوصاف و قیمت میں مطلق اسب پر منظور نہیں
بلکہ خاص اس مملکت کی گہوڑوں پر ھی اس لیے کہ ھاتی اگر کیسا ھی
خوبصورت پائل نجہول چالاک ھو پانچ چہ ہزار رہی سی زیادہ نہیں آتا اور
گھوڑا عربی عراقی ولایتی پچیس پچیس ہزار رہی بلکہ زیادہ کو بکنا ھی

گینڈی کی صفت

گینڈا بھی ایک جانور بڑا قوی ھیکل عجیب خلقت ھی پاؤں اور پچھلا دھڑ
اُسکا ھاتی کا سا گردن اُسکی لئی گتھی ھوئی شیر کی سی اور آنکھیں کان
منہ بیل کی مانند سبحان اللہ صانع کی کیا صنعت ھی کہ ایک حیوان کی
جسم میں اجزا تین حیوان کی اعضا کی صورت میں اور بدن اُسکا لوھی
سی سخت تر کہ تیر گولی بلکہ کوئی ہتھیار اُس پر کارگر نہیں ھوتا اور اُسکی
ماٹی کا کھاگ یہ سخت و قوی کہ سنگ اُسکی آگے حکم پاؤں کا رکنا ھی
اور فولاد خشک پتی کا پیر حیوان کا جسم تو کیا چیز ھی عجب کیا ھی

اگر ھاٿي کي بدن مين ۽ غار ڏالي اور شير کو مار ڏالي غرض يه حيوان کيا
 نر کيا ماده ساري حيوانون پر غالب هي اسکي جنگل مين شير ھاٿي اُرنا
 کوي نهين آتا رھني کا تو کيا ڏکڙ هي (نيت) جهان ۽ هو ھاٿي کا کب
 هو گذار “ کري شير ساڀي سي اسکي فرار “ غضب سي اگر ماري ۽ اپنا
 کھاگ “ جو هون کو کي پاؤن تو جاي پياگ “ پيدايش بهي اسکي جنگل
 هي مين هوتي هي

ارڻا بهينسي کي اوصاف مين

ارڻا بهينسا بهي بڙا زور اور آهني پيڪر هوتا هي سينگ اسکي ايڪ گرسِي
 ڪچھ بڙي نيت نڪيلي اور رنگ آيسا سياه چکنا گوبا تيل ڏهلتا هي دلير
 استدر ڪه شير سي نهين ڏرنا ھاٿي سي بهي خطرہ نهين ڪرنا اگر دو ارنون
 مين ايڪ شير آ جاتا هي تو اسکو گيند بنا ڏالتي هين ايڪ سينگون پر اُنھا
 دوسري کي طرف پيٽڪ ديتا هي دوسرا اُسي طرح اسکي طرف اُجهال ديتا
 هي غرض جب تلڪ اسکا دم نهين نڪلتا دم نهين ليني ديتي ڪٻو ڪٻو
 شهرن مين بهي ايسي لڙاي بادشاه وزير کي حضور هوتي هي اور ديکھتي

والون کي تعجب سي هوش کھوئي هي سواي اُسکي ٻه حيوان صورت ڏيو
سيرت آپس مين بهي ايسي لڙتي هيئن ڪه بدن سينگون سي چهن جاني هيئن
اور ساري اعضا غزال بن جاني هيئن ايسي ايسي آوچڙين باهم چلڻيان هيئن
ڪه ڏيکهنئي والون کي ماري هيست کي جانين نڪلڻيان هيئن اور بعضا ايسا
حيوت هوتا هي ڪه اڪيلا هاڻهي پر ڏوڙ پڙتا هي چنانچه نواب آصف آلدوله
مرحوم جاڙي کي موسم مين ايڪ ڏن بگهري کي جهيل کي جنگل مين شڪار
ڪهڻتي ته ڪي اڙي نڪل آئي بندوئين ان پر چلني لگين ڪه ايڪ ان
مين سي جهڙجڙاڪر نواب حسن رضا خان مرحوم کي هڻني کي طرف ڏوڙا
اور پڇڙي دهر ڪو اُسکي سينگون پر آڻيا ڪر ايسا رڀلا ڪه گر پڙي سنڀل نسڪي
غرض نواب مرحوم کي تو خبر گذري پر هڻني زخمي هوي اور اڙنا گوليون
سي ڏدان مارا ڳيا اور شهري بهينسا تو فقط لکڙهاري بڻجاري هي کي ڪام ڪا
هي ڪه وي لکڙيان يا گرين اُس پر لادين اور همراه اڻي لئي پهرين مگر اُسکي
ماده ڪا دوده بهت مڻها ڳاڙها سفيد چڪنا هوتا هي اگر نازه دوها هوا لانري پئي
تو نرڙه هوي اور ضعيف توانا ايسي سبب اڪثر پهلوان زور آور مداومت اُسکي
ڪرتي هيئن اور هر روز بعد ورزش کي ڀيتي هيئن ليڪن اڙي ڪا دوده شهري
بهينس سي مڻيد تر هي رنگ اُسکا خال خال ٻورا پئي هوتا هي ليڪن اڪثر

سياه هي ڏيکھڻي مين آيا هي (قطعه) هوا هي جسم يون اسکا سيه فام
 ڪه شير اسکا هي مثل آب حيوان “ نه پيوي ڪس طرح هر ايڪ اسڪو
 بڙهانا هي سدا وه شيره جان “

گجراتي بيل گاڙي و غيره کي بيان مين

اور اس سرزمين کي بيلون مين گجراتي بيل سب طرح سي اچها هي هر
 چنڊ ڪه ناگورا بهي اور بيلون سي بمرتبہ بهتر هي ليڪن اسڪو نهين لڳتا صورت
 شڪل اس کي نهايت خوب ڏيل ڏول نهٺ خوش اسلوب قد و قامت مين
 بهي بلند بادشاه وزير و فقير هر کي کي پسند تدم آيسا چلي ڪه رهوار ترڪي
 نه پهچي سڪي ڏوڙي اتنا ڪه چالاڪ تازي پيچهي ره جائي يون سنا هي ڪه
 سابق بعضي اشرار عيار احمد آباد گجرات مين وهان کي بيلون ڪو گاڙيون مين
 جوت سوار هو رهڙي ڪر جنگل مين آتي تهي اور مال متاع مسافرون سوداگرون
 ڪا لوٽ لڄاتي تهي هرچند سوار گهوڙي ان کي پيچهي ڏالتي ليڪن ان کي
 گرد پي نهاتي اور به بهي مشهور هي ڪه گاڙي خاص اختراع اهل هند ڪا هي
 بيٺهڻي والي اس کي گرمي سردي آنڊهي مين نهائيت آرام سي رهتي

ھين رُويي کي سَنگُڙيان اُور ساونگيون مِين ٿالين جهانجه جُورن مِين زَنگ
 لڳوا بَنڊهوا رڳهوا سَوار هَوڪر بڙي ٿِيئي سي مِيلي ٿِيئي مِين پيرَتِيان ھين يا
 باغون کي سِيرين کُرتِيان ھين واقعي اُنکي آمد سي تماشايون کي هوش و
 حواس جاتي ھين گويا جھن جھن کُرتي هُئي پريون کي تَحْت چلي آتي ھين
 (بيت) جھان هوتا ھي پُون اُنکا گُدارا “کسي رَھتي ھي وھان تابِ نظارا”
 کھان هوتا ھي حَاصِلِ لُطْفِ ديدار “ھرايڪ بن جاي ھي بس نَقشِ ديوار”
 جو اس مِين اُٺھ ڳيا پَرده هَوا سي “جھمڪڙا ايڪ نظر آيا ادا سي” جو وھ
 بجلي کي بِيبي پُون سامني آئي “تَرپڻ ڪر اُسکي آڳي لوٽ ھي جاي”
 اُور صاحبِ عصمتِ بيميون کي رَتون پر گھٽاڻپ پڙي هُئي چانڊيان
 کسِين هُوين ڪيا دَخلِ کي ايڪ مُو برابر اُن مِين رُخنه يا سَورج هُوي چنانچھ
 نواب خاندوران و مَظفَر خانِ مَرحوم کي نامُوس کي رَتون پر بيشتر مَرتي
 مِيلي چانڊيان هوتين تِين عليٰ هَذا اَلْقِياسِ مِيانن پر بِيبي با وجودِ اُسکي
 کي ايڪ بياي مِير بُخشي تيا اُور دُوسرا هفت هزارِي فِي اَلْوَاقِعِ تَقاضا غيَرَت کا
 بِيبي ھي ڪيُونڪہ جس کا مِيانہ رَتِي ايڪ جھمڪڙي کي ساڻھ نِکلي مَقرر
 تماشايون بازارِيون کي جِي مِين آوي کي اس مِين ڪوئي چمڪ چانڊي
 رُشڪ پري جَلوه گر هُوڳي پس زَنائي سَواري کي رَتِي يا مِيالي کا پُر تڪلف هونا

بعضي بعضي نقه اميرون کي نزديڪت ٻي سڃت معيوب هي اصل ٻه هي ڪه
 ساري اسڪي في الحقيقت اچي هي طور طرز اپني اپني پسند پر موقوف هي
 پر هڪولي بهت بري اور سواي اس کي ٻي بهت سڳه پاني هيئن فراغت
 سي چار آدمي گپ شپ ڪرڻي هوي بيٺي چلي جاتي هيئن اور سفر مين
 كيفيت حضر کي اٿڻاتي هيئن ليڪن اس کي ٻيئي دو هوتي هيئن جهڙي دار
 هو يا منڍي اگر ڏهاڻچا اس کا ڪجهه جهڻاپي کي ساڻه هلاڪا هو تو مڻجولي
 ڪهلايگي اور بهت جهڻا اور سڳت هوگا تو گيني اس کي بل ٻي حد جهڻي
 هوتي هيئن انهيئن گيني ڪهڻي هيئن قسم هيئن انکي علحده هي اور چار پهريون
 کي رڻه وه اس سي ڪهين بهتر هي به نسبت اسڪي اوچي نچي سي ڪم ڪرڻي
 هي هڪولا ٻي اس مين تهوڙا لکڻا هي امير امرا کي ساري کي قابل هوتي
 هي في الواقع بعضي تو ايسي هي خوش ڏول سڳت نقاشي دار هوتي هي
 ڪه ديکهي والي نقش ديوار بن جاتي هيئن اور ساز ٻي اس پر باناتي سادي يا
 ڪارچوبي وغيره نيٺ صفائي اور چمڪ کي ساڻه اگر سورج اسوقت زمين
 پر هوي تو اپني رڻه سي اتر اس مين آ بيٺي اور راجه اندر ٻي ديکهي تو
 اپني تخت پر پير پاڻ نرڪي پر ساڻه ان خويون کي ٻي امرا اس مين براي
 نقش طبع ڪهه ڪهه سوار هوتي هيئن اور بعضي بڙي آدمي ميرزا مَش هرجند

ڪه ڇڙهتي ڪم هين ليڪن هر موسم ڪا ساز اُنڪي سَواري ڪي رتھ ۾ ھوئا ھي
 ڄُنا ٻچھ گرميون مين ڪس ڪا اور برسات مين موم جاميڪا جازون مين باناني
 پر اڪثر اُس مين مهاجن صراف جوھري مُتصدي سوار ھوئي ھين يا عورات
 ھندو مسلمان ڪي اور بعضي آوباش بيگمين يا بانڪي ڪسيان اپني رتيون پر
 نهايت جھڳٽھاتي ساز سڄوا بيلون ڪي گلون مين گھنگھرو سينگون پر سوني ڪي
 سنگوليان ھرچند ڪه اور سواربان ٻي صاحب سليفه لوگون ڦي اور ڪاريگرون
 ڦي بتواين اور بنائين ڄُنا ٻچھ ملوڪ و سلاطين ڪي واسطي تخت و ٺاڪي
 اميرون ڪي لئي جھالر دار ڀالڪي اور شھزاديون وزير زاديون و امير زاديون ڪي
 واسطي مھاڏول چوندول سڪڻپال مياڻي اور غريبن ڪي عورتون ڪي لئي ڏولي تا
 ڪوئي نجيب زادي اشراف زادي پياده پا نه نڪلي اور اُس ڪي قد و قامت
 ڪو ڪوئي نا محرم نه ڏيکي

گھڙيال و غيرة ڪي ڏڪر مين

اور پھانڪي ھنرمندون ڪاريگرون ڪا ايڪ مُخترع گھڙيال ھي ڪه اُسي سي دن
 رات ڪي گھڙيان ساعتين دريافت ھرتي ھين شڪل اُسڪي گول گنده دل اُنڪل

بهر سي ڪجهه زياده خواه ڇهون خواه ٻڙا ليڪن ارڙههات ڪا ٻنڌا هي اور طريقه
 گهڙي ساعت کي جانني ڪا پون هي ڪه ڪسي مڪان مين اس ڪو لنگاڪر ايڪ
 طاس پر آب مين ايسي نانبي کي ڪتوري ڪه بلندي و پنهائي اسڪي ٻاره انگل
 کي هو اور ايڪ سورخ اسڪي پيندي مين اتنا جس مين ٻاڻچ انگل کي سلائي
 ايڪ ماضي سوني يا روپي کي آوي جوي ڏال ديتي هين پاني اس مين
 آهسته آهسته آي لگتا هي آخر ايڪ گهڙي کي عرضي مين وه بهر ڪرڏوب جاني
 هي تب اس پر موگري ايڪ بار ماري هين ووهين آواز ايڪ لهنڪت سي
 نڪلتي هي اور دور تلڪ جاني هي سني والي معلوم ڪرتي هين ڪه ايڪ گهڙي
 گذري غرض رات دن کي چار چار حصي ڪئي هين اور هر ايڪ پاڻو ڪا نام بهر
 رکها هي ليڪن گهڻا بڙهنا اس ڪا رات دن کي ڪمي زيادتي پر هي اور وه نو
 گهڙي سي زياده اور ڇهه گهڙي سي ڪم نهين هوتا خلاصه ٻه هي ڪه جب ايڪ
 گهڙي تمام هوتي هي تب اسي ايڪ بار بجاتي هين اور دوسري کي بعد دو بار
 بهان تڪ ڪه بهر پورا هو بعد اس کي از سر نو موافق بهر کي گهڙيون کي
 متصل بجاتي هين اور دو بهر کي وقت دونا اسي شام و صبح ڪو چوڪنا اور اسڪا
 ناون گجر هي سواي اسڪي شيشه ساعت ٻي اسي ڪام ڪا هي ليڪن جس
 جلبي مين وه هو وهين کي لوگ اسڪي سبب گهڙي ساعت کي احوال سي

وائف هُوتِي هِين صُورَت اُس كِي پِه هِي كِه اِيڪ شيشِي مِين رِيَت بھرُڪر
اُس كا مُنہ دُوسرِي كِي مُنہ سِي ملاڪر خُوب مُضْبُوط باندھتِي هِين ليڪِن رِيَت
دُوسرِي شيشِي مِين آتِي لڳتِي هِي جَب كِه تَمَام آچُڪتِي هِي معلُوم هُوتا هِي
كِه اِيڪ گھڙِي گُذَرِي غرض اِسي طُور سِي دِن رات كِي گھڙِي ساعَت كو
معلُوم ڪُرتِي هِين راقم نِي اِن صُنعتون كو ڪُچھ فَنخِرِيہ سَمجھُڪر نُهِيں لُکيا فقط
خُلاصَہ اَلتَوَارِيخ كِي مُصَنَّف كِي تَبِيَعَت كِي هِي ڪيُونڪہ اِن اُمُور مِين مَصنُوعات
اهلِ فِرَنگَت كِي اِسي اِسي اِپَنِي دِيکھَنِي مِين آتِي هِين كِه هِنْدُ كِي اڱلِي
پُڇھَلِي ڪارِيگَرُون نِي ڪُھو خُواب مِين بھِي نِه دِيکھِي هُونگِي بَنانا تُو در ڪِنارِ هان
تَعَصُّب كِي بات نِرا لِي هِي پَر خُدا حَق كا وَا لِي هِي

پِه چنڊ سَطَرِين عِلْمِ اهلِ هِنْدُ كِي بِيان مِين
عِلْمِ بھِي هِنْدُوُون كِي پِيان اِتَنِي هِين كِه اُن كا بِيان وار لُکھنا نِپَت ڪُتھُن هِي
كِه اُس دُرِياؤ كا اُور چُپُور ڪِسي پِيرَاڪ نِي نُهِيں پايا اُور اُس كا ڪِنارا ڪِسي
بھتِي دُوبُتِي كِي هاڻھ نُهِيں آيا اُسي مِين سِي اِيڪ بِيَد هِي كِه ساري گُونگِي
بھيد اُسي سِي ڪھلُتِي هِين اُور دھرم دَيا كِي رِستِي وُڻھِيں سِي مِلُتِي هِين هر

بڏيا ڪي وڃي بڻياد هئي اور تپشيون ڪي نڪري اُسي سي آباد“ ڪهڻي هين ڪه اس
 جهان مين پهلې جڏهر تڏهر پائي هين موجود ٿها سواي اُسڪي هر مخلوق
 معذوم و مقنود مگر بشن اڪهي بڙ ڪي ايڪ پتي پر اُسڪي سطح ڪي اوڀر
 انگوڙهي برابر قد سي سوتا ٿها ڪه خالي مطلق ني اُسڪي ناف مين ايڪ ڪنول
 ڪا پٽول پيدا ڪيا اور اُسڪي اندر برهڻا چار سر اور چار هانڻ سميت آدمي ڪي
 شڪل خلق هوا وڃي اس فرقي ڪي نزديڪ واسطه پيدايش ڪا ٿهرا اور بيد
 آسماني الهام رباني سي اُسي ڪي رباني سنا ڳيا چنانچه اب تلڪ ڪه هزارون
 برس گذري هين ساري جهولي بڙي هندو اُسڪي حڪمون ڪو مانئي هين بلڪه
 اپني دهرم ڪي بڻياد اُسي ڪو ڄاڻي هين پهر برهڻا ڪي پوتي منو ني اُپ نشد
 ڪو ترتيب ديا ايڪ انگ اُسي بيد ڪا هئي اور اُس مين بيان وحدانيت
 ڪردگار ڪا اور طريقه معرفت پروردگار ڪا تفصيل وار لکها هئي بعد اُسڪي اُسڪي
 بيتون پوتون ني ڪهڻ شاستر يعني ڇه ڪتابين اُسي بيد سي اخذ ڪري بناين
 اور اُنڪي بيه ماهيت و شناخت مين معبود مطلق ڪي بهت سي دليلين
 ثابت ڪين ليڪن به علم الهي و طبعي و رياضي و منطقي و منطقي پر موقوف
 هئي اور بي جهون آپس مين بعضي مقدمات ڪي بيه موافق هين اور بعضون
 مين مختلف سواي اُسڪي اڪثر مباحثي مناقشي ڪي روئي ڪه هر ايڪ دانا و

فہم فی بقدر اپنی دانائی و طبع کی رسائی کی پیدا کی ہیں انہیں کتابوں
 کی سیر کی نتاجی ہیں ☞ پہلا نیا شاستر مصنف اُس کا گوتم نیایکت
 حاصل اُس کی مضمون کا یہ ہے کہ کارج کارن کرتا یعنی فعل و سبب و
 فاعل بغير کوي چیز موجود نہیں ہوتی اس لي فاعل حقيقي بي جهت
 کوي فعل نہیں کرتا لیکن مختار ہی بندي کی کیا طاقت کہ اُس میں دم مار
 سکی یا اول و اوسط و آخر میں دخل کری جیسی گھار مٹی کی وسیلی سی
 ہانڈی موافق اپنی مرضی کی بناتا ہے اور جس کام میں چاہتا ہے برتنا
 ہے اُن دونوں کی مجال نہیں کہ کہیں ایسی بنا ویسی نہ بنا یا یوں نکر وون
 کر اسی طرح مخلوق اپنی خلقت میں خالق کی ارادی کی آگي بی مقدور
 ہے اور مجبور ☞ دوسرا ویشیشک شاستر بنائی والا اُسکا سوامی کنزاد اُس سی
 یہ ظاہر ہوتا ہے کہ مدارِ کار وقت پر ہے جو کام غیر وقت کیا جائیگا سواي
 حسرت کچھ ہاتھ نہ آئیگا چنانچہ اگر کسان بی موسم کچھ بوویگا اپنی بیج
 بھی کھوویگا گو میٹھ برسی یا سیچي پر کہیتی میں ایک دانہ نہ اُگیگا اور
 اُسکو سواي ثمر یاس کی کچھ پہل نہ ملیگا پس جو کچھ ہے سو زمانا اُسی
 کی پرستش کیا چاہی بدون اُسکی تاثیر فعل کی محال ہے اور معدوم کا
 موجود ہونا اشکال ☞ تیسرا سانکھ شاستر جمع کرنی والا اُسکا سوامی کپل اُسکا

ماهر حق و باطل کو جدا کر سگنا هي ڪهني هين ڪه جو شي ڪه چيڙي چوئي
 ديکھي مين آوي وُه ان آتما هي اور فاني اور جو ايسي نهو وُه آتما هي اور
 باقي غرض جسم کو فنا هي اور روح کو بقا پس آتسي کو چاهي پهان تڪ
 سعي ڪري ڪه ان آتما سي آتما کو جب چاهي جدا ڪردي اور پرڻ آتما يعني
 بسيط محض سي ملي ٿو چوڻا پاتجل جامع اُسکا سوامي اننت حبس دم کا
 طريقه انهن سي نڪلا هي اُس کي مشق کا آينه باطن ايسي چلا پاتا هي ڪه
 هر ايڪ کي دل کا بهيد اُس پر کُل جاتا هي حال مين اڳلا پڇهلا احوال جسکا
 چاهي ڪه دي اور اُس مين مو برابر فرق نه پوي جسم ظاهري بهي اُسکا ايتنا
 سبڪ هو جاتا هي ڪه جس وقت اراده ڪري باو مين اُڙي اور پاني پر پھري ٿو
 پاڻچوان ويدانت شاستر مؤلف اُسکا بياس ديو عالم اُسکا صاحب توحيد هوتا هي
 وحدت اُسکي آنکھون مين ايسي سمائي هي ڪه دوي نظرون سي گر هي جاتي
 هي ڪثرت کو وهي سمجھتا هي اور وحدت کو يقيني عقيدة اُسکا به هي ڪه هر
 چنڊ کائنات اسي سي هي پر جو کجه هي سو وهي هي غرض جو مٿي کو کوزي
 سي اور لهر کو پاني سي جهڪ ڪو سورج سي نسبت هي وهي موجودات کو
 اُسکي ذات سي ٿو چوڻا ميمانسا شاستر ترتيب ديني والا اُسکا سوامي جين
 جانا اُسکا سب شاسترون پر مقدم ڪيون ڪه صاحب تعلق کا عمل اسي پر هي

ڪهڻي هين جو ڪجهه هي سو عمل هي هي سواي اُسکي هين جب تلک ڪهيت
 والا نه جوتي بوليگا ڪهيت سي ڪيا خاڪ ليوگا جسني جو بويو وهي اُٿايا حاصل
 پيه هي ڪه مڦلسي دولت نيڪي بدي پيهشت و دوزخ نتيجه عمل کا هي اور
 سواي ان چه ڪي ۽ دهرم شاستر برهنا هي ڪي فرزندون ني بيد سي نڪالا هي
 ڪام ڪاچ ڪسب چلن ڪه برهن چهتري بيس سودر ڪي گذران ڪي هين اُسکي
 وهي بنياد هي اور چار آسرم يعني چار طريقي برهن چرچ گرهنست بان پرست
 ستياس وغيره رياضتين عبادتين خير خيرات دان پن برت جس وضع سي ڪه
 چاهي اور هر ايک گناه ڪافاره لغزشون کا چاره انواع و اقسام ڪي جهڙي قصي
 کا فيصله عدالت کا رويه اُسي سي ماخون هي اس علم کو فارسي عربي زبان مين
 فقه ڪهڻي هين ۽ بياڪرن ايک علم هي ڪه سنسڪرت ڪي زبان ڪي مفرد
 مرکب ڪلمون ڪي بناون کا جاننا اور ايک حال سي اُنکو بحال ديگر گردانا
 پرتييون ڪي عبارت کا ٽيڪٽ پڙهنا اسي پر موقوف هي جب تلک اس علم
 مين مهارت پيدا نڪريگا اُنڪي عبارت درست نه پڙه سگيگا جا بجا ٿوڪرين
 ڪهاڻيگا آخر گريگا اگر ڪوي چاهي ڪه بدون نحو صرف ڪي مشق ڪي عربي
 عبارت صحيح پڙه سڪي يا اُس زبان ڪي ڪتابون ڪي مطلب جون ڪي تون
 ڪه سڪي ڪيا مجال ويسِي هي بدون اُسکي مشاقي ڪي سنسڪرت ڪي ڪتابون

پر رَوائي اُمرُ محال ڪمڻي هين شيش ناگ ڪه حاملِ زمين اُنڪي عِندي ميڻ
 هي اُسني اُسڪي شرح ڪي هي سِواي اُسڪي اور بهي ڪڻي دانائون ني اس فن
 ميڻ قاعدي قانون ايسي ايسي بناي ڪه مٽديون پر مُشڪل مُشڪل مسئلي
 آسان هو گيئي ۽ هنده پُراڻ يعني علم تَوارخ جو ڪوئي نَفوس قُدسيه ڪا حال
 اور عالمِ مَلڪوت ڪا احوال خَلقت ڪي پيدا هوني ڪي تفصيل و حقيقت قيامت
 صغرا و کبرا ڪي ڪيفيت راجاؤن ڪي افساني تپشيون ڪي قصي دريافت ڪيا
 چاهي وه اُسڪو پڙهي ۽ ڪرم بيمڪ ڪيا نادر ڪتاب هي ماهر اُسڪا ڪوڙهي ڪلنڪي
 گوڻگي بهري انڌي ڪاڻي لولي لنگري لنگي ڪو سِواي اُنڪي جو آزاري ڪه هميشه
 تپ ميڻ چلنا هي اور چسڪا سدا پيٽ چلنا هي جب چاهي بتا دي ڪه
 فلاڻي عمل ڪا پيه نتيجه هي ڪه تُو ني اگلي جنم ميڻ ڪيا تها اور اُس سي
 چڙنگارا اس دان پُن سي يا اس برت رياضت سي پايوگا اگر اُس شخص ني
 اُسڪي ڪمڻي پر عمل ڪيا خدا ڪي فضل سي تَرت چڱا هوا ۽ لياوتي ايڪ
 ڪتاب علم حساب ميڻ هي اُسڪي مهارت سي مُشڪل مُشڪل مسئلي حساب
 ڪي اور دُشوار دُشوار عَقدي دقيق هندسي ڪي حل ڪر سگتا هي ۽ بيدڪ
 بديا علم طب هي مشاق اُسڪا انسان ڪي بدن ڪي ماهيت برسي پانو تلڪ
 جس طرح سي ڪه چاهي چائنا هي اور اعضا ڪي جوڙ توڙ ربط وضع هيٺ

نبض کي کیفیت مزاج کي حقیقت بخوبی پہچاننا هي بلکہ تشخیص هر ایک
 بیماری کي اور تدبیر هر ایک آزاری کي اُس سي هو سگني هي اکثر اوقات
 بگزي هوئي مرض کي دوا اُسي سي بن پرتي هي باي اُس علم کا اگرچہ بیاس
 دیو هي لیکن اور بھی داناؤن ني اُس فن میں نسخي معقول معقول تصنیف
 کي هي اور جا بجا رواج دي هي ۛ جو تک بدیا علم نجوم هي خواننده
 اُسکا ستارون کي درآمد برآمد کا وقت هر ایک برج میں بتا سکتا هي اور
 انسان کي طالعون کي سعادت محوسات بلکہ رفع محوسات کي تدبیرین چاند
 گهن سورج گهن کي ساعتین اور تاثیرین جتا سکتا هي اهل عجم و عرب اس
 علم کو انبیاء کرام سي نسبت ديتي هي لکن هندو اس کي ظہور کا سبب
 آفتاب کو جانتی هي اور ایک آد اُن میں سي بید کو بي اس کا مأخذ
 کہتا هي ۛ سامدريک بدیا خواننده اُس کا آدمي کي هاتھ کي لکیرون اور
 مائهي کي چینون کي ملاحظي سي چال ڈھال کي طریقي سي اور بعضي
 اعضا کي خال و خط سي بُرا بهلا احوال آئندہ بتا دیتا هي ۛ شگن بدیا داننده
 اُس کا انسان حیوان چرندي پرندي کي آواز سي شگن لیکر حقیقت حال
 سي اور اُسکي مال سي اطلاع بخشتا هي اور بہان کي لوگون میں وي شگني
 مشہور هي ۛ سُر بدیا جاني والي اُسکي داہني بائیں نٹھي کي سانس سي کہ

هر روز ايڪ وقت معين پر آتي جاتي هي سائيل ڪو نيڪي ٻڌي سي خبردار
 ڪرتي هين ۽ آگم ٻڌيا اُسڪي پڙهني والي ڪو طرح طرح ڪي پڙهنئين ياد سڃرو
 جادو ڪي چلن مين استاد جس باو بناس ڪو اراده ڪري ايڪ آن مين بندھوئي
 عالم جنات اُسڪي سامهني سر جهڪاي ڪڏهن ڪڏهن بيماريون ڪي دوا ڪري
 بڙي بڙي آزاريون ڪو چنگا ڪري دولت و منفعت جتني چاهي پيدا ڪر لي
 ٿوڻا گهاٽا ڪهو ندي دوستون ڪو اُٻي نهال ڪري آور دشمنون ڪو پاڻمال ۽ گاڏرو
 ٻڌيا اُسڪا عالم سائپ بچهو و غيره ڪي مشترون ڪا حاڪم هوتا هي اُنڪي ڪاڻي
 ڪي چڙهي هوي لهر چاهي تو اُٿار لي آور اُٿري ڪو چڙهوي سواي اُسڪي منتر
 ڪي زور سي جسڪو اُن مين سي چاهي حاضر ڪري بلڪه حسب نسب ٻي
 هر ايڪ سائپ ڪا ڪه سواي ۽ دهنڪ ٻڌيا آگاه اُسڪا ڪرتب تير اندازي ڪا
 جيسا چاهي جانتا هي آور ڪامل اُس فن ڪا قوت طيعت سي وقت پر ايڪ
 تير سي ڪٿي هين تير نڪالڪر دشمن ڪي سيني ڪو چهاٽا هي ۽ رتن پرچها
 اس هنر ڪا جاني والا لعل موتي هيرا پنا پرڳه ليتا هي بلڪه هر ايڪ جواهر
 ڪا عيب هنر بتا ديتا هي ڪوي سنگريزه نهين ڪه اُس ڪي خاصيت و پيدائش
 ڪا حال اُس پر ظاهر نهين آور ڪوي نڳينه نهين ڪه اُسڪي ماهيت سي وه ماهر
 نهين ۽ باسٽڪ ٻڌيا يعني معماري اُسڪي مشاقي سي قسم قسم ڪي عمارتين

طرح طرح کي پهلواريان حوض نهرين ٻاڻين شايسٽه بنا سگهيا هئا. هتي اُور هر ايڪ
 مڪان خاص کي خواص مفصل بنا سگهيا هئا. هتي رساين ٻڌيا. ٻه علم اُگر سڀئي
 تو سونا رُوبا تانبا ٻاره وغيره بخوبي مار ليوي. بلڪه رانجه سي رُوبا سونا بناکر
 دنگها ديوي اسي صنعت کو مهوسي ڪيميا گري ڪهتي هين ۽ اندر حال ايڪ علم
 هي عالم اسکا انواع و اقسام کي طلسم بناتا هئا اور عمل تسخير کي باعث
 سي ايڪ عالم کي دلون کو لڳاتا هئا. جب چاهي جان کو اپني تن سي
 نکالي اور نوسري کي بدن مين ڏالي. سواي اسکي ايسي ايسي اُچرچ اچڻي
 دنگها کي ڪه ساري خلقت بيچڪ ره جائي ۽ گاندھرب ٻڌيا يعني علم موسيقي
 اسکي عالم پر چه راگ تيس راگني کي ماهيت تين گرام کي حقيقت مات
 سر کي نسبت ڪل جاتي هئي “ تڪ دهر ٻڌ گيت سنگيت کي ريت اسي
 مي بن آئي هئي “ جس راگ کو چاهي نچي نچي سي گائي “ اور جس
 ساز پر اراده ڪري بخوبي بجائي “ ناچنا تو ايسي گني کي آگي بات هئي “
 ڪيونڪه لي تال کي مپت مپت اسي هائو هئا ۽ نت ٻڌيا اسکي دريافت
 ڪا نايده بازي گري چالام دستي ٻئي بازي وغيره هي اس فن کي مشتاق ايسي
 ايسي ڪرنب ڪسب دنگهاتي هين خصوصاً رنڊيان اُنکي بلائي بي درمان جوان کو
 بوڙها ڪرين اور بوڙهي کو جوان ٻانس پر گود مين لڙڪا لي چڙه جاتين رتي پر

دَوَڙِي چَلِي آيَن هُونٿُون کي سَهاري سِي مَوَڙِي پَرُوڻن بڙِي ٻَرِي نٿَڪهٿُون کي
 گيان ايڪ آن مين ڪهون غرض اُنکي چالاڪيان بي باڪيان دهيان مين نهين آئين
 پهر زبان ڪيونڪر ڪهي اور قلم ڪس طرح لکهي بعضي تو ان مين نئين ڪهلاتي هين
 اور بعضي بهان متيان هه رسڪ ٻڌيا ايڪ علم هي اُسکي ڄاڻي سي قسم قسم
 کي مردون کي احوال اور طرح بطرح کي رنڊيون کي اطوار دريافت هو ڄاڻي
 هين اور ان کي عشق و محبت کي رويي طريقي بخوبي سمجهه مين آتي هين
 هه گچ شاستر ماهر اُسکا هاڻهي کي نيڪي بدي عمر بلڪه هرايڪ اُسکا عيب
 وهنر بخوبي پهچاڻتا هي سواي اس کي هرايڪ بيماري کي علاج کا سليقه اور
 اُسکي تندرستي کي حفظ کا طريقه جس طرح سي که چاهي ڄاڻتا هي هه سالوتر
 ٻڌيا اُسکي دانست کا نتيجه پهه هي که گهوڙي کي عيب هنر رنگ ڏهنڪ و
 غيره بي تامل پهچان لي بلڪه جو عيب بجهيرا اينده نکالينگا اُس کوفي آڻحال
 بتلا دي اور اُسکي هرايڪ بيماري کي دوا موافق قاعدي کي ڪري اغلب هي
 که اس بات مين مچوڪي

چند سطرین سیرت میں ہندوستان کی فقیروں کی اور بیکان میں اُن کی
گروہوں کی

پہلی گروہ ستاسیوں کی طریقہ اُنکا خواہش نفسانی و لذت جسمانی کا چھوڑنا اور
ریاضت شاقہ میں تکلیف ما لا یطاق سی منہ موڑنا بدن کو یہاں تلک مٹی
لگائی رکھتی ہیں کہ تہیں جم جاتیں ہیں اور بالوں کو اسقدر اُجھائی رکھتی
ہیں کہ لٹیں بندھ جاتیں ہیں دن رات دھیان معبود سی لگائی اور اُس کی
بندگی میں سر جھکائی رکھتی ہیں نہ کسی سی علاقہ نہ کسی چیز کی تمنا سر
سی پاؤں تلک ننکی بھیموت سراسر ملی ننک و ناموس کو سچی راہ مولا
میں کیا کیا صُعبین سہتی ہیں اگرچہ ظاہر اُنکا خراب حال ہی لیکن باطن
داتا کی فیض سی مالا مال ہرچند انہوں نی بنای جسمانی برباد کی پر عمارت
روحانی آباد کی ایک فرقہ اُن میں سی چپ سادھی اپنی نفس سی مباحثی
مناظری کر رہا ہی کسی نی اپنی تن بدن سی دست بردار ہو آسمان کی
طرف ہاتھ بلند کر دامن مطلوب کا پکڑا ہی کوئی درخت میں اُلٹا لٹک کر
نفس امارہ کو تپشا کی آگت میں جلانا ہی بعض اپنی عبادت کی مقام میں
صبح و شام رام سی لو لگائی کھڑا ہی کوئی اس جہان کی دید چھوڑ سورج
سی لٹکی باندھ اُس عالم کو دیدہ دل سی دیکھ رہا ہی غرض ہی لوگ

اوقات اپني جب تب هي مين گذارتي هين اور هر آن مين اپني نفس کو
 مارتِي هين انکي عبادتون کي چلن کڻهن هين دوسري کي کيا طاقت که انکو
 ادا کر سکی بلکہ ان پر دهیان پوي دهر سکی مثل مشهور هي جا کا کام تا
 هي کو چهاجي اگر اس گروه کي هر ايک قوم کا ناون اور راه و رسم کا بيان
 عبادتون کا تمام عنوان لکھني مين آتا تو قصه بهت بڑه جاتا ۽ دوسري جوگيون
 کي بي بهي اپني خدا کي ياد دن رات کيا کرتي هين اور جس دم کي کثرت
 سي سيکڙون برس چيا کرتي هين با وجود بار رياست انکا جامه خاکی آيسا هلکا
 هي که هوا مين اُڙتي هين اور پاڻي پر پوڙتي هين عمل کي زور سي جب چاهين
 اپني روح کو نکالين اور دوسري کي جسم مين ڏالين جيکي شڪل چاهين بن
 جائين غيب کي خبرين که سنائين راکھ سي تانبي کو سونا کر دين جادو کي
 زور سي ايک عالم کو موه لين بيرون سي ان کو صحبت بينالون پر انکي حکومت
 مرتي هوي آزاري بات مين چنگي کرين پراي من کي ترٽ بوجه لين بي
 پرواي نا آشنائي انکي ريت سچ هي که جوگي کس کي ميت هرچند که
 منتر جتر مھوسي کيميا گري مين سناسيون کو بهي سکت هي پر جوگيون کي ان
 کامون مين شهرت بهت هي ۽ تيسري بيرايون کي سچ سچ به تو بيراکت مين
 بهري اور جوگت مين کهري هين اوقات انکي بڙي مزي سي کڻي هي دن رات

اڻڻي اڻڻي طور کي تپشا مڻ لڳي رهي هين اور رام کي نيهه مڻ پڳي خلقت
 سي وارسته خالق کي آڳي دست بستہ هر ايک اڻڻي اڻڻي مڻشدون کي راه پر
 چلنا هي اُسکي پگ ڏنڏي سي باهر نهيون نڪلنا اڪثر اهل مذاق اُن مڻ
 استئين اڻڻي خدا کي وحدت و معرفت مڻ بنا بنا صبح و شام گاتي هين اور
 رنگ برنگ کي ساز بجاتي هين اُن کي عقيدتي مڻ خاص عبادت مڻبود کي
 اور راه کُشد کي پڻي هي کُني حالت وجد مڻ آکر بي ساخته ناچني لڳتي
 هين بلڪه چرخ ماري پورتي هين اُنکي نزديڪ خلاصه عبادت کا اور طريقه
 هدايت کا پڻي هي يهان تک کي اس کيفيت مڻ جس ني ايک قدم پڻي
 دهر اڻڻي اعتقاد مڻ ايک درجه منزل مقصود کا طي ڪيا بعضي اُسکا نام
 زبان هين سي ٿيڙي هين اور اُسکي ياد کي سمنين پهرتي هين کُني مراقبه
 کي خاص خاص صورتونکا دهيا باندهي بيٺي هين بهتر بيادانت شاستر
 کي مطالعي مڻ لڳي هين کي واحد مطلق کي وحدت کي اسرار و معرفت کي
 آثار دريافت کي اڻڻي خانه دل کو پر نور ڪرين اور اُسکي تاريخيان دور
 ڪرين ان مڻ پڻي بهت سي فرقي هين هر ايک اڻڻي اڻڻي پيشوا کي نام
 سي پُڪارا جاتا هي ۽ چوڻي نانک پنڀيون کي اداسي پڻي هي ڪهلاتي
 هين سرگروه اڻکا بابا نانک پڻي اڻڻي پيشواون کي ارشاد کي موجب خدا

کي حمد و ثنا مہن رھتي ھيں پر انکي عبادت کا خلاصہ پہ ھي کہ مَرشدون
 کي بنائي ھوئي دھري چھند کيت گا گا کر سني والون کو محظوظ کریں اور
 کسي چيز پر دھيان نہ دھریں ۽ پانچویں جتيون سیوارون کي بي بھي کڑی
 کڑی ریاضتیں بڑی بڑی محنتیں کرتی ھیں چالیس چالیس دن برتی رھتي ھیں
 بھوکھ پیاس کي دکھ مدتوں سھتي ھیں اپني جسم کو بخوبی نہیں پالتي کھاپ
 پيني کا نام بھي اکثر زبان سي نہیں نکالتی برسات بھر چلتی پھرتی نہیں بلکہ
 پاؤں بھي نہیں پساتی کہ مبادا کسي کپڑی مکوڑی کو صدمہ پہنچي انکي
 بڑی تمشا جاندارون کي رکھیا ھي اسي واسطی آگت نہیں جلاتي کھانا نہیں
 پکاتي عمارت کا بنانا چراغ کا جلانا کوون کا کھانا بلکہ اُن سي پانی بھي نکالنا
 برا جانتی ھیں کہ شاید کسي جانور کي اذیت کا سبب ھو علاوہ انکي ترکاریاں
 سبز میوی مطلق نہیں کھاتي کیونکہ اُنکي نزدیک ايسي چیزیں جاندارون کي
 مانند ھوتی ھیں اگر بہت بھوکھ پیاسی ھوتی ھیں تو موافق حاجت کي
 اپني مَریدون کي گھرون سي مانگ تانگ کر کھا پی لیتی ھیں اور کپڑا لتا بھي
 ضروری ھي اپني پاس رکھتی ھیں خالق حقیقی کي قایل نہیں کیونکہ اُنکي
 مَرشدون کا فرمودہ پہ ھي کہ جیسی گھاس آب سي آب اُگتی ھي اور بوٹی
 والا اُبیکا کوئی نہیں ویسی ھي انسان و حیوانات وغیرہ کي پیدایش بھي بلکہ

قديم سي يونهين چلي آئي هي اور عذابِ آخرت کو بهي نهين مانتی کھتي
 هين که انسان کا جسم مجموعہ چار عنصر کا هي جب وہ پاش پاش هوا هر
 عنصر اپنی اصل سي مل جا يگا پهر عذاب کس پر اور کسکي واسطي چنانچه
 اسي باعث آگ پاني مردون کو دينا جس طرح که سب هندوون کي مذهب
 مين روا هي انکي نزديک بيجا کھتي هين اگر بجھي چراغ مين تيل ڈالا کيا
 فائده لطف به هي که منہ سر کي بالون کو تباہي يا اُسترہ غير کي هاتھ سي
 لگوانا بدعت جاني هين اور اپني هاتھ سي اکھاڑنا عبادت خاص رياست
 انکي دنتون نکرنا منہ نه دھونا نا پاک رھنا نه نهانا اگر گوہ موت سي هاتھ
 بهر جاي نه دھوئں ناپاک نجانين اسي لي تمام هندو که صانع مطلق کو
 بر حق اور ثواب عذاب عاقبت کا بیشک جاني هين اس فرقي سي بيزار
 هين اور ان سي هم صحبت هونا بلکہ بولنا بهي روا نهين رکھتي اور يون کھتي
 هين اگر ايک طرف سي مست هاتھي مرکھنا زنجير تڑاي هوي آتا هو اور
 ايک طرف سي سيوڑا هاتھي کي طرف جايي اور اُسکي طرف منہ بهي
 نکيجي ۞ برهمن بهي مذهب قديم کو جو بيد کي موافق شروع آفرينش سي
 رائج هوا هي مسلم جاني هين اور اُس طريق کو که کسي فرقي ني آپهي آپ
 هدايت کي لي اختراع کيا هي نهين مانتی سواي اُسکي کسي مخالف مشرب

ڪو اُپني مذهب مين نهين لائي هرچند وُه مَنت ڪري اور جو ڪوئي اُنکي
 طريق سي برگشته هوڪر دُوسرا مذهب اختيار ڪري پهر اگر اُنکي دين کا طالب
 هو اُسکو بهي اُپني دهرم مين نهين ملائي اگرچہ بهتيري سماجت ڪري اور اُس
 مذهب مين چار آسرم يعني چار آئين هين ۽ پهلا برهمه چرچ وُه عبارت
 اس سي هي ڪه بياہ نڪري اور علم ظاهري باطني کي تحصيل و تکميل مين
 لڳي ۽ دُوسرا گرھست يعني شادي ڪرکي خانداري کي کامون مين مشغول
 هووي ۽ تيسرا بان پرست اور وُه په هي ڪه جب اڏهيڙ هو اور بيتا صاحب
 اولاد تب گهريار چهوڙ ڪر جو رو سميت جنگل مين جايو تپشا مين دهيان
 لڳاوي اور پهلون کي سواي ڪجهه نڪاوي ۽ چوٿها سنڀاس يعني سب علاقون
 سي بالکل هانڻ اُٿا ڪر سخت سخت رياضتين مُشڪل مُشڪل عبادتين بجلاوي
 ۽ اور چار برن يعني چار فرقي هين ۽ پهلا برهمڻ کا آئين اُس کا بيد خوابي اور علوم
 حقيقي مين اوقات بسر لڳائي ۽ دُوسرا جهتري کا کالم اُس کا حڪومت عدالت
 سپه گري ۽ تيسرا بيس کا چلڻ اُسکا سودا گري سود بڻه لينا دينا سواي اُنکي
 اور بهي ڪسب ڪرڻب ڪرڻي ۽ چوٿها سردر کا اُس کا شيوه سڀوا ڪرڻي ان تينون
 فرتون کي ۽ القصد هندوستاني ڪيا هندو ڪيا مسلمان اڪثر خوش پوشاڪ خوش
 خوراڪ هئس مکھ نيڪ سيرت ملن سار وفادار چلڻ کي اچهي آشنائي کي پکي

بات کي سڄي خليق شفيق رحم دل قابل قائم مزاج صاحب انصاف سير چشم
 آشنا درست عالي همت صاحب ديانت هوتي هين چنانجه مهاجن آيسي
 امين اگر کوي شخص هزارون ربي اپني مخفي کسي صراف کي پاس بطرين
 امانت بدون شهادت رکھو اي پھر جسوقت مانگي وه بي عذر بلا توفيق اسي
 وقت حوالي کري اور جو کوي خوف راه کي سبب يا کسي اور باعث اس
 قرار پر اپني ربي اس کو سونپي که مين فلاني شهر مين لوڻگا يا ميری عيال
 وهان هين ان کو پهچين تب بهي وه ايک قليل نفعي پر ان کو ليکرايک
 کاغذ کي لکري پرهندي خط سي بدون لفافه و مهر اپني اس گماشتي کي نام
 پر جس کي دوکان اس ملڪ مين هي کچھ لکھ ديتا هي جب وه شخص
 اس پاس پهچتا هي وه خوش معامله موانق اس کي لکھي کي بلا حجت
 ربي اس کي هاتھ ديتا هي تا وه جاني که راست بازون کي لين دين کا چلن
 کسقدر راستي درستي کي ساتھ هي اسطرح کي نوشتي کو درسي هندي کھتي
 هين اور اسکي نفعي کو هنڌاون اور اگر وه شخص کسي کي نام پر بيجو اي
 تو اس پرزي کو معه اسکي خط وه صراف اپني گماشتي کي پاس پهچو ديتا
 هي اور اسکي رسيد اسکو منگوا ديتا هي هرچند راه کيتني هي دور هو اس
 طرح کي نوشتي کو فقط هندي کھتي هين عجيب تر اس سي به هي اگر

دُرسِي هِنْدِي والا سِوَاي مَكَان مَعْمُودِ كِي اُور شَهَر مِين اُس کاغذ کي لُکري
 کو کسي صَراف کي هاڻه بيڻجي تو وٺنهن لي ليوي اُور رِي اُسکي حَوالِي کر دي
 اِس سي بهي ايک اچڻِي کي يات هي اکر کوڙي سوداگر راه کي دُرسِي
 اِٻا مال متاع مهانجون کي حَوالِي کري تو يي نيک طينت اِٻي اُجرت ليکر
 اِس کو جهان مالِک کهي حَفْظ و امان سي بَچس پُهچوا ديويں اُور نُقصان
 اِٻي دَسي ليويں اِسي مُعاملي کا نائون بيمان هي (بيت) جِئي هين باشُدده
 هِنْدُستان “ قابل و دانا و ربا رُتبه دان ” جو کهن منہ سي وَ برغت
 کرين “ داد و ستد مِين نه ثَقُوت کرين ” حِلْم و حَيَا شَرْم و وفا اُن مِين
 هي “ لُطف و کرم جُود و عطا اُن مِين هي ” عالم اُلُت مِين بهي اُنکا
 چال “ جان تُلک ديتي هين کيا چيز مال “ بس بهي رُکھتي هين صِفَات
 بشر “ ايک مِين مَوْجُود هين جُگ کي هنر “

چند سَطرين سپاه کي کيفيت مِين

اُور سپاه اِس ديار کي بيشتر وفادار جان نثار نمک حلال خاوند کي کام پر
 جان سي درگذري رفاقت چھوڙي مرمتي پيڻه ندي بيشتر پهان کي مَنجَلون

جائنازنگا فاعده ڀيه هي جب تير گولي و غيره سي نوبت گذر جاتي هي اور
 مٿه بهير کي ساعت آتي هي تب گهوڙي جهوڙ ديتي هين اور تلوارين
 سونت ڪر اُتاري هو جاتي هين اس واسطي ڪه اگر طرفين سي ايڪڻ ڏوسري
 پر غالب آتي تو اس وقت ايسا نهو ڪه ڪجهه اور مت پير جاتي اور ڀيه
 جي مين سمائي ڪه سَرار تو هين هين آواب ڪهوڙون ڪو بهگائي اور جانين
 سلامت لڄائي ڪيونڪه جان عجب چيز هي اور نهايت عزيز مثل مشهور
 هي جي سربنڪا پاهنا ملي نه ڏوچي بار اس سي پيلي هي پائي گريز ڪو
 ڪاڻ ڏالهي تا ڪهيت هاتھ سي نه جهڙي گو سر ڪٿي تو ڪٿي (ابيات) بهادر جو
 نامي هين وقت ستيز “ بدن مين نهين رڳهي پائي گريز “ قدم اُنڪي
 هرگز نه پڇهي پڙين “ بهم ڪت مريں آخر ايسي لڙين “ پڙي اُن مين
 چل ڪب وه ڀيه هين اچل “ نه هرگز ٿلين گو زمين جاتي ٿل “ اور بعضي
 زميندار ٻي بهان کي جو ڪسي سبب حاڪم سي پير جاتي هين تو لڙائي کي
 وقت ڪڏني بهائي بند اڻي معتمد عورات پر تعين ڪڙي هين جس وقت اُنهيون
 ني ديکيا ڪه حاڪم غالب آيا اور انهيون ني زندگاني سي هاتھ اُٿايا اس وقت
 وي ماري غيرت کي سنگڊلي اختيار ڪڙي يڪ لخت عورتون ڪو قتل ڪر
 ڏالهي هنن پير آپ بهي ماري جاتي هين اسي فعل کا نام جوهر هي پر ڀيه

حرکت کچھ زمینداروں ھیں سی خصوصیت نہین رکھتی بلکہ بعضی نجبا
غیرت مند بھی جس وقت دیکھتی ھیں کہ آبرو میں بلا لگتا ھی تو
بادشاہوں سی بگڑ بیٹھتی ھیں جان سی گذر جاتی ھیں پر آن بان سی ھاتھ
نہین اُٹھاتی چنانچہ راقم ی اپنی والد مرحوم سی بہ نقل سنی ھی کہ محمد
شاہ فردوس آرام گاہ کی عہد میں پیش از نادرشاھی ھماری دلی مشفقوں
میں حسن ذکی خان نام ایک سید بہرائچ کی رھنی والی نواب عمدہ
الملک امیر خان بہادر مرحوم کی رفیق تھی نہایت بامروت صاحب ھمت
آشنا پرست درماھے انکا تین سو رپی تھا لیکن بیس دن سی زیادہ وفا نہکرتا
اس واسطی کہ انکی گھر میں بیشتر دوستوں کا مجمع رھتا تھا جسنی جو چیز
چاہی وونہیں موجود ھوئی غرض میر موصوف کی یہاں ھر مہینی دس دن
عسرت رھتی تھی اور بیس دن فراغت اپنی ذات کا خرچ بہہ تھا کہ کہانا
تو دو چار آشناؤں کی ساتھ پہنی کا ایک جوڑا سواری کا ایک گھوڑا لیکن
حد چالاک بیش قیمت زین لگام بھی نہایت پر تکلف سنہری ھتھیار
ملازم دو خدمتگار دو چیلی ایک نفر آور کارباری انہیں میں سی ایک چپلا
چنانچہ اُسکو ھمیشہ یہی تقید تھا کہ گھوڑی کی آگی گھاس اور چوٹھی میں
دھوئی ھمیشہ رھی تا کوئی نجاتی کہ حسن ذکی کی یہاں فاقہ ھی اللہ

شاهجهان آباد میں ایک دن کسی پٹھان کی ہاتھ سی ایک گھسیارا نا
 دانستہ مارا گیا اُس نے جو مفر کہیں نہ پایا اُس بزرگ کی خدمت میں آیا اور
 یوں اظہار کیا کہ جس بستی کی تم سید ہو میں وہیں کا پٹھان ہوں میری
 ہاتھ سی بی قصد ایک خون ہو گیا ہے تمہاری اُمید پر آیا ہوں اگر مجھے
 چھپاؤ اور میری جان بچاؤ تو میں جان مردہ و مردانگی ہی اُس جوان
 مرد کی بی تامل کہا کہ بِسْمِ اللہ بیٹھ تیرا گھر ہے کچھ اندیشہ نہ کریہہ خبر
 سُنتی ہے جتنی آشنا کہ پاس آشنا ہی اور نہ مردہ مردہ رکھتی تھی اگر اُنکی
 شریک ہوئی غرض سو سی کچھ زیادہ پہلی آدمی مرے پر مسعد ہو بیٹھی
 کوتوال کا ہوا و نہ پڑ سکا کہ اُدھر کا ارادہ کری کیونکہ سرگدازوٹکا سامنا اُس
 سی ہوئی جو پہلی اپنی جان سی درگداز آخریہہ ماجرا حضور اعلیٰ میں
 من و عن عرض ہوا و وہیں عمدۃ الملک کو فرما بھیجا کہ حسن ذکی خان
 تمہارا رفیق ہے اُسی سے سمجھاؤ کہ اُس خون سی دست بردار ہو اور بلا مہلت
 بندگان حضور کی سپرد کری تا وہ اپنی کٹی کی سزا پاوی اور ایسی جرأت
 کوئی اور پھر نہ کر بیٹھی نواب مرحوم نے حکم حضور کی موافق عمل کیا پر
 اُس عزیز نے نہ مانا بلکہ روزگار سی دست بردار ہوا تب نواب نے بادشاہ سی
 عرض کر بھیجا کہ میرے ذکی نے اپنی جان اور روزگار سی ہاتھ اٹھایا ہرچند

ڪه اُسڪي نافرماني خانه زاد ڪو بهي حد ناگوار هي ليڪن اس کا تدارڪت هو
 نهين سگتا ناچار هي آگي جو حضور کي مرضي ليڪن گستاخي معاف هي
 جس خون کي انتقام کي باعث هزار خون هونوين اسکا معاف هي ڪرنا بهتر
 هي ڪه شر قليل خير كثير کي لبي جائز هي آخر حضور اعليٰ سي خون
 معاف هوا پر اس مرد ني نواب مرحوم کا پهر روزگار نڪيا اور ميان عاقل
 ڪنبل پوشون کي سردار کي وساطت سي نواب صمصام الدوله خان دوران بهادر
 کي سرڪار مين نوڪر هوا پهر انهن کي ساڻه نادر شاه کي لڙائي مين ڪام آيا پر
 لاش اس جوائنمرد ني عاقل بيگت کي لاش سي پيس قدم آگي ٽهي (بيت)
 جو اُسني ڪيا ٿا وه مردون کا ڪام “ رهيگا قيامت تلڪ اس کا نام “ نياهي
 سڄن جان جوڳهون اُٿياي “ رهي بات باقي جو سر جاي جاي “ نه اب
 وي سپاهي نه وي قدر دان “ رهي ڪهني سني ڪو ايڪ داستان “

عورتون کي اوصاف مين

عورات اس ملڪ کي يعني بعني هندن پان جنڪو اپني خاوندون سي ايسي
 تعشق کي حالت هي ڪه سوز فراق کي جلن سهه هي نهين سگتين اور ان

سي جدا يڪ دم ره هي نهن سگھين وي بعد اٽڪي مڙي کي لباس دلهنن کا
 پهن بناو سنگار ڪر بن لهن ارگجا سوئڙها لگا اُس کي لاش کي ساڻه اکر موجود
 هو نهن تو اُس کا ڪپڙا هاڻه مين لي آگت مين جل جاتي هين اور اپني
 سوني سي بدن کو راکھ بناتي هين تا دنيا مين نام اُن کا روشن رهي اور عقيلي
 مين بهت سا سگھ ملي (رباعي) نسبت نه ستي سي دو پئنگي ڪئين “ اُس
 مين اور اس مين هي علاقه بهي ڪهن “ وه آگت مين جل مڙي هي مڙي
 کي لپي “ پنه گرد بچوي شمع کي پهرتا بهي نهن “ اور بعضيان اُن مين
 گو نهن جلين پر ونا و حيا کي باعث اچها پها اچها نهانا سواي اس تي
 جو زيب و زينت کي چيزين هين بعد اپني خصم کي ترڪ ڪرتي هين رات
 دن تپشا مين کاتي هين اور دڪھ بهرتي هين اگرچه نو جوانين ڪيون نهن
 بلڪه ايڪ رات کي بياهي بهي اسي طريقن پر چلتي هي اور تمام عمر آگت
 بغير چلتي هي غرض دوسرا گهر ڪرنا اُن کي مذهب مين عاقبت کا گهر ڪهونا
 اور دنيا مين ساري ڪم کا ناون ڏهونا هي اگرچه مسلمانن کي دين مين
 اس کا ڪجهه گناه نهن ليڪن اڪثر بهان کي باشندون کي خاندان مين بهي پهي
 رسم جاري هي خصوصاً قصابات مين تو بهان تلڪ هي اکر فقط منگني هوي
 هو اور اُس کا منگيتر سر جاتي تو اُس کو رنڌساله پهناڪر سسرال مين بهيچ

ديتي هين يا مڪي هي مڃي رڳهي هين حاصل ٻه هي ڪه وه اڻي زندگاني
 عبادت و قرآن خواني مڃي بطور بيواڻن ڪي بسر ڪري هي جب تلڪ جيتي
 هي ڏکڻا بهرتي هي هرچند ڪه اُس ڪا ولي عالم فاضل ڪيون نهو پر اس
 بات مڃي جاهل بن جاتا هي اور شرع ڪي طريقي سي هائڻا اُٿاڻا هي (بيت)
 ستي هوني مڃي بس ايڪ نام هيگا “ولي بن آگت جانا ڪام هيگا” وه
 چٽ جاتي هي ڏکڻ ايڪ آن بهرڪر “ٻه اڻي زندگي ڪاڻي هي مرمر” وه
 مر مڃي هي يارو ايڪباري “اسي رهتي هي دائم دم شماري” ڪهان آنا
 فنا تن جانا “ڪهان دن رات ره ره من جانا” غرض عورت وهي هي
 خوبصورت “جو پهنئي هي سدا ملبوس عصمت” هي عصمت نيڪبختي
 ڪي نشاني “نهو تو خاڪ هي پهر زندگاني”

بيانِ حقيقتِ بلادِ هند ڪا

القصه اس مملڪت ڪي تعريف اور پهان ڪي رهني والون ڪي توصيف جهان
 تڪ ڪيچي جا هي ڪيون ڪه هر ايڪ چيوڻا برا آيا ڪيا دانا بيٺا اس سرزمين
 ڪو سراهتا هي بلڪه اڻي بود و باش ٻي پهن چاهتا هي چنانچه اڪثر بلاد ڪي

ٻاشندي آڻڻر ٻسي اور اڀني وطنون ڪو ٻهول گئي فقير سي امير هوئي اور
 محتاج سي غني (بيت) لوگوں سي معمور هي سارا جهان " ليڪ عجيب
 ملڪ هي هندوستان " آيا سحر ڪو جو بهان ايڪ فقير " شام سي پهلي
 اسي ديهڪا امير " هو گيا ايڪ آن مين پياده سوار " آيا تها نا ڪام هوا ڪام
 گار " في الوانع اورنگ زيب ڪي وقت تلڪ بلا شبهه بيهي صورت تهي اور
 آبادي ڪي بهتايت پر فڻ سڀر ڪي عهد سي سلطنت مين يگاڙ پڙا اور محمد
 شاه بسبب عياشي ڪي سنڀال نسڪا هرچند ڪه اُس ڪي وقت تلڪ بهي
 اڻهتي پينٽه ڪا سا عالم رها پر احمد شاه ڪي عصر مين تو نيٺا هي هو گيا
 ڪنني امير ٿقه خانه نشين هوئي اور بعضي نجيب غيرت مند ماري افلاس
 ڪي دروازي بند ڪڙي مر گئي اڪثر تر بتر تين تيره هوڪر جهان تهاڻ جا ٻسي
 خوشا حال صوبه بنگ ڪي ٻاشندون ڪا ڪه صاحبان عالیشان ڪي بهان رياست
 هوئي اسي سبب سي آڇ تلڪ بهه ڪونا آباد هي و الا هر طرف داد و بيداد
 هي الغرض تمام هندوستان صوبه بنگ و دکن و قندهار سميت ٻيس صوبي
 ايڪ سو ٽوي سرڪار چار هزار در مهال ڪو شامل هي اور آمدني اُسڪي آڻه
 ارب آڻه ڪروڙ آڻه لاکه اسي هزار پانسو تر اسي دام هي

۾ ھي ترجمہ ٿياريو ۽ فصل دوسري ڪتاب وڪراف وڪفيلڊ کي قصي ڪا *

جب ڪه مين تي اس طرح نصيحت ڪي اور لوگ رخصت هوي تب بندي خاني کي داروغه تي آن کي عرض ڪي ڪه غلام اپني عهدي کي اتمام مين مجبور هي ڪيونڪه مڃڪو اسطرح حڪم هوا هي ڪه آپ کي بيٺي ڪو ايڪ تاريخت ڪوٺري مين قيد ڪرون مگر مڃڪي ۾ خدمت آيت هه سگي ڪه هر روز صبح کي وقت آپکي بيٺي ڪو آپکي ملاقات کي واسطي آي دنون غرض بندي خاني کي چوڪيدار کي اس تقرير سي مين نهايت ممنون هوا اور بمقتضاي لا چاري اپني بيٺي ڪو گلي لگا ڪر رخصت ڪيا اور اسکي کان مين سمجهايا ڪه صبر سي ساري مشڪلين حل هوي هي

بعد اسکي مين اپني مڃڪو ۾ پر جا ايٺا اور ميرا چوٽا بيٺا ميري پٽي کي پاس بيٺه ڪر سبق پڙهني لگا ڪه اٺي مين ميان جيڪنس تي آنکي مڃڪي خبر

* A free translation of the eleventh chapter of the second book of Goldsmith's *Vicar of Wakefield* (or the thirtieth chapter of the whole work): and, it will serve as a specimen of the manner in which English may be conveyed into so different a dialect as the Hindustānī. The translation was made by Mir Hasan Ali, whose residence in England had given him an opportunity of acquiring a considerable acquaintance with the language of the original.

دي ڪه مين ني ٽهاري بيٺي ڪي خبر ڪه جو ڪهوي ڳي ٽهي سني هي ڪه لوگون
 ني اُڪو ايڪٽ مرڻ آدمي ڪي ساڻه ڏيکها هي ڪه راه مين وي ڪجهه ناشتا ڪر رهي
 ٽهي اور اُنکا اس شهر ڪي آي ڪا اراده هي اُهي هم اس ڳڻڻو مين ٽهي ڪه
 اُني مين خوشي خوشي سي وهان ڪي چوڪيداري اُنڪي مڃسي ڪها ڪه ٽهاري
 بيٺي جو ڪهوي ڳي ٽهي سو پهر ملي هي اُني مين مين موسلي ني ڏوڙڪر خبر
 دي ڪه صوفي خانم شيخ برجل ڪي ساڻه ٺيڪي ڪي دالان مين آي هي اور
 آپڪي ملاقات ڪو آي هي

اس عرصي مين ڏيکها ڪيا هون ڪه مير ڪي خانم ماري خوشي ڪي
 ديواني ڏوڙڪر مير ڪي آي لڳي اور اُڪي ملن بهي بي اختيار خوشي سي
 آسودا ٻڌبا لائي تب وه نازنين پڪاري ڪه باوا جان اس جوان بهادر ڪي سبب
 سي مير نجات هوي اور اُڪي شجاعت ني مير عصمت اور جان بچائي
 اور شيخ برجل ڪو ڏيکها تو وه بهي نهايت خوشحال نظر آي بسبب اُڪي ڪه
 اُسي آبي نازنين ڪي خدمت هو سڪي

تب مين ني اُنڪو ڏيکها ڪها ڪه شيخ برجل ٿم اب همڪو بهان اس خرابي سي
 ڏيکها هو اور اب هماري اس حالت مين اور اُسوقت مين ڪه ٿم هماري گهر
 مين آي ٽهي بڙا فرق هي اور بعد مدت ڪي همڪو اپني غلطي معلوم هوي

اور هماري ٽين کوجو شڪت ٿمھاري طرف سي ٿيا وھ ٻالڪن اٿھ ڳيا اور هم ني جو ٿمھاري قدر ڏاڍي نيکي اُسي هم بهت پشيمان هين اور جو گستاخي ڪھ ٿمھاري خدمت مين مڃھسي ھوئي ماري خجالت ڪي مير ڇار آنکھين ٿمسي ٻين هو سکتين مگر اب ٻھ اُميد هي ڪھ ٿم مڃھڪو معاف ڪروگي ڪيونڪھ مين ني دھوئڪا ڪهايا به سبب اُس نا لائق ڪي ڪھ جني دوستي ڪي پردي مين مڃھڪو غارت ڪر ديا

تب شيخ برجل بولي ڪھ ٿمني مير ڪچھ تقصير ٻين ڪي سو مين ٿمڪو ڪيا معاف ڪرون اور مين ٿم سي ڪبي ناخوش نه ٿيا اور وھ جو قبل ازين آپ سي اور مڃھ سي گفنگو ھوئي ٿي مير مقصود اُسي فقط مغالطي کا اظهار ٿيا مگر چونڪھ آپ ني قبول فرمايا تو مين اُسي لاچار هو رھا اور سواي افسوس ڪي مڃھڪو ڪچھ چاره باقي نه رھا

تب مين ني جواب ديا ڪھ جو ڪچھ آپ ني فرمايا ٿيا سو بجا ٿيا ڪيونڪر ڪھ اب مڃھي اُسکا تجربھ حاصل ھو هي مگر صوفي جان اُس کا احوال تو ڪھو ڪھ ڪيونڪر ٿم پر ٻھ حادثھ واقع ھو اور وھ ڪون ايسا قصاڪ ٿيا ڪھ ٿمڪو لي بهاگا

تب وھ بولي ڪھ باوا جان جب مين اما جان ڪي ساڻھ راه مين چلي جاتي

ٿي ڪه اٿئي مٿس ايڪ شخص تي اٿئي مڃڻو پڪڙڻ گاري مٿس ڏال ڏيا اور
 آپ بهي اُس مٿس سوار هو ليا اور گاري بان سي ڪها ڪه جلد يهان سي گاري
 ڏوڙا اگرچه مٿس تي رستي مٿس لوگون ڪو ڏيکڻ فریاد ڪي ڪه مڃڻو بچاؤ مگر
 ميری فریاد ڪجهه مفید نهوئي اور اُس قضاڪ تي بهي مڃڻو ڏلاسا ڏينا شروع
 ڪيا اور ڏرايا ڪه اگر تُو غل مچاويگي تُو مڃڻو سزا ڏونگا (پنه سنڪر مٿس چڻي
 هو رهي) مگر مٿس تي بهي گاري ڪي پردن مٿس جهيد ڪيا اور (اُئي راه سي
 عالم انشمار مٿس رستي ڪي سير ڪرتي هوئي چلي جاتي ٿي ڪه اٿئي مٿس)
 ڪيا ڏيکڻي هون ڪه شيخ برجل جلدی جلدی قدم اُٿائي هوئي ٿي ڪانڊهي
 پر دهری هوئي ڪه جس رفتار پر اکثر هم ٿي مارا ڪرتي ٿي چلي آتي هين
 (ان ڪي ڏيکڻي سي ميری جان مٿس جان آگي) اور جب بي گاري ڪي
 نزديڪ پهتجي تب مٿس انکا نام ليڪر پکاري اور انڪي حمايت درخواست ڪي
 انهن تي جب مير غل سنا تو گاري بان سي پڪڙ ڪها ڪه گاري ڪهڙي ڪر مگر
 اُئي ڪجهه خيال نڪيا اور بلڪه جلدی هانگنا شروع ڪيا تب مٿس اپني جي مٿس
 مايوس هوئي ڪه اب شيخ برجل مڃه تڪ نه پهچينگي ڪه اٿئي مٿس ڪيا
 ڏيکڻي هون ڪه شيخ جي ڏوڙي آتي هين اور پاس پهتجي هي گاري بان ڪو
 ايسا ايڪ ٿي مارا ڪه زمين پر فرش هوگيا جب گاري وان گر پٿر تب گهوڙي

بهي خود بخود کھڑي ھو گئي اور اُس قصاڪَ تي نڪل ڪر تلوار کڻي اچي اور شيخ
 جي سي ڪهني لڳا ڪه بهان سي جاتا ره مگر شيخ جي بي ايڪ ايسا الله مارا
 ڪه اُسکي تلوار دو ٽڪري ھو گئي تب تو وه بهگورا بهگا اور شيخ جي بي ايڪ
 گولي ڪي ٿي نڪت اُسکا پڇها ڪيا مگر وه انڪي هائڻه سي پڇ نڪلا اس عرصي مين
 مين بهي گاڙي سي کوڊ پڙي تا ڪه اپني حمايتي ڪي ڪجه مدد ڪرون اٿني مين
 بي بهي ميري پاس جلد پيري اور گاڙي وان جب هوش مين آيا تو اُتي وهان
 سي بهانگي کا قصد ڪيا مگر شيخ جي بي اسي ڪها ڪه تيرا بچاو اسي مين هي
 ڪه گاڙي کو شهر ڪي طرف پير لي چل گاڙي بان بي بهي سوچا ڪه سواي
 اسکي مڇهي بهي کوڙ اور چاره نهين هي سو گاڙي کو شهر ڪي طرف هانڪ
 لي چلا اور رستي مين گاڙي هانگتا جاتا تا اور ڪراھتا جاتا تا اس سي معلوم
 هوتا هي ڪه اُسکي بدن مين بڙي چوٽ آي ٿي اور مين بي ديکها ڪه آخر
 آلامر شيخ برجل کو بهي اُس پر رحم آيا ڪه جب هم سرائي مين پهتجي اور
 ڪجه ناشتي ڪي واسطي اُتري تو انهن بي ميري عرض سُنڪر اُس گاڙيان
 کو وهان چهوڙا اور دوسرا گاڙيان وهان سي پيدا ڪري اڏهر روانه هوي
 جب مين بي اُسکي زباني بهه ماجر سدا تو مين بي بي اختيار هوڪر اسي گلي
 لڳا ليا اور شيخ صاحب کا نهايت ممنون هوا اور اُسي ڪها ڪه اگرچه اس قيد

خاني مين ميرا ڪجهه دست رس نهن چلڻا مگر دل سي مڃهڪو خوشي حاصل
 هُئي هي شيخ صاحب آڻي ميري بيٺي کي جان اور عزت بچائي هي اور*
 اگر اب به تماري لائڻ هي تو تم اسکو قبول ڪرو اور اگر نڪو گواره هو ڪه
 مڃه سي تباه حال کي گهر مين شادي ڪرو تو به تماري هي اور اب اس
 ميري بيٺي سي اقرار شادي کا لي لڳي جيسا ڪه آپ پهلي اسکا دل لي چڪي
 هين مگر ايڪ حرف به هي ڪه آپ اُني جي مين به نه سمجهينگا ڪه مين
 بي آپکو ڪجهه نهن ڏيا هي اگرچہ اس نازنين کا حسن و جمال مشهور هي مگر
 سوائي اسڪي اسکا هنر اور کمال آپ کي واسطي ٻڙي دولت هي
 تب شيخ برچل بولي ڪه آپ کي ميري ناداري کا احوال خوب معلوم هي ڪه
 مڃه مين استقدر مقدور نهن هي ڪه اس نازنين کي خدمت جسطرح سي ڪه
 چاهي هي مڃه سي هو سڪي

مين بي جواب ڏيا ڪه اگر تمھارا فقر اور احتياج اس امر سي مانع هي تو خير

* چونڪه شيخ برچل مدت سي اس لڙڪي پر عاشق نهي اس سبب سي
 لڙڪي کي باپ بي شيخ صاحب کي محبت اور خدمت گذاري ڏيڻڪر چاها
 اور راضي هوا ڪه شيخ جي اس لڙڪي سي شادي ڪرين

مقام صبر کا ہے مگر میری نزدیکی اس لڑکی کی خاوند ہونی کی قابلِ سوائی
 تمہاری دوسرا شخص نہیں ہے اور اگر میری پاس لاکھوں کی دولت ہوئی کہ
 اس کی دھیز میں دن اور لاکھوں آدمی ہوویں کہ اس کی بیاہ کی واسطی
 تجویز کروں تو ان سیئوں میں سے سوائی تمہاری اور کسی شخص کو نہ اختیار
 کروں گا

جب شیخ برجل فی میری ربانی پہ سب سنا تو چپکی ہو رہی اور کچھ
 جواب نہ دیا اور اُس خاموشی سے معلوم ہوا کہ شاید اُنکو تمہیدِ بیاہ پسند نہ
 آئی سو اُنہوں نے اس بات کو ٹالکر مجھ سے کہا کہ اگر آپکو منظور ہو تو کھانا
 نان بائی کی یہاں سے آپکی ناشتی کی واسطی منگوائوں میں نے اس بات
 کو قبول کیا تب اُنہوں نے حکم کیا کہ جو کچھ اچھا کھانا شیرمال اور کباب کی
 قسم سے تیار ہوئی لایں اور اُس کی ساتھ دو چار چو پہلین چوٹھی شراب
 کی حاضر کریں اور مسکرا کر کہنی لگی کہ اب ہم بھی اپنی گانٹھ کھولینگی اور
 دل چلاکر اس بند بختی میں جشن کریں گی اور اگرچہ بند بختی میں اس
 طرح کا اتفاق ہوا ہے مگر اتنی جشن کی کہی خواہش نہ تھی جیسی کہ اب
 مجھ کو ہوس ہوئی ہے اتنی میں خدمت گار دکان سے پیرا اور اسباب
 کھانی کا چنی لگا اور بند بختی کا چوکی دار کہ جو اب نہایت متوجہ اور سر

گرم خدمت کا تھا اُسنی بھی ہماری واسطی ایکٹ میز عاریت لا حاضر کی
جب خدمتگار شراب اور ظروف کھائی کی میز پر چُن چکا تب دو معقول
مُتقابلین مطعوماتِ نفیس سی بھری ہوئیں لا حاضر کیں

مگر میری بیٹی کو اپنی بھائی کی حادثی کی کچھ خبر نہ تھی اور ہم سب کو
بھی منظور نہ ہوا کہ اُس حادثی کا اُسی ذکر کریں تا کہ شاید اُسکا دل اس
خوشی میں بچھ نہجائی لیکن مجھکو ایسی بچپنی تھی کہ اپنی خوشوقتی
ظاہر کرنا ایک امر لغو تھا آخر کو مجھ سے نہا گیا کہ ہم سب ملکی کھائیں
پسین اور خوشیاں کریں اور وہ بیچارہ قید میں گرفتار رہی لاچار میں نے اُسکا
ذکر چھپا اور تمام قصہ بیان کیا اور درخواست کی کہ کیا خوب ہو کہ اگر
اُسکو بھی اجازت ہوئی کہ وہ بھی آنکی ہماری ساتھ شریک ہو جب کہ
میری مہمانوں کو اس احوال کی غم سے تخفیف ہوئی تب میں نے میان
جنگس کی بھی درخواست کی کہ کیا خوب ہو کہ وہ بھی آنکی اس دعوت
میں شریک ہوں (جب میری عرض قبول ہوئی) اور میری بیٹی کی آمدنی
سی بیڑیوں کی جھنکار اُس کی بہن کی کان پڑی جلدی بقرار ہو اُلہ کر دوڑی
اور اُس اثنا میں شیخ برجل مجھ سے پوچھنے لگی کہ کیا تمہاری بیٹی کا
نام جارچ ہی تب میں نے کہا کہ ہاں صاحب تب شیخ برجل یہ سنکر

چُپ ہو رہی جب میرا بیٹا اُس جگہ میں کہ ہم بیٹھتی تھی داخل ہوا
 تو میں کیا دیکھتا ہوں کہ وہ شینج برچل کی دیکھتی سی حیران ہی تب
 میں نے پکار کر کہا کہ بیٹا اگرچہ ہماری بُری نصیبوں نے ہم کو نہایت زبردست
 کیا ہے لیکن خدا نے ہماری واسطی آخر ان مصیبتوں سے نجات بدی ہے
 دیکھ کہ تیری بہن کو خدا نے ہم سے پھر لا ملایا اور اس جوان نے اس کو بچایا
 ہے اور انکی وسیلی سے ہماری بیٹی ہم کو پھر ملی ہے سو تو بڑھکر انکی
 ہاتھ چوم کیونکہ انکا ہم پر بڑا حق ہے

با وجود اُسکی کہ میری بیٹی نے یہ سب سنا مگر حیرانی سے مَدَد شینج
 برچل کی سامنے دُور کھڑا تھا تب اُسکی بہن بولی کہ بھیا جان تم میری
 بچائی والی سے کیوں نہیں جاکے مَصافحہ کرتی ہو بہادر ہمیشہ بہادروں سے
 محبت کرتی ہیں

با وجود اِس سب گُفت و شنود کی میرا بیٹا حیران سکتی کی عالم میں شینج
 برچل کو دیکھتا تھا کہ اتنی میں ہماری مہمان نے دریافت کیا کہ اُنکا بھید
 کھل گیا اور بڑی ایک جلال اور غرور سے کہ کہی ہم نے اُس شخص میں یہ
 شان نہ دیکھی تھی میری بیٹی کو کہا کہ پاس آوی (ہر چند کہ کسی بڑی
 فلسفی نے یوں کہا ہے کہ بی گناہ کی گرفتاری ایک بلا میں باعثِ تعجب

اُور توجہ خاطرِ خاص و عام کا ھوئی ھي مگر ميري نزديڪت عجيب تر پڻ ھي ڪه
 ڪوئي اچھا شخص آنڪي اُس ڪو اُس بلا ميں سي نجات ڏي (غرض ڪه شيخ
 صاحب بي ميري بيٺي ڪي طرف نگاه ٿڌڻ سي ڊيگھ ڪر ڪها ڪه آي بي وڻوڻ
 پڻ تيري دوسري بيوقوفي ھي اڻهي ڪجھ اُور نڪهي پاڻي تھي ڪه اٽني ميں
 بنديجاني ڪي چوڪي دار بي آنڪي شيخ صاحب سي عرض ڪي ڪه ڪوئي امير
 زاده ٻاهر ڪڍڻا ھي ڪه اڻهي اڻني جلدارون سميت اس گانو ميں داخل ھو
 ھي اُور اب آپ ڪي ملاقات ڪي واسطي پھان آيا ھي اُور آپ ڪي خدمت
 ميں بنديجي عرض ڪري ڪھتا ھي ڪه اکر آپ ڪو فرصت ھو تو وہ آپ ڪي
 ملاقات کا مشتاق ھي پڻ سڪي شيخ برجل بي ڪها ڪه اچيا اُنڪو ڪھو ڪه توقف
 ڪرين جب تڪ ڪه سمجھ ڪو اُنڪي ملاقات ڪي واسطي فرصت ھو بعد اُسڪي
 ميري بيٺي ڪي طرف متوجہ ھوڪر ڪھني لڳي ڪه ڪيُون اب تُم بي پھروھي ڪام
 ڪيا ڪه جيڪي سبب سي ميں تُم سي پھلي ناخوش ھو تڃا اُور اب اُسڪي
 تُم ڪو ازراہ عدالت سزا ملا چاھتي ھي شايد ڪه تُمني پڻ خيال ڪيا ھي ڪه
 جب تُمني اڻني جان ڪو ناچيز جانا تو تُمھاري واسطي درست ھي ڪه دوسري
 ڪي جان مارو مگر تُم اڻهي پڻ نھن سمجھي ھو ڪه ڪيا فرق ھي اُس خانہ جنگ
 ميں ڪه جو اڻني جان ڪي بي قدري سي جان ٻاري ڪرڻا ھي اُور ڪسي اُور

خُونِ مِیں کہ جو چوڙي ڇھي دُوسري کي جان مارتا هي اور کيا جُوارِي دغا
 باز نھیں کہ جو ٽھيڪريون کو پيسون کي جگه داؤن مِیں لگانا هي
 تب مِیں بول اُٿا کہ شيخ صاحب ٻہ رحم کا مقام هي کيُونکہ جو کُچھ کہ
 اُتي کيا هي اُپني دُکھياري مان کي تابعداري سي کيا هي کہ جس غريب اُچري
 هُوي في غصي کي حالت مِیں بي تاب هوکر اُپني بيٺي کو لکها تها کہ
 جاکر اُپني بهن کا اُس شخص سي کہ جُسي اُسکا ناموس کھويا هي بدلا لي
 اور ديکھ ليچي کہ ٻہ خط موجود هي کہ جس سي تُمکو بالکل احوال
 معلوم هوگا

تب اُنھن في خط جلدِي سي پڙھکر کها اگرچہ ٻہ عذر بجا نھیں مگر باعث
 اسکي تقصير کي تخفيف کا هي اور ٻہ ميري واسطي ايک سبب هي کہ اب
 مِیں اس کي تقصير کو معاف کروں اور بعد اسکي مهرباني سي ميري بيٺي کا
 اُنھن ني هاتھ پکڙ ليا اور کها اگرچہ تُم مجھ کو ٻہان ديکھني سي بهت حيران
 هُوي مگر مِیں اڪثر اسي ادنا مُقدمون کي واسطي قيديون کي ملاقات کو گيا
 هُون اور اب ٻہان آيا هُون تاکہ اس مُرد بزرگ کي حق مِیں انصاف ديکھون
 مِیں تيري باب کي خوبيان اُس بهيس مِیں ديکھتا تها کہ کيا کيا ميري خاطر ٻن
 اُپني غريبيائي گهر مِیں اُنھن بي کي هين اور کس کس طرح ميري خوشامد اور

پیش آمد کرتی تھی اور انکی خوبیوں سی میں ایسا محفوظ ہوا ہوں کہ کسی مجلس بادشاہی میں بھی میں نے یہ لذت کبھی نہائی تھی واہ واہ کیا ہی ساختگیان آپس میں کرتی تھی جبکہ آگ تاپنی کو باہم ہو کر ہم سب بیٹھتی تھی میری بھیجی کو دریافت ہوا کہ میرا یہاں آنی کا قصد تھا اس ليي وہ یہاں آیا ہی اور یہ بہت ہی جا ہی کہ تمکو یا اُسکو بدوں مقابلي کي تصوير وار ٹھہرائي اور اسکا کچھ مضائقہ نہیں کہ ہر درد کي ایک علاج بھی ہی اور میں بدوں خود ستائی کي یہ کہہ سکتا ہوں کہ آج تک کسی نے میرا نام نہیں سنا ہی کہ ٹائیل خان نے کبھی بی انصافی کي ہو

سُبْحَانَ اللَّهِ اب ہمنی اُنکو پایا ہی آگي ہم کیا دھوکھی میں تھی کہ اُنکو ہم سب غریب مودھو سمجھتی تھی با وجود اُسکي کہ یہ خان مشہور اور معروف ہیں اور انکی خوبیاں اور نیکی ذاتی اور نام تمام جہان پر روشن ہی اور تمام وزیر اور بادشاہ انکی بات سنتی ہیں اور سب لوگ انکی بات کي قائل ہیں اور یہ وہ شخص ہی جو اپنی ملکت کي پیچھے کرتا ہی اور اپنی بادشاہ کو دل سی چاہتا ہی میری جو رونی جو اب اُنکا نام سنا تو اُسکي کان کھڑی ہوئی اور اُسکو اپنی قدیم گستاخیاں یاد آئیں اور ماری دُر کي اُسکا رنگ زرد ہو گیا اور میری بیٹی صوفی جان کہ جني شيخ برجل کو اپنا عاشق سمجھا تھا

جب اُن ني سڻا ته يي خان بزرگ هيئن تو اُپني جي مين ۾ سوچي ته اس شخص مين اور مڃه مين بهت ٻڙا فرڻ هي ۾ امير هي اور مين فقير شايد ۾ مڃه سي ميل نڪري ۾ سوچڪر آنڪهن مين آنسو بهر لاي

اور ميري جو رو غريبي سي پڪار اُٿي ته خان صاحب مڃي ۾ ڏر هي ته آپ ميري تقصير نه معاف ڪرينگي ۾ ڇڏي دفعه ته آپ هماري گهر مين آي ته ۾ اور همکو اُپني ملاقات سي سرفراز ڪيا ته ۾ اور اسوقت جو مڃه سي گستاخان هوين اور مين ني آپ پر رزمين چٽائين تهين شايد ته اب اُن تقصيرن کو نه بخشينگي

تب خان صاحب ني مسڪراڪر جواب ڏيا ته اي بيبي صاحب ۾ ڪون سي بات هي اگر تمني رزمين چٽائين تهين تو مين ني بهي تمکو اُنکا جواب ڏيا ته ۾ اور اسوقت جو وهان ته ۾ اُن سي پوڇهو ته ميري جواب بهي ايسي لطيف ته ۾ جيسي ته تمهاري ڪنڀي سچ ۾ هي ته اسوقت مين ڪسي سي خفا نهين هون مگر اُس ملعون سي ته جو اس نازنين کولي بهاگا ته مڃي اسوقت اُپني فرصت نهوئي ته اُسکي صورت کو مين خيال ڪرنا ته اُسکي نقشي کا بيان اخبار کي کاغذ مين ڇپو اُتا ته اس باعث سي اُسي ڪوئي نڪوئي پڪر لاتا صرف جان اگر تم اُسکو ڏيکيو تو پهر پهچان سگهي هو

خان صاحب مین کُچھ نہیں کہہ سکی ہوں مگر کیا خوب اب مجھ کو یاد آیا
 ہی کہ اُسکی بیوی پر ایک نشان تھا اس عرصی مین میان جنکسن بول
 اُٹھی کہ بیگم صاحب بی ادبی معاف ہو تو میرا سوال یہ ہی کہ آیا اُس
 شخص کی سر کی بال سُرخ رنگ تھی تب صوفی خانم نے جواب دیا کہ ہاں
 سُرخ تھی تب بعد اُسکی میان جنکسن ٹائپل خان کی طرف مخاطب ہو کر
 کہنی لگی کہ آپنی اُسکی لنگریوں کی طرف بھی لحاظ کیا تھا کہ وہ بہت
 لسی تھیں تب خان صاحب نے جواب دیا کہ مین اُنکی لٹبان کا تو کُچھ ذکر
 نہیں کر سکتا ہوں مگر اُنکی چالاکي مجھ پر ثابت ہوئی ہی کیونکہ وہ مجھ
 سی بھاگ نکلا ہرچند کہ میری ذہن مین یہ ہی کہ ایسی بہت کم لوگ
 ہوئیں گی کہ مجھ کو دواڑی مین مات کر سکیں تب میان جنکسن بولی کہ
 مین اُس شخص کو جانتا ہوں سچ ہی کہ اُسکی برابر کوئی اور دواڑی والا نہیں
 ہی اُسنی نوکاسل کی پتویر کو مات کیا ہی اور اُسکا نام تَمِشی بکستر ہی مین
 اُسکو خوب جانتا ہوں اور اُسکی رہنی کا ٹھکانا بھی مجھی معلوم ہی اگر آپ
 حکم کریں کہ بندپخان کا داروغہ میری ساٹھ دو آدمی کر دی تو ابھی ایک
 دو گھڑی کی عرصی مین اُسکو لا حاضر کرتا ہوں خان صاحب نے یہ سن کر
 داروغہ کی بلانی کا حکم کیا جب داروغہ آیا تب خان صاحب نے پوچھا کہ

تَم مَجهَ ڪو ڄاڻي هو تہ اُنئي عَرَضِ کي ڪہ هان خُداوند ڪون ايسا شَخَص هِي
 ڪہ اُس پرنائيل خان کي خُوبيان نہ معلوم هو ڀينگي آور جو شَخَص ڪہ ايڪ
 مرتبہ آپ ڪو ڄاڻا هِي تو وہ هميشہ چاهتا هِي ڪہ آپ ڪو ڄاڻي بَہت اچبا
 ميري غرض يہ هِي ڪہ مَين اِس شَخَص ڪو ايڪ ڪام پر پهچتا هُون سو تَم اِئيني
 دو نوڪر اُنکي ساڻه ڪرو آور تَم ڄاڻي هو ڪہ مَين عدالت ڪا مُعلَق هُون سو تَم
 خاطر جَمع رڳو ڪہ تَم پر ڪُجهَ بات نہ آئيگي آپ ڪا حُڪم بس هِي نوڪر حَاضِر
 هِين جہان چاهِي اُنکو وِهان پيچ دِيجي

الْقَصَّة ميان چَنگَنس بنديخاني کي دو پيادون ڪو ساڻه ليڪر ٿمڻي بگسٽر کي
 تلاش ڪو چلي اِتي مَين ميرا جهوڻا بيٺا بل آيا آور ٿانيل خان ڪو قديم آشما
 شَخ بَرچل سمجھ ڪر اُنکي ڪانڊهي پر جا چوڻا تا ڪہ اُنهن کي گلي لڳائي
 اِتي مَين اُسکي مان ني اُسڪو دٻڻا آور ماري ڪو اُئي مگروہ خَلِيق اِس ڪا مانع
 هوا آور لڙڪي ڪو ڪانڊهي پَرسِي نہ اُٿارا آور لڙڪي سي ڪها ڪہ ڪيون جي اِبلڪ
 تَم اِئيني پُراني دوست بَرچل ڪو نَهيڻ پھولي هو ميان دِڪٽ پي ميري بڙي سِپاهي
 تَم پي پهان مَوْجُود هو ديکھو ڪہ مَين تَمڪو نَهيڻ پھولا هُون يہ ڪنڪر اُن دونون
 لڙڪون ڪو حلوا سوڻن ديا وي بيچاري ڪہ صُبح سي ڪُجهَ ڪهاڻي ڪو نہ ميسر هوا نها
 ڪمال رَغبت سي ڪهاڻي لڳي

اب هم سب کھائی پر کہ جو قریب لہندا ہو گیا تھا جا بیٹھی میری ہانپہ *
 میں اب تک نہایت درد تھا ٹائپل خان فی چونکہ کتب طب کا اکثر مطالعہ
 کیا تھا اور اس سبب سی فن طبابت میں معقول مہارت بہم پہنچائی تھی
 جلد ایک لپ کا نسخہ میری واسطی لکھکر عطار کی یہاں کہ جو قریب اُس
 کوچی کی تھا بیچا جلد دوا تیار کرکے لائی اور اُسکی استعمال سی معاً مچھکو
 آرام حاصل ہوا اب یہاں بند بچائی کا داروغہ خود ہماری خدمت کی واسطی
 حاضر تھا اور ہماری مہمان کی خدمت کو باعث اپنی افتخار کا سمجھتا تھا
 ہنوز ہم نی کھائی سی فراغت نہ پائی تھی کہ ٹائپل خان کی بھیجی فی اپنی
 حاضر باشی کا پیغام بیچا تا کہ اپنی چچا کی پاس آکر اپنی راست بازی ظاہر
 کری اور اپنی بی گناہی ثابت کری اُسکی درخواست سی خالصتاً نی
 اپنی حضور میں اُسکی آئی کی اجازت دی

* جب وکرائف وکٹیلڈ کی گبر میں آگ لگی تھی اُس حادثی میں اُنکی
 ہانپہ میں چوٹ آئی تھی کہ جسکا احوال قصہ سابق میں مذکور ہی اور
 اب تک اُسی ضرب کا درد باقی ہی

था उस की जड़ पर दौना रख सरोवर में मुंह हाथ धोने गया उस वृक्ष की जड़ से एक काला नाग निकल उस दौने में मुंह डाल चला गया और वह दौना तमाम जड़ से भर गया कि इस में यह भी हाथ मुंह धोकर आया पर उसे यह अहवाल मज़लूम न था और भूख भी निहायत लगी थी आतेही खीर खाई और वहीं उसे बिष चढ़ा ॥

फिर इन्ने उस ब्राह्मण से जाकर कहा कि तैं ने मेरे तई बिष दिया और मैं अब इस से मरूंगा इत्ना कह धूमकर गिरा और मर गया फिर उस ब्राह्मण ने इसे मूआ देख अप्नी स्वकीया स्त्री को घर से निकाल दिया और कहा ब्रह्म हत्यारी तू यहां से जा ॥

इत्नी बात सुना बैताल बोला कि ऐ राजा इन में से ब्रह्म हत्या का पाप किसे हुआ राजा ने कहा सांप के मुंह में तो बिष होता है इस से उसे पाप नहीं और ब्राह्मण ने भूखा जान्के भिक्षा दी थी उसे भी पाप नहीं और उस ब्राह्मणी ने स्वामी की आज्ञा से भीख दी थी उसे भी पाप नहीं और उस ने भी अनजाने खीर खाई तिस से उसे भी पाप नहीं ॥

गरज़ जब कुछ बस न चल सका तो आखिर लाचार हो अफ़सोस कर्ती हुआ घर को आया और वहां उसे फिर दुबारा भी ढूँढा और न पाया जब उस बिन घर सूना नज़र आया तब निहायत बेचैनी और बेकली से बेइख़्ति यार हो हाथ प्राण प्यारी हाथ प्राण प्यारी कर्के पुकारें लगा फिर उसके वियोग से अति व्याकुल हो यहस्ती* छोड़ बैराग ले लंगोटी बांध भभूत मल माला पहन नगर तज तीर्थ यात्रा को निक़ा नगर नगर गांव गांव तीर्थ कर्ती हुआ एक नगर में दो पहर के समें जा पहुंचा जब भूख से निपट लाचार हुआ तो ढाक के पत्तों का दौना बना हाथ में ले एक ब्राह्मण के घर जा उस से कहा कि मुझे भोजन भिक्षा दो ॥

गरज़ जब प्रीति के बस आग्नी होता है तब उसे धर्म जात और खाने पीने का कुछ बिचार नहीं रहता और निरादर हो जहां पाता है तहां खाता है ॥

जब उस ब्राह्मण से इन्ने भीख मांगी तब उस ने इस से दौना ले घर में जा खीर से भर ला दिया यह उस दौने को लिये तालाब कनारे आया वहां एक बड़ का दरख़्त

* Housekeeping, the life of a householder.

यिह कहानी इन्तिखाब की गई है बैताल पचीसी में से ॥

बैताल बोला हे राजा वीर बिक्रमाजीत चूड़ापुर नाम एक नगर है वहां का चूड़ाभण नाम राजा था जिस के गुरु का नाम देवस्वामी और उस के बेटे का नाम हरिस्वामी वुह कामदेव के समान सुन्दर और शास्त्र में बृहस्पति की बराबर और धन उस के कुवेर का सा वुह एक ब्राह्मण की बेटी कि नाम उस का लावन्यवती था ब्याह लाया उन दोनों में बहुत सी प्रीति हुई ॥

गरज एक दिन गर्मी के मौसिम में रात के वक्ल चौबारे की छत पर दोनों गाफिल पड़े सोते थे इन्तिफाकन स्त्री के मुंह पर से ओढ़नी सरक गई और गंधर्ब विमान पर बैठा हवा में उड़ा हुआ कहीं जाता था अचानक उस की नज़र इस पर पड़ी कि वुह विमान को नीचे लाया और उस सोती को विमान पर रखकर ले उड़ा कित्ती देर के पीछे ब्राह्मण भी सोते से उठा तो देखता क्या है कि स्त्री नहीं तब घबराया और वहां से उतर्कर तमाम घर को दूँढा जब इसे वहां भी न मिली तो सारी नगरी की गली गली कूचः कूचः दूँढता फिरा लेकिन कहीं उसे न पाया फिर अप्पे जी में कहने लगा कौन उसे ले गया और कहाँ गई ॥

हूं मेरे बल का दूसा नहीं और सुंदरताई मेरी आप के आगे है तीले ने कहा मैं ऐसा शास्त्र समझता हूं कि मेरे समान दूसा नहीं और खूबसूरती मेरी तुम्हारे खूब है चौथे ने कहा मैं शास्त्र विद्या में एक ही हूं दूसा मुझ सा नहीं शब्द बेधी तीर मारती हूं और मेरा हनु जग में रोशन है आप भी देखते हो हैं ॥

यिह चारों की बात सुन राजा अप्पे जी में चिन्ता कर्ने लगा कि चारों गुण में बराबर हैं किसे कन्या दूं यिह सोच कर उस ने बेटी के पांस जा चारों का गुण बयान किया और कहा मैं तुझे किसे दूं यिह मुन्के वुह लाज की मारी नीची गर्दन कर चुप हो रही और कुछ जवाब न दिया ॥

इत्नी बात कह बैताल बोला ऐ राजा बिक्रम यिह स्त्री किस के जोग है राजा ने कहा जो कपड़ा बनाकर बेचता है सो ज्ञात का शूद्र है और जो भाषा जानता है वुह ज्ञात का बैस है जो शास्त्र पढ़ा है सो ब्राह्मण है और शब्द बेधी उस का सजाती* है यिह स्त्री उस के लाइक है ॥

* Sanskrit सजाति or सजातीय, of the same tribe, race, or cast.

गई कि राजा चंपकेश्वर के घर में ऐसी कन्या पैदा हुई है कि जिस के रूप को देखते ही सुर नर मुन मोहित हो रहते हैं फिर मुल्क मुल्क के राजाओं ने अप्री अप्री भूरतें लिखा लिखा ब्राह्मणों के हाथ राजा चंपकेश्वर के यहां भेजियां राजा ने ले अप्री बेटी को सब राजाओं की तस्वीरें दिखाई पर उस के मन में कोई न समाई तब तो राजा ने कहा तू स्वयम्बर कर वुह बात भी उन्ने न मानी और अप्ने बाप से कहा रूप बल ज्ञान जिस में ये तीनों गुण होंगे पिता उसे मुझे देना ॥

गरज जब कित्ते एक दिन बीते तो चारों देश से चार बर आये फिर उन से राजा ने कहा अप्ना अप्ना गुण बिद्या मेरे आगे ज़ाहिर कर कहो उन में से एक बोला मुझ में यह बिद्या है कि एक कपड़ा मैं बनाकर पांच लज़ल को बेचता हूं जब उस का मोल मेरे हाथ आता है तब उस में से एक लज़ल ब्राह्मण को देता हूं दूसा देवता को चढ़ाता हूं तीसरा अप्ने अंग लगाता हूं चौथा स्त्री के वास्ते रखता हूं पांचवें को बेचकर रूपै ले नित भोजन कर्ता हूं यह बिद्या दूसा कोई नहीं जान्ता और मेरा जो रूप है सो ज़ाहिर है ॥

दूसा बोला मैं जल थल के पशु पंखी की भाषा जान्ता

इत्नी कथा कह बैताल बोला कि ऐ राजा बीर बिक्रमा जीत इन दोनों में वुह स्त्री किस की हुई राजा ने कहा सुन शास्त्र में इस का प्रमाण लिखता है कि नदियों में गंगा उत्तम है और पर्वतों में सुमेरु पर्वत श्रेष्ठ है और वृक्षों में कल्पवृक्ष अंगों में मस्तक उत्तम है इस न्याय से जिस का उत्तम अंग है उसी की स्त्री हुई ॥

यिह कहानी इन्तिखाब की गई है बैताल पचीसी में से ॥

फिर बैताल बोला कि ऐ राजा चंपापुर नाम एक नगर है वहां का राजा चंपकेश्वर और रानी का नाम सुलोचना और बेटी का नाम त्रिभुवन सुन्दरी सो अति सुन्दरी है जिस का मुख चंद्रमा सा बाल घटा से आंखें भृगु की सी भवें धनुक की नाक कीर की सी गला कपोत का सा दान्त अनार के से दाने होंठों की लाली कंदूरी की सी कमर चीते की सी हाथ पांव कोमल कंवल से रंग चंपे का सा गरज उसके जोवन की जोत दिन ब दिन बढ़ती थी ॥

जब वुह बालिगः हुई तो राजा रानी अप्ने चित में चिंता करने लगे और देश देश के राजाओं को यिह खबर

यिह कह तालाब में नहा देवी के साम्हने आ हाथ जोड़ प्रणाम कर खांडा उठा गले में मारा कि रंड से मुंड जुदा हो गया और यिह यहां अकेली खड़ी खड़ी उक्काकर राह देख देख निरास हो हूंदती हुई देवी के मंदिर में गई वहां जाके देखती क्या है कि दोनों भूए पड़े हैं फिर इन दोनों को भूआ देख उन्ने अप्ने जी में बिचारा लोग तो यिह न जानेंगे कि आप से देवी को ये बल चढ़े हैं सब कहेंगे कि रांड फ़ाजिरः थी बद कारी कर्ने के लिये दोनों को मार आई है इस बद नामी से मनी उचित है ॥

यिह सोचकर सरोवर में गीतः मार देवी के संमुख आ सिर निवा दंडवत कर तलवार उठा चाहे गर्दन में मारे कि देवी ने सिंहासन से उतर उस का हाथ आन्के पकड़ा और कहा पुत्री बर मांग मैं तुझ से प्रसन्न हुई तब उन्ने कहा माता जो तू मुझ से खुश हुई है तो इन दोनों को जी दान दे फिर देवी ने कहा इन के धड़ों से सिर लगा दे इन्ने मारे खुशी के घब्राहट से सिर बदल्के लगा दिये और देवी ने अमृत ला छिड़क दिया ये दोनों जीकर उठ खड़े हुए और आपस में झगड़ने लगे यिह कहे स्त्री मेरी और वुह कहे स्त्री मेरी ॥

तो देवी का मंदिर नज़र आया तो उसे वुह बात याद आई तब उन्ने अप्पे जी में बिचार कर कहा कि मैं बड़ा असत्यबादी अधर्मी हूं कि देवी से भी झूठ बोला ॥

इत्ती बात अप्पे मन में कह उस दोस्त से कहा तुम यहां खड़े रहो मैं देवी का दर्शन कर आउं और स्त्री को कहा तू भी यहां ठहर यह कह मंदिर के पास पहुंच कुंड में स्नान कर देवी के संमुख जा कर जोड़ नमस्कार कर खड़ा उठा गर्दन पर मारा कि सिर तन से जुदा हो भूईं में गिरा गरज कित्ती देर पीछे उसके मित्र ने बिचारा कि इसे गये बड़ी देर हुई है अब तक फिरा नहीं चलकर देखा चाहिये और उस की स्त्री को कहा तू यहां खड़ी रह मैं उसे शिताबी से ढूंढ के ले आता हूं यह कहकर देवी के मंदिर में गया देखता क्या है कि धड़ से उस का सिर जुदा पड़ा है यह हालत वहां की देख अप्पे मन में कहने लगा कि संसार बहुत कठिन जागह है कोई यह न समझेगा कि इन्ने अप्पे हाथ से सांस देवी को चढ़ाया है बल्कि यह कहेंगे कि इस की नारी जो अति सुंदरी थी उस के लेने के लिये मारकर यह मक्का कती है इस से यहां भनी उचित है पर संसार में बद नामो लेनी खूब नहीं ॥

देख ऐसा मज़लूम होता है जो उस कन्या से इस की सगाई न होगी तो यह अप्ना प्राण त्याग करेगा इस से बिहतर यह है कि उस लड़की से इस का ब्याह कर दीजिये कि जिस से यह बचे ॥

इत्ना बिचार कर पुत्र के मित्र को साथ ले उस गांव में पहुंच उस लड़की के पिता से जाकर कहा मैं तेरे पास कुछ जाचने आया हूं जो तू देवे तो मैं कहूं उन्ने कहा मेरे पास वह पदार्थ होगा तो मैं दूंगा तू कह इस तरह से बचन बन्द कर कहा तू अप्नी लड़की मेरे पुत्र को दे यह सुनके उन्ने भी उस की बात प्रमाण कर ब्राह्मण को बुल्वा दिन लान महरत ठहाकर कहा तुम लड़के को ले आओ मैं भी अप्नी लड़की के हाथ पीले कर दूंगा ॥

यिह सुन वह वहां से उठ अप्ने घर आ सब सामान शादो का तैयार कर ब्याहने को गया और वहां जा बिबाह कर बटे बहू को ले फिर अप्ने घर आया और दूल्हा दुल्हन आपस में आनन्द से रहने लगे फिर कित्ने दिनों के बअद उस लड़की के पिता के यहां कुछ शुभ कर्म था सो वहां से नोता इन को भी आया ये स्त्री पुरुष तैयार हो अप्ने मित्र को साथ ले उस नगर को चले जब नगर के निकट पहुंचे

चंदन अक्षत फूल धूप दीप नैवेद्य देकर पूजा की और इसी तरह से हर रोज पूजा करती था ॥

गरज कितने दिनों के पीछे राजा के एक लड़का पैदा हुआ राजा ने बाजे गाजे से कुटुंब समेत जाकर देवी की पूजा की इस अर्से में एक दिन का इतिफाक है कि किसी नगर से एक धोबी अपने दोस्त को साथ लिये इस शहर की तरफ आता था कि देवी का मंदिर उसे नज़र आया उस ने दंडवत करने का इरादा किया इस में एक धोबी की लड़की अति सुंदरी आती साम्हने से इस ने देखी उसे देख मोहित हुआ और देवी के दर्शन को गया दंडवत कर हाथ जोड़ उसने अपने मन में कहा हे देवी जो इस सुंदरी से मेरा बिबाह तेरी कृपा से हो तो मैं अपना सिर तुझे चढ़ाऊं यह मन्त्र मान दंडवत कर दोस्त को साथ ले अपने नगर को गया जब वहां पहुंचा तो उस के बिरह ने यह सताया कि नीन्द भूख प्यास सब बिसर गई ॥

आठ पहर उसी के ध्यान में रहने लगा यह बुरी हालत उस के दोस्त ने देख उस के बाप से जा सब ब्यौरे वार कहा उस का पिता भी यह सुनकर भैचक हो रहा और अपने जी में चिन्ता कर कहने लगा कि इस को दशा

उस ने एक दिन राजा से कहा महाराज एक मंदिर बना उस में देवी को बिठा नित पूजा कीजिये कि इस का शास्त्र में बड़ा पुण्य लिखता है तब राजा एक मंदिर बन्वा देवी पधराय शास्त्र की बिधि से पूजा करने लगा और बिन पूजा किये जल भी न पीता था इस तरह से जब किन्ती एक मुद्दत गुज़ी तो एक रोज़ दीवान ने कहा महाराज मसल मशहूर है कि निपूते का धर सूना मूरख का हृदय सूना और दलिद्री का सब कुछ सूना है॥

यिह बात सुन राजा देवी के मंदिर में जा हाथ जोड़ स्तुति करने लगा कि हे देवी तुझे ब्रह्मा बिष्णु रुद्र इन्द्र आठ पहर सेवते हैं और तू ने महिषासुर चंडमुंड रक्कबीज ले दैत्यों को मार पृथ्वी का भार उतारा और जहां जहां तेरे भक्त को बिपत पड़ी तहां तहां जा तू सहाय हुई और यही आस तक मैं तेरे द्वारे पर आया हूं अब मेरे भी मन की इच्छा पूरी कर इत्नी स्तुति जब राजा कर चुका तब देवी के मंदिर से आवाज़ आई कि राजा मैं तुझ से खुश हुई बर मांग जो तेरे मन में है राजा बोला हे माता जो तू मुझ से खुश हुई तो मुझ को पुत्र दे देवी ने कहा राजा तेरे पुत्र होगा महा बली और बड़ा प्रतापी तब तो राजा ने

तुम्हारी लड़की को राक्षस ने पर्वत में लेजाके रखा है इस में दून्ना बोला कि राक्षस को मार के मैं उसे ले आऊंगा फिर तीन्ना बोला हमारे रथ पर सवार हो जाओ और उसे ले आओ यह सुन्तेही वुह झट से उस के रथ पर सवार हो वहां पहुंच उस देव को मार तुरंत उसे ले आया और तीनों आपस में झगड़ने लगे तब उस के बाप ने मन में चिन्ता कर्के कहा कि सबों ने इहसान किया है किसे दूं किसे नदूं इत्नी कथा कह बैताल बोला ऐ राजा विक्रम उन तीनों में से वुह कन्या किस की स्त्री हुई राजा बोला वुह जोरू उस की हुई जो राक्षस को मार कर लाया बैताल ने कहा सब का गुण बराबर है किस तरह से वुह उस की जोरू हुई राजा ने कहा उन दोनों ने इहसान किया इस से उन को सवाब हुआ और यह लड़कर उसे भाँके लाया है इस वास्ते वुह इस की जोरू हुई ॥

यिह कहानी इन्तिखाब की गई है बैताल पचीसी में से ॥

फिर बैताल बोला ऐ राजा धर्मपुर नाम एक नगर है वहां का राजा धर्मशील और उस के मंत्री का नाम अंधक

उस लड़की की मा से कहा था कि तू अप्नी बेटी हमें दे उस ने भी उसे यही जवाब दिया था कि जो सब बिद्या जान्ता होगा उसी को अप्नी लड़की दूंगी उस ब्राह्मण के लड़के ने भी कहा था कि मैं संपूर्ण शास्त्र बिद्या जान्ता हूं और शब्द बेधी तीर मारती हूं यह सुन्के उन्ने भी कहा था कि मैं ने कबूल किया तुझे ही दूंगी ॥

गरज इसी तरह से तीनों बर आन्के इकठे हुए हरि दास अप्ने मन में चिंता करने लगा कि एक कन्या और तीन बर किसे दूं किसे न दूं इसी फ़िक्र में था कि रात को एक राक्षस आन्के उस कन्या को उठाके बिंध्याचल पर्वत के उपर ले गया कहा है कि बहुतायत किसी चीज़ की अच्छी नहीं अति रूपवती सीता थी रावण ने हरी राजा बलि ने अति दान दिया सो दलिद्री हुआ रावण ने अति गर्व कर्के अप्ने कुल की क्षै को ॥

गरज जब भोर हुई और सब घर के लोगों ने कन्या को न देखा तब अनेक अनेक प्रकार की चिन्ता करने लगे और यह बात वे तीनों बर भी सुन्के वहां आये उन में एक ज्ञानी था उस से हरिदास ने पूछा ऐ ज्ञानी तू बता कि वह कन्या कहां गई उन ने घड़ी एक में बिचार कर्के कहा

महलमें गया और यह अप्पे स्थान पर आन्के बैठा कि इत्ते में एक बलनेटा उसके पास आ कहने लगा कि मैं तुझ से कुछ मांगने आया हूं यह सुन्के उन्ने कहा मांग क्या मांगता है उन्ने कहा कि अप्पी बेटी मुझ को दे हरिदास बोला कि जिस में सब गुण होंगे उस को दूंगा यह सुन्के वह बोला कि मैं सब बिद्या जान्ता हूं फिर उस ने कहा कुछ अप्पी बिद्या मुझे दिख्ला तो मैं जानूं कि तुझे बिद्या आती है तब उस बलनेटे ने कहा मैं ने एक रथ बनाया है उस में यह सामर्थ है कि जहां जाने का इरादः करो तहां वह एक क्षिन में ले पहुंचावे तब हरिदास ने कहा उस रथ को फ़ज़र के वक्क मेरे पास ले आइयो ॥

गरज़ वह भोर को रथ ले हरिदास पास आया फिर ये दोनों रथ पर सवार हो उज्जैन नगरी में आन पहुंचे पर यहां इतिफ़ाक़न उस के आने से पहले किसी और ब्राह्मण के लड़के ने उसके बड़े बेटे से आकर कहा था कि तू अप्पी बहिन मुझे दे और उस ने भी यही कहा था कि जो सब बिद्या जान्ता होगा उस को दूंगा और उस ब्राह्मण के पुत्र ने भी कहा था कि मैं सब ज्ञान बिद्या जान्ता हूं यह सुनके उस ने कहा था कि तुझे ही देंगे एक और ब्राह्मण के पुत्र ने

के साथ कर दूंगा फिर एक दिन उस राजा ने हरिदास को बुलाकर कहा कि दक्षिण दिशा में हरिचंद नाम राजा है उस के पास तुम जाकर मेरी तरफ से क्षेम कुशल पूछो और उन को क्षेम कुशल के समाचार ले आओ यह राजा की आज्ञा पाय बिदा हो उस राजा के पास कितने एक दिनों में पहुंचा और उससे अपने राजा का सब संदेश कहा और हमेशा उस राजा के निकट रहने लगा ॥

गरुड़ एक दिन की बात है कि उस राजा ने इस से पूछा है हरिदास अभी कल जुग का आरंभ हुआ कि नहीं तब उन्ने हाथ जोड़ कर कहा महाराज कलिकाल वर्तमान है क्यों कि संसार में झूठ बढ़ा है और सत घट गया लोग मुंह पर बात मीठी कहते हैं और पेट में कपट रखते हैं धर्म जाता रहा पाप बढ़ा पृथ्वी फल कम देने लगी राजा डांड लेने लगे ब्राह्मण लालची हुए स्त्रियों ने लाज छोड़ दी बेटा बाप की आज्ञा नहीं मानता भाई भाई का इअतिबार नहीं कर्ता मित्रों से मित्राई जाती रही खाविन्दों से वफा उठ गई सेवकों ने सेवा छोड़ दी और जितनी नालाइक बातें थीं वे सब नज़र आती हैं ॥

जब राजा से यह सब कह चुका तब राजा उठकर

और आप ने यहां खड़े होकर हमारे लिये दुख पाया पर हमारा मत्ता बन न आया ॥

यिह सुन राजा ने कहा कि महाराज तुम अप्ने चित में निरास होकर उदास नहो चारों लज़ल तुम अप्ने घर ले जाओ मैं तुम्हें देता हूं क्यूं कि जिस में तुम्हारा कुदुम्ब भी प्रसन्न हो और तुम भी हमारा इसी में कल्याण है निदान राजा ने चारों लज़ल खुश होके ब्राह्मण के हाथ दिये ब्राह्मण लेकर असीस दे अप्ने धाम को गया ॥

यिह कहानी इन्तिखाब की गई है बैताल पचीसी में से ॥

बैताल बोला हे राजा उज्जैन नाम एक नगरी है और वहां का राजा महाबल और उस का हरिदास नाम एक दूत था उस दूत को बेटा का नाम महादेवी वह अति सुंदर थी जब वह बर जोग हुई तो उसके पिता को चिन्ता हुई कि इसका बर दूढ़ बिबाह कर दिया चाहिये ॥

गरज़ एक दिन उस लड़की ने अप्ने बाप से कहा कि पिता जो सब गुण जान्ता हो मुझे उसे दीजो तब उसने कहा कि जो सब इल्म से वाकिफ़ होगा तेरी शादी मैं उस

पड़े तो बेंच बेंच बहुत सा धन ले और जित्ना मांगोगे उतना उससे पाओगे और कित्ना बिलाओगे पुरुष हमारा बावला है और सास बुद्धि हीन है इस से ससुर तुम सज्जानी हो और तुम से मैं कहती हूँ वही लज़ल ले आओ जो मैंने तुम से कहा है उससे तुम सब कुछ पाओगे ॥

यिह सुन्कर ब्राह्मण बोला कि तुम तीनों बौराये हो और मेरी इच्छा सिवाय धर्म के और किसी पर नहीं क्योंकि धर्म से संसार में आत्मी राज पाता है और धर्म से सब काम सिद्ध होते हैं और धर्म से जग में जस होता है और धर्म करने से देखो कि राजा बलि ने पातालका राज पाया और धर्म से राजा इंद्र ने स्वर्ग में जा इंद्रासन पाया और धर्म से यिह काया अमर हो जाती है गर्भ बास छुट जाता है उस से तुम मेरा धर्म मत डुलाओ और मैं भी अप्ना सत्त न छोड़ूंगा इस में जो हो सो हो ॥

इसी तरह चारों ने चार मत की बातें कहीं एक की एक ने न मानी तब वुह ब्राह्मण फिर कर राजा के निकट आया और आकर सब अहूवाल सुनाया कहा कि महाराज मैं घर तो गया पर बात कुछ बन न आई अप्नी अप्नी सब कोई कहता है और हम चारों की चार मत हैं

कहा कि पहले अप्ने घर को आउं तब तुम से कहूं यह कह कर ब्राह्मण अप्ने घर की गया और राजा वहां खड़ा रहा वह घर में जाकर अप्नी स्त्री पुत्र और पुत्र की बहू से कहने लगा कि उन चारों लज्जलों का यह ब्योरा है उन्हें तीनों में से उस की ब्राह्मणी बोली कि स्वामी तुम वह लज्जल जो लक्ष्मी दे है लो और खियाल मन से उठा दो क्यूं कि लक्ष्मी से मिले हैं सहाय और लक्ष्मी से होते हैं सब उपाय धर्म कर्म ज्ञान नेम पुण्य दान यह सब लक्ष्मी से होता है इस से तुम और तरफ चित्त मत डुलाओ जाकर लक्ष्मी ले आओ ॥

फिर उस का पुत्र बोला कि लक्ष्मी किस काम की है जो साथ सामान नहो और जो सामान हो तो राजा कहावे और सब कोई सिर निवावे सरनजाम हो तो दुर्जन उरें और संसार में शोभा पाए जो लक्ष्मी हुई और जग में शोभा नपाई तो उस पुरुष का जन्म लेना निर्फल है तुम वह लज्जले लो जो संसार में शोभा दे ॥

इत्ने में उसके बेटे की बहू बोली कि तुम वह लज्जल लो आभूषण दे कि गहने के पहन्ने से स्त्री अप्सरा मजलूम हो जो रांड भी पहने तो अति सुंदरी दिखाई दे और बिपत

तुम मांगोगे इत्नी इस से पाओगे और तीसरे लज्जलका यह गुण है कि जितनी लक्ष्मी जाचोगे उतनी यह देगा और चौथे रत्न का यह प्रभाव है हरिभजन और सत्करम करने की जितनी इच्छा रखोगे उतनी यह पूरी करेगा ॥

इस तरह चारों लज्जलों के गुण राजा से समझा कर कहे और बिदा किया राजा हाथ जोड़ कर खड़ा हो कहने लगा महाराज मैं आप के गुण की उपमान हीं दे सक्ता पर आप मुझे दास समझ कर कृपा रखिये ॥

यिह कह कर राजा वहां से रुखसत हुआ और बैतालों को बुला सवार हो अपने नगर को आया जब कोस एक नगर रह गया तब बैतालों को छोड़ आप राजा पांओं पांओं शहर को चला देखता क्या है कि एक दुर्बल भूखा ब्राह्मण चला आता है जब वह पास आया यह उस ने कहा कि मैं भूखा हूं कुछ मुझे भिक्षा दे जो मैं जाकर कुटुम्ब को पालूं ॥

सुन्तेही चिंता कर अपने मन में कहने लगा इस ब्राह्मण को इस में से एक लज्जल दूं यह बिचार कर ब्राह्मण से कहा कि देवता मेरे पास चार रत्न हैं और चारों के ये गुण हैं जो तू प्रसन्न करे इन में से मैं वह तुझे दूं तब ब्राह्मण ने

विक्रम का नाम सुन्तेही शेषनाग मिला और हाथ पकड़ अप्ने मकान में ले गया अच्छी जगह बैठा शेष कुशल पूछी राजा ने कहा महाराजके दर्शन से सब आनंद हैं फिर कहा तुम किस कारण यहां आये हो और आते हुए पंथ में तुमने बहुत कष्ट पाया होगा विक्रम बोला कि फणनाथ मैंने जो कष्ट पाया सो सब तुम्हारे दर्शन कियेसे बिस्त्रा फिर राजा को रहनेके लिये एक अच्छा स्थान दिया और बहुत से लोग टहल करने को और उन्हें लोगोंसे कह दिया कि मेरी सेवा से भी तुम अधिक राजा की सेवा जान्ना इस तरह से पांच सात दिन राजा विक्रमाजीत वहां रहा ॥

बअद उस के एक दिन हाथ जोड़ कर कहा कि पृथ्वी नाथ मुझे बिदा कीजिये तो मैं अप्ने नगर में जाऊं और वहां बैठ आप का गुण गाऊं तब शेषने हंस कर कहा कि अब राजा तुम्हें घर जाने की इच्छा हुई है भला कुछ प्रसाद हम देते हैं तुम लेते जाओ यह कह चार लअल मंगवा राजा को दिये और उन का गुण कहने लगा एक रत्न का यह सुभाव है कि जित्ना गहना चाहोगे सो यह तुम्हें देगा और छिन भर देते बिलंब नकरेगा और दूसरे नग का यह सुभाव है कि हाथी घोड़े पाल्कियां जित्नी

धन्यभाग हैं मेरे कि मैं यहां तक आन पहुंचा हूं और चारों तरफ़ से राम कृष्ण राम कृष्ण की आवाज़ आती थी और राजा के मंदिर से बेद की धुन कान पड़ती थी जब दर्बान राजा के संमुख जा प्रणाम कर हाथ जोड़ खड़ा हुआ राजा ने उस की ओर दृष्ट की ॥

उन्ने कहा महाराज एक मनुष्य द्वारे पर खड़ा है और कहता है कि मर्त्य लोक से आया हूं द्वारे को हज़ारों दंडवतें कर्ती है बल्कि जिस को देखता है उस को भी आपके दर्शन की अभिलाषा है जिससे निहायत बे चैन है यह बात सुनतेही शेषनाग उठ के द्वारे पर आया ॥

राजा ने देखतेही अष्टांग प्रणाम किया और उसने हंस कर आसीस दी और पूछा कि तुम्हारा नाम क्या है और कौन्सा देश है राजा ने हाथ जोड़ कर कहा कि स्वामी बिक्रम भूपाल मेरा नाम है और मर्त्य लोक का राजा हूं आपके चरण दर्शन की मुझे इच्छा थी सो मेरे मन की इच्छा पूरी हुई आज मुझे कड़ोड़ यज्ञ का फल हुआ और कड़ोड़ों दान किये का पुण्य और धन्यभाग मेरे जो आपके चरण कंवलके दर्शन हुए बल्कि चौंसठ तीर्थ अश्वनान का मुझे फल हुआ ॥

रानी उसके यहां है और कभी सोग संताप उसे नहीं व्याप्ता आनंद से अचल राज वहांका वह कर्ती है और जैसा वह राजा सुखी है संसार में कोई नहीं ॥

यिह सुन कर राजा को उसके मिलने की इच्छा हुई बैतालों को बुलाकर कहा कि मेरे तई पाताल को लेचलो मैं शेषनागके दर्शन को जाउंगा ॥

बैताल उठाकर पाताल को लेगये और शेषनागका दूर से मंदिर दिखा दिया राजा ने दूर से देख बैतालों को बिदा किया और आप मंदिर को चला जब जाकर उसके पास पहुंचा देखे तो वह कंचनका मंदिर रत्न जड़े हूये जग्मगा रहा है और ऐसी जोत है उसकी कि जिस में रोशनीके सिवा रात दिन कुछ नहीं मज़लूम होता दर दर पर कंवलके फूलोंकी बंदनवारें बंधी हुई हैं और घर घर आनंद हो रहे हैं ॥

राजा कुछ उर्ती उर्ती कुछ खुशी खुशी द्वारे जा खड़ा हुआ और वहांके झापीलों से दंडवत कर कहा महाराज को हमारा समाचार पहुंचाओ कहो कि मर्त्य लोक से एक राजा आपके दर्शन को आया है दर्बान राजा को खबर देने गया और यिह द्वार पर खड़ा हुआ कहता था

यिह कहानी इन्तिखाब की गई है सिंहासन बत्तीसी में से एक दिन राजा बीर विक्रमाजीत सभा में इंद्र समान बैठा था और गंधर्व मधुर मधुर सुरों में गा रहे थे पातुर नृत्य कर भाव बता रहीं थीं कहीं भाट खड़े हुए जस वर्णन कर रहे थे किसी तरफ ब्राह्मण बेद पाठ कर रहे थे किसी तरफ मत्स आपस में युद्ध कर रहे थे और किसी तरफ चीते कुत्ते सियाहगोश हरन मेंढे भीर्षिकार लिये खड़े थे किसी तरफ अतर्दीन पान्दान चगेरें गुलाबपाशें लिये खवास खड़े थे और जित्नी तैयारी राजाओं की चाहिये सब थी ॥

सभा में एक से एक पंडित चतुर और बीर बैठा था उन्ह में राजा इंद्र की तरह बैठा था और सब सामान इंद्र के अखाड़े का सा था इस में राजा ने अप्ने चित में बिचार कर पंडितों से कहा कि तुम एक बात मेरी सुनो कि स्वर्ग में राजा इंद्र जो है सो मर्त्य लोक का सब मर्म जान्ता है कहो कि पाताल का राजा कौन है और किस जगह वुह रहता है ॥

तब उन्ह में से एक पंडित बोला कि महाराज पाताल का राजा शेषनाग है जिस के हजार फण हैं और पद्मिनी

ने उस से कहा कि बिद्या तुझे न आई फिर इन ने कहा
हां महाराज न आई ॥

इत्ना किस्सः कह बैताल बोला कि ऐ राजा कहो किस
कारण उसे बिद्या न आई राजा बोला कि वह साधक
दुचिता हुआ इस लिये न आई और ऐसे कहा है कि एक
चित होने से मंत्र सिद्धि होता है और दुचित होने से नहीं
होता और ऐसे भी कहा है कि जो दान के हीन हैं तिन
की कीर्ति नहीं होती और जो सत से हीन हैं उन्हें लाज
नहीं जो न्याय से हीन हैं तिन्हें लक्ष्मी नहीं मिली और
जो ध्यान के हीन हैं उन्हें भगवान नहीं मिला ॥

यिह सुन बैताल ने कहा कि जो साधक मंत्र सिद्ध कर्णों
के लिये आग में बैठा वह किस तरह दुचिता हुआ राजा
ने कहा कि मंत्र साधे की बिरियां जब वह अप्ने कुदुम्ब
से मिलने गया उस क्षमें जोगी ने क्रोध कर अप्ने मन में कहा
कि ऐसे दुदिले साधक को मैं ने बिद्या क्यों सिखाई इस
लिये उसे बिद्या न आई ॥

बना हुआ है सो कीड़ोंकी खान है और सुभाव इसका यह है कि एक रोज़ इसकी ख़बर न लीजे तो दुर्गंध आती है जो ऐसे शरीर से प्रीति कर्ते हैं सो मूरख हैं और जो इस से हित नहीं कर्ते वे पंडित हैं और इस शरीर का यही धर्म है कि बार बार जन्म लेता है और मिटता है ऐसे शरीर का क्या भरोसा कीजे इसे बहुतेरा पबित्र कीजे पर यह पबित्र नहीं होता जैसे मल का भरा घड़ा उपरके धोने से पाक नहीं होता और कोयले को कोई बहुतेरा धोदे पर वह धौला नहीं होता और जिस शरीर में मलके सोत सदा बहा करें वह किस तरह से शुद्ध हो ॥

इत्ना कह फिर बोला कि किसकी मा किसका बाप किसकी जोरू किसका भाई इस संसारकी यही रीत है कि कित्ने आते हैं और कित्ने जाते हैं जो यज्ञ और होम के कर्णैवाले हैं सो अग्नि को ईश्वर जानते हैं और जो कम अक्ल हैं सो प्रतिमा कर भगवान को मानते हैं और जोगी लोग अप्ने घट में ही हरि जानते हैं ऐसे गृहस्ती धर्म को मैं न करूंगा बल्कि जोगाभ्यास करूंगा इत्ना कह उस ने घर से बिदा ले जोगी के पास आ अग्नि में बैठ मंत्र साधा पर यक्षनी न आई तब जोगीके पास गया और जोगी

अनेक तरह के भय नज़र आते पर यह किस्म से न उती जब कि वह मुदत हो चुकी तो इस ने जोगी से आकर कहा कि महाराज जितने दिन आप ने कहे थे मैं साध आया उस ने कहा कि इतने दिन अब आग में बैठ कर साध इस ने कहा महाराज एक बेर अप्ने कुटुम्ब से मिल आउं फिर आके साधूंगा ॥

यह जोगी से कह बिदा हो अप्ने घर को गया और कुम्बे के लोगों ने इसे जो देखा तो गले लगा लगा रोने लगे और इसके बाप ने कहा ऐ गुणाकर इतने दिनों तू कहाँ था और किस वास्ते घर को बिसारा ऐ पुत्र ऐसे कहा है जो पतिव्रता स्त्री को छोड़के जुदा रहता है और जवान नारी को पीठ देता है या जो जिसे चाहता है वह उसे नहीं चाहता वह चंडाल के समान होता है और ऐसे कहा है गृहस्ती धर्म बराबर कोई धर्म नहीं और घरवाली की बराबर कोई संसार में सुख देनेवाली नहीं और जो माता पिता की निंदा करते हैं सो अधम नर हैं और उनकी गति मुक्ति कभी नहीं होती ऐसा ब्रह्मा ने कहा है ॥

तब गुणाकर बोला कि यह शरीर रक्त और मांस का

उस में सब सुख के सामान रखके इसे यहां से अप्ने साथ ले गई और एक चौकी पर बैठा भांति भांति के बिंजन और पकवान् थाल भर भर उस के रूबरू रखे ॥

उस ने मन मान्ता जो भाया सो खाया और इसके बज्रद पान्दान उस के संमुख रख दिया और केसर चंदन गुलाब में घिस्कर उसके बदन में लगाया फिर अच्छे वस्त्र सुगंधों से बास्कर पहना फूलों की माला गले में डाल वहां से पलंग पर ला बिठाया कि इत्ने में सांझ हुई और यह भी अप्नी तैयारी कर सेज पर जा बैठी और उस ब्राह्मण ने सारी रैन सुख चैन से काटी ॥

जब भोर हुई वह यक्षनी अप्ने स्थान पर गई और इस ने जोगी के पास आन्कर कहा कि स्वामी वह तो चली गई अब मैं क्या करूं जोगी बोला वह बिद्या के बल से आई थी और जिसे बिद्या आती है उस के पास रहती है इस ने कहा महाराज यह बिद्या मुझे दो तो मैं साधूं तब जोगी ने एक मंत्र उस को दिया और कहा कि इस मंत्र को चालीस दिन आधी रात के समें जल में बैठ एक चित होके साध ॥

इसी तरह से यह साधे को जाया कती और अनेक

यिह कहानी इन्तिखाब की गई है बैताल पचीसी में से

बैताल बोला ऐ राजा उज्जैन नगरीका महासेन नाम राजा था और वहांका बासी देवशर्मा ब्राह्मण जिस के बेटेका नाम गुणाकर वुह बड़ा ज्वारी हुआ यहां तलक कि जो कुछ उस ब्राह्मणका धन था सो जूए में हार दिया तब सारे कुम्बेके लोगों ने गुणाकरको घर से निकाल दिया और उस से कुछ बन न आया लाचार होकर वहां से चला तो किन्ने दिनों में एक शहर में आया वहां देखता क्या है कि एक जोगी धूनी लगाये हुए बैठा है उसे देखत कर यिह भी वहां बैठ गया ॥

जोगी ने इस से पूछा तू कुछ खायगा इसने कहा महाराज दोगे तो क्यूं न खाउंगा जोगीने एक आग्नी की खोप्री में खाना भर के इसे ला दिया इस ने देख कर कहा इस कपाल का अन्न मैं न खाउंगा जब इन ने भोजन न किया तब जोगीने ऐसा मंत्र पढ़ा कि एक यक्षनी हाथ जोड़ आन्के हाज़िर हुई और बोली महाराज जो आज्ञा हो सो करूं जोगी ने कहा इस ब्राह्मण को अच्छा भोजन दे इत्ना मुन्के उस ने एक अच्छा सा मंदिर बना

(the division of	<i>win</i> , pron. them.	<i>kān</i> , s. m. ear.*
time).	<i>har ko'ī</i> , every one.	<i>ānkh</i> , s. f. eye.†

18 for *athārah*, Eighteen, or *athārahwin*, Eighteenth, *nakl*, Story.

<i>mullā</i> , s. m. school-	<i>ṣāhib</i> , s. m. master.†	teach to write.
master, doctor.	<i>likhā</i> , v. a. cause or	<i>ān</i> , having come.‡

19 for *unnīs*, Nineteen, or *unniswin*, Nineteenth, *nakl*, Story.

<i>bisan pad</i> , a song in	<i>hitū</i> , s. m. f. friend.	<i>ba-ma'nī</i> , with or in
the name of <i>Vishnu</i> .	<i>hamārau</i> , (Braj) our.	the meaning.
<i>jasodā</i> , the foster mo-	<i>chalat</i> , (Braj) going.	<i>naum</i> , s. f. sleep.
ther of <i>Kṛishṇa</i> .	<i>gopāl-hi</i> , (to) <i>Kṛishṇa</i> .	<i>phirne wālā</i> , goer a-
<i>bār</i> , time, door, water.	<i>rākhai</i> , (Braj) will keep.	bout, wanderer.¶
<i>bhākhai</i> , (Braj) says.	<i>ma'nā</i> , s. m. meaning.	<i>ronā</i> , to weep, weeping.
<i>ko'ū</i> , (Braj) any. some.	<i>wis</i> , pron. that, him, &c.	<i>bāl</i> , s. m. hair.

* *kānon sunnā*, to hear with (one's own) ears.

† *ānkhon dekhnā* to see with (one's own) eyes.

‡ *miyān ṣāhib*, like *miyān jī*, applied as a respectful appellation of a school-master.

§ See Gram. par. 24.

|| *taum*, the word following has not apparently of itself any meaning; *naum taum* may, perhaps, be jingling words of the like sort and meaning as fiddle faddle in English.

¶ See Gram. par. 46.

<i>mulkan</i> , (in Braj, for	<i>yāteñ</i> , (Braj) from this.	<i>khus̄h</i> , adj. pleased.
<i>mulkoñ</i>) countries.	<i>hār</i> , s. f. loss: <i>hār</i>	<i>taḡṣīr</i> , s. f. fault.
<i>jahāñ</i> , adv. where.	<i>mānnā</i> , to give up	<i>mu'āf</i> , adj. pardoned.
<i>dekhyaū</i> , (in Braj, for	in despair.	<i>naukarī</i> , s. f. service.
<i>dekhā</i>) seen.	<i>āsmān</i> , s. m. sky.	<i>ba-hāl</i> , in state (as
<i>tahāñ</i> , adv. there.	<i>la'i</i> , (Braj, for <i>lī</i>) taken.	before), reinstated.
<i>kau</i> , (in Braj) of.	<i>laḡīfa</i> , s. m. pleasantry.	

। v for *satrah*, Seventeen, or *satrahwīn*, Seventeenth, *naḡl*, Story.

<i>ṭhaḡur</i> , v. n. be fixed.	<i>siyānā</i> , adj. knowing.	<i>ārḡ</i> , s. f. representa-
<i>jī-mēñ</i> , in the mind.	<i>mat</i> , s. f. opinion,	tion.
<i>pīr</i> , s. m. old man;	mind.†	<i>mizāj</i> , s. m. tempera-
spiritual guide.	<i>mash'hūr</i> , adj. well	ment, humour.
<i>murshid</i> , s. m. direc-	known.	<i>āzmā</i> , v. a. try, prove.
tor.*	<i>gur</i> , (for <i>guru</i>) teacher.	<i>bulā bhej</i> , send for.
<i>sau</i> , n. num. hundred.	<i>bidyā</i> , s. f. science.‡	<i>paḡar</i> , s. m. a watch,

* *pīr murshid*, a very respectful form of address, Sire! your Majesty!
See Gram. par. 85.

† *sau siyāne ek mat*, a proverb meaning that, a hundred sensible men will be of one opinion.

‡ *sir sir āḡl*, a proverb meaning that, each head (has its own) intellect, or "many men of many minds." *Gur gur bidyā*, each teacher (has a peculiar) science.

[١٦ for *solah*, Sixteen, or *solahwān*, Sixteenth, *naql*, Story.

<i>kalāwānt</i> , s.m. a kind of singer or musician.	<i>mol</i> , s. m. price.	<i>chalā jā</i> , go away.
<i>yahān</i> , at the abode.	<i>bīs</i> , n., num. twenty.	<i>chalā ā</i> , come along.
<i>akṣar</i> , most ; often.	<i>shāh</i> , s. m. king.	<i>ūnchā</i> , adj. high, tall.
<i>bādshāh</i> , s. m. king.	<i>harām-zāda</i> , bastard.	<i>bar</i> , s. m. Bengal fig-tree.
<i>chuhāl</i> , s.f. merriment.	<i>mulḳ</i> , s. m. country.	<i>unhoñ</i> , pron. plur. those ; he.†
<i>gustākḥ</i> , adj. presumptuous, rude.	<i>be-tarah</i> , unmannerly.	<i>per</i> , s. f. tree.
<i>gā</i> , v. a. sing.; <i>gā'o</i> , sing ye. <i>gā'o</i> , s. f. a cow.	<i>pesh ā</i> , behave, treat.	<i>pahchān</i> , v. a. recognise.
<i>jahān</i> , s. m. world.	<i>kal'ā</i> , s. m. a fort.	<i>be</i> , interj. you rascal!
<i>panāh</i> , s. f. protection.*	<i>nikalwā</i> , v. a. expel.	<i>tum-se</i> , with you.
<i>bail</i> , s. m. bull, ox.	<i>dar</i> , s. m. fear.	<i>na-rahnā</i> , not to remain.‡
<i>farmā</i> , v. a. command, say.	<i>do kos-ī</i> , of two <i>kos</i> .	<i>balaiyā lai'unī</i> , may I take (your) evils (on myself).
<i>abe</i> , interj. you rascal !	<i>chau kos-ī</i> , of four <i>kos</i> .	
	<i>bāhīr</i> , adv. out.	
	<i>gāñw</i> , s. m. village.	
	<i>is-ī</i> , this very.	
	<i>bhāntī</i> , s. f. manner.	
	<i>shām</i> , s. f. evening.	
	<i>tarḳā</i> , s.m.dawn of day.	

* *jahān-panāh*, an address to a sovereign, your majesty! See Gram. par. 85.

† Gram. par. 64.

‡ Gram. par. 72.

<i>kaun</i> , pron. who? what?	<i>ilm-i-ghaib</i> , the science of what is occult.	<i>ahlāk</i> , s. m. manners.
<i>khādim</i> , s. m. servant.		<i>hās</i> , v. n. laugh.
<i>liyākat</i> , s. f. fitness.	<i>sharmanda</i> , adj. a-shamed.	<i>ṣāhib</i> , s. m. possessor.
<i>bas</i> , adj. enough.		

15 for *pandrah*, Fifteen, or *pandrahwīn*, Fifteenth, *nakl*, Story.

<i>tūjār</i> , s. m. merchant.	<i>betā</i> , s. m. son.	<i>ho jā</i> , v. n. become.
<i>khāna-jang</i> , breeder of disturbances.	<i>māmī pīnū</i> , to shew partiality.	<i>baras</i> , s. m. year.
<i>khāna-jang-i</i> , breeding of disturbances.	<i>nī</i> , adv. constantly.	<i>wah-īn</i> , that very (place).
<i>bāp</i> , s. m. father.	<i>ḡāḡ</i> , s. m. fine.	<i>hāth uṭhā</i> , desist.
<i>rupai</i> , s. m. plur. (of <i>rūpiya</i>) rupees.	<i>bhar</i> , v. a. fill; pay.	<i>inhon</i> , pron. plur. these.*
<i>chhurā</i> , v. a. liberate.	<i>daulat</i> , s. f. wealth.	<i>mangā</i> , v. a. send for.
<i>wis-kā</i> , pron. of him.	<i>kho</i> , v. a. lose.	<i>hīn</i> , adv. very.
<i>samjhā</i> , v. a. admonish.	<i>bhūkhā</i> , adj. hungry.	<i>wah-i</i> , that very.
	<i>kaid</i> , s. m. imprisonment.	<i>bal</i> , s. m. coil, twist.
	<i>sīdhā</i> , adj. straight.	

* Respectfully for *is*, this: see Gram. par. 17 and 64.

<i>nā</i> , adv. no, not, neither.	<i>thaur</i> , s. f. place.	<i>sādhū</i> , adj. good, ho-
<i>girhistī</i> , householder.	<i>liye</i> , taken; on ac-	nest.
<i>des</i> , s. m. country.	count.	<i>jan</i> , s. m. man, person.
<i>dosh</i> , s. m. crime.	<i>bhagwān</i> , s. m. god.	<i>ram</i> , v. n. roam, wan-
<i>faḥīr</i> , s. m. devotee.	<i>dhyān</i> , s. m. medita-	der.
<i>bhaṭak</i> , v. n. wander.	tion.	<i>dāg</i> , (for <i>dāgh</i>) s. m.
<i>kyauṁ</i> , adv. why? how?	<i>kahāwat</i> , s. f. saying.	spot.
<i>bharam</i> , s. m. character.	<i>bah</i> , v. n. flow.	<i>lāg</i> , v. n. be applied.
<i>gañwā</i> , v. a. lose,	<i>nir-malā</i> , adj. pure.	<i>ko'e</i> (for <i>ko'ī</i>), pron.
spend.	<i>bandh</i> , v. n. be bound.	any.
	<i>gandhilā</i> , adj. stinking.	

14 for *chaudah*, Fourteen, or *chaudahwīn*, Fourteenth, *naḥl*, Story.

<i>tālibu-l-ilm</i> , student.	<i>mushtāk</i> , adj. desirous.	<i>sonhīn</i> , adv. in front.
<i>zabān-i</i> , s. f. from the	<i>ghar</i> , s. m. house,	<i>mu'addab</i> , respectful.
tongue, by the	home.	<i>ḥazrat</i> , s. f. presence;
mouth.	<i>darwāza</i> , s. m. door.	Sir, highness, ma-
<i>ālīm</i> , adj. learned.	<i>kitāb</i> , s. f. book.	jesty.
<i>ilm</i> , s. m. science.	<i>mutālā'a</i> , s. m. study.	<i>salāmat</i> , s. f. safety.*
<i>ta'rif</i> , s. f. praise.	<i>salām</i> , s. m. salutation.	<i>kaun-sū</i> , what-like?

* *Hazrat salāmat*, a respectful form of address, implying, may you, Sir, be (or remain) in safety.

<i>khel</i> , v. a. play.	<i>kaurī</i> , s. f. a small shell	<i>andhā</i> , adj. blind.
<i>rūpiya</i> , s. m. a rupee.	used as coin; money.	<i>pīs</i> , v. a. grind.
<i>āgū</i> , s. m. front, before.	<i>maṣāl</i> , s. f. proverb.	<i>pāp-i</i> , adj. sinner.
<i>khiskā</i> , v. a. slip, slide.	<i>ta'ajjub</i> , s. m. wonder-	<i>akārath</i> , adj. useless.
<i>luḡandrā</i> , s. m. a rake.	ing.	

۱۳ for *terah*, Thirteen, or *terahwīn*, Thirteenth, *nakl*, Story.

<i>baniyān</i> , s. m. trader.	<i>dikhā'ī de</i> , v. a. appear.	<i>haridwār</i> , n. prop.†
<i>baṭohī</i> , s. m. traveller.	<i>ḍandwat</i> , s. f. obei-	<i>kuruchhetr</i> , n. prop.§
<i>bāt</i> , s. f. road, way.	sance.	<i>kāshī</i> , n. prop.
<i>bhūl</i> , v. n. err, stray.	<i>nāth</i> , s. m. lord!	<i>gangā godāvarī</i> , n.
<i>ban</i> , s. f. forest, wood.	<i>bābā</i> , s. m. father, sir.	prop.¶
<i>aise</i> , pron. to him.	<i>hinglāj</i> , n. prop.*	<i>melā</i> , s. m. a fair.
<i>aur</i> , adj. other, more.	<i>jwālū-mukhī</i> , a vol-	<i>set bandh</i> , n. prop.**
<i>jōgī</i> , s. m. a devotee.	cano.†	<i>mahārāj</i> , sire, sir.

* A place of pilgrimage, dedicated to *Durgā* or *Devī*, towards *Thatha*.

† A place of pilgrimage.

‡ A place of pilgrimage on the Ganges.

§ Name of a lake, supposed by the Hindūs to be the navel of the earth, and the spot where the first creation took place; also, of the country around, where the *Kaurava* and *Pāndava*, ancient reigning families of Dihli, fought: hence, it is a great place of pilgrimage.

|| Benares.

¶ Name of a river.

** Name of the place where *Rāma* is said to have built a bridge, on which was placed an image of *Mahādeva*, called here *Rāmeshwar*.

<i>marde admī</i> , gentle- man.	<i>pasand</i> , s. f. approba- tion.	<i>kadalī</i> , s. f. a plantain.
<i>tumhārā</i> , pron. your.	<i>da[*]wā</i> , s. m. claim.	<i>bhayau</i> , (in Braj) be- came.
<i>kazīya</i> , s. m. quarrel.	<i>iz'hār</i> , s. m. explaining.	<i>kapūr</i> , s. m. camphor.
<i>mit</i> , v. n. be effaced.	<i>dohā</i> , s. m. couplet.	<i>kārā</i> , s. m. black snake.
<i>mu'āmala</i> , s. m. affair.	<i>swāt</i> , s. f. arcturus.	<i>mukh</i> , s. m. mouth.
<i>munṣif</i> , s. arbitrator.	<i>būnd</i> , s. f. a drop.	<i>bish</i> , s. m. poison.
<i>mān</i> , v. a. respect, mind.	<i>sīpi</i> , s. f. a shell.	<i>sobhā</i> , s. f. splendour.
	<i>mukt</i> , s. m. a pearl.	<i>sūr</i> , for <i>sūrdās</i> .*

12 for *bārah*, Twelve, or *bārahwīn*, Twelfth, *naḳl*, Story.

<i>jū'ārī</i> , s. m. gamester.	<i>tau</i> , adv. then.	<i>jad</i> , adv. when.
<i>jūl</i> , v. a. win, conquer.	<i>ummed</i> , s. f. hope.	<i>tad</i> , adv. then.
<i>ghāfil</i> , adj. careless.	<i>shuhdā</i> , s. m. vaga- bond, rake.	<i>māl</i> , s. m. property.
<i>paharnū</i> , v. a. to dress; s. m. dressing, dress.	<i>sāth</i> , s. m. (in) com- pany.	<i>ghair</i> , adj. strange.
<i>utār</i> , v. a. strip off.		<i>maḥfil</i> , s. f. assembly.
		<i>jū'ā</i> , s. m. dice, game.

* The name of a Hindī poet and singer, who was blind; hence, a blind man is called *sūrdās*, or by way of abbreviation *sūr*. The translation of the couplet is, the drop of rain that fell when the moon was in the mansion *swātī* (arcturus) into a shell became a pearl, on the plantain became camphor, in the black snake's mouth became poison; society is the splendour (or decoration) of the blind.

<i>sirhānū*</i> , s. m. place of the head.	<i>khunsā</i> , v. n. be angry.	<i>yah-in</i> , adv. this very.
<i>makkhī</i> , s. f. a fly.	<i>patthar</i> , s. m. stone.	<i>daryāft kar</i> , discover.
<i>hānk</i> , v. a. drive.	<i>khayāl</i> , s. m. imagina- tion, idea, fancy,	<i>ākḷ-mand</i> , adj. wise.
<i>jam*</i> , s. m. collection.	thought.	<i>nā-dān</i> , adj. ignorant.
<i>ba-dastūr</i> , as usual.	<i>dab</i> , v. n. be pressed down.	<i>dost</i> , s. m. friend.
<i>'har-chand</i> , however much.	<i>be-chāra</i> , adj. helpless.	<i>dānū</i> , adj. knowing.
<i>idhar</i> , here, this side.	<i>pis</i> , v. n. be ground down, be reduced to powder.	<i>dushman</i> , s. m. enemy.
<i>ulhar</i> , there, that side.		<i>bhalū</i> , adj. good ; better.
<i>hāl</i> , s. m. state, con- dition.		<i>dar pai</i> , in pursuit.
		<i>bihṭar</i> , adj. better.

|| for *igārah*, Eleven, or *gyārahwīn*, Eleventh, *naḷ*, Story.

<i>do</i> , n. num. two.	<i>makān</i> , s. m. place.	<i>paidā</i> , adj. created.
<i>kāyath</i> , (name of a tribe).	<i>baḥas</i> , v. a. argue.	<i>pandit</i> , adj. learned.
<i>likhū paṭhū</i> , learned.	<i>utṭam</i> , adj. best.	<i>chatur</i> , adj. clever.
	<i>baran</i> , s. m. class, tribe.	<i>sangāt</i> , s. f. society.

* This word is apparently from the Sanskrit शिरः Head, and स्थान Place; being applied to denote the place where the head rests when the body is reclined; as, the head of a bed, the head of a tomb, &c.; *sirhāne*, therefore, in this story means, at the place where his head rested.

<i>kaprā</i> , s. m. cloth ; dress.	<i>uṭh</i> , v. n. rise.	<i>mol leṭā</i> , v. a. buy.
<i>terā</i> , pron. of thee, thy.	<i>bol uṭh</i> , speak out.	<i>andesha</i> , s. m. thought.
<i>nā-pāk</i> , adj. impure.	<i>diwāna</i> , adj. mad.	<i>saṃet</i> , adv. along with.
<i>soch</i> , v. a. consider.	<i>jot</i> , s. f. lustre, light.	<i>naddī</i> , s. f. river.
<i>āge</i> , adv. before.	<i>ghaṭ</i> , v. n. decrease.	<i>kūḍ</i> , v. n. leap.
<i>chuk</i> , v. n. be finished.	<i>jānwar</i> , s. m. animal.	<i>nahā</i> , v. n. bathe.
<i>utār</i> , v. a. make alight.	<i>yaḳīn</i> , s. m. certainty.	<i>dho</i> , v. a. wash.
<i>ḍuriyā le</i> , take and lead by a cord (in hand).	<i>shāyad</i> , adv. perhaps.	<i>ghar</i> , s. m. house, home.
<i>būṛhā</i> , adj. old (man).	<i>āḳl</i> , s. f. understand- ing.	<i>shauk</i> , s. m. avidity.
	<i>bīnā-ī</i> , s. f. sight.	<i>chaṭ kar</i> , v. a. eat.
	<i>khalal</i> , s. m. defect.	
	<i>jān</i> , v. a. know, think.	

† • for *das*, Ten, or *daswīn*, Tenth, *naḳl*, Story.

<i>bāghbān</i> , s. m. gar- dener.	<i>kyā</i> , what ? whether, or.	<i>muhabbat</i> , s. f. friend- ship, love.
<i>be-wuḳūf-ī</i> , s. f. stupa- dity.	<i>bāgh</i> , s. m. garden.	<i>ulfat</i> , s. f. familia- rity.
<i>rīchh</i> , s. m. bear.	<i>khet</i> , s. m. field.	<i>paidā</i> , adj. produced.
<i>dost-ī</i> , s. f. friend- ship.	<i>donon</i> , n. num. both.	<i>yahān tak</i> , to this de- gree.
	<i>ikatṭhe</i> , adj. in one place.	

<i>chillā</i> , v. n. scream.	<i>mihnatī</i> , adj. laborious.	<i>chhor</i> , v. a. let go,
<i>malaku-l-maut</i> , angel of death.	<i>rūh</i> , s. f. soul.	leave.

⁹ for *nau*, Nine, or *nauwīn*, Ninth, *naḥl*, Story.

<i>mard</i> , s. m. man.	<i>chhal bal</i> , s. m. artifice.	<i>kuttā</i> , s. m. dog.
<i>multān-i</i> , of Multan.	<i>uzā</i> , v. a. cause to fly.	<i>kahān</i> , adv. where ?
<i>būzār</i> , s. m. market.	<i>sab</i> , adj. all.	<i>jawāb</i> , s. m. answer.
<i>bakrī</i> , s. f. a goat.	<i>zabān</i> , s. f. tongue.	<i>mol le</i> , v. a. pur- chase.
<i>kharīd</i> , v. a. purchase.	<i>bandish</i> , s. f. contriv- ance.	<i>lekin</i> , conj. but, yet.
<i>rassī</i> , s. f. string, cord.	<i>bāndh</i> , v. a. bind ; contrive.	<i>munh</i> , s. m. face, mouth.
<i>pakar</i> , v. a. seize, take.	<i>tīn</i> , n. num. three.	<i>pher</i> , v. a. turn, revert.
<i>nazdīk</i> , prepos. near.	<i>chār</i> , n. num. four.	<i>ma'lūm</i> , adj. known.
<i>gū'onī</i> , s. m. village.	<i>judā</i> , adj. separate.	<i>le-chal</i> , v. a. take along.
<i>ka'ī ck</i> , some few.	<i>rāh</i> , s. f. road, way.	<i>thorū</i> , adj. little.
<i>rind</i> , s. m. a profligate.	<i>mulāḥāt</i> , s. f. meeting.	<i>dūr</i> , s. f. distance.
<i>khaṭā</i> , adj. standing.	<i>bhā'ī</i> , s. m. brother ; comrade.	<i>baḥh</i> , v. n. advance.
<i>āpas</i> , pron. them- selves.	<i>najīs</i> , adj. impure, nasty.	<i>dūsarā</i> , adj. second.
<i>ṣalāḥ</i> , s. f. counsel.		<i>le-jā</i> , v. a. take away.
<i>ādmī</i> , s. m. man.		<i>mūt</i> , v. n. make water.

<i>bimār</i> , adj. sick.	<i>nau</i> , adj. new, fresh.	<i>shorbū</i> , s. m. broth.
<i>tap</i> , s. f. fever.	<i>javān</i> , adj. young.	<i>bū</i> or <i>bo</i> , s. f. smell,
<i>sozish</i> , s. f. burning.	<i>bakhsh</i> , v. a. give,	odour.
<i>be-tāb</i> , adj. powerless.	forgive.	<i>sir</i> , s. m. head.
<i>gird</i> , s. m. round;	<i>phūs</i> , s. m. old dry	<i>degcha</i> , s. m. pot, small
around.	grass or straw.	caldron.
<i>phir</i> , v. n. turn, go	<i>zindagī</i> , s. f. life,	<i>ḍāl</i> , v. a. cast, throw.
about.	living.	<i>jo kuchh</i> , whatever.
<i>du'ā</i> , s. f. prayer.	<i>ser</i> , adj. satiated.	<i>nikāl</i> , v. a. cause to
<i>niyāz</i> , s. f. supplica-	<i>badlā</i> , s. m. ex-	issue, take out.
tion.	change.*	<i>sak</i> , v. n. be able.
<i>jān</i> , s. f. m. life, soul.	<i>shafukat</i> , s. f. com-	<i>konā</i> , s. m. corner.
<i>mādar</i> , s. f. mother.	passion.	<i>nāgāh</i> , adv. suddenly.
<i>kurbān</i> , s. m. sacrifice.	<i>mūduri</i> , adj. maternal.	<i>bhayānak</i> , adj. fright-
<i>ta'in</i> , postpos. to, &c.	<i>shab</i> , s. f. night.	ful.
(governing dat. or	<i>zārī</i> , s. f. lamentation.	<i>dar</i> , v. n. fear.
acc. case).	<i>gā'e</i> , s. f. cow.	<i>log</i> , s. m. people.
<i>ṣadka</i> , s. m. sacrifice.	<i>hār</i> , s. m. flock, pas-	<i>firishta</i> , s. m. angel.
<i>ṣubh</i> , s. f. morning.	turage.	<i>kabẓ kar</i> , v. a. seize.
<i>āh</i> , s. f. sigh; alas!	<i>bāwarchī</i> , s. m. cook.	<i>so</i> , pron. that; then,
<i>nāla</i> , s. m. lamentation.	<i>kḥāna</i> , s. m. house,	so.
<i>yā</i> , interj. O.	room.	<i>shakk</i> , s. m. doubt.

* *Badle lenā*, to take in exchange or instead.

<i>khadū</i> , s. m. God.	<i>tarah</i> , s. f. manner.	<i>charh</i> , v. n. ascend ;
<i>shukr</i> , s. m. thanks.	<i>farāghat</i> , s. f. leisure,	be strung (a bow,
<i>ba-jā</i> , in place.	ease.	&c.)
<i>lā</i> , v. n. bring.	<i>kabāb</i> , s. m. a roast.	<i>zih</i> , s. f. bowstring.
<i>ghizā</i> , s. f. food.	<i>sukhā</i> , v. a. dry.	<i>kaṭ</i> , v. n. be cut.
<i>latīf</i> , adj. fine, de-	<i>khair</i> , adj. good ; well.	<i>tab</i> , adv. then.
licious.	<i>harīṣ</i> , adj. covetous,	<i>gosha</i> , s. m. corner ;
<i>muyassar</i> , adj. attain-	greedy.	horn (of a bow).
able.	<i>khayāl</i> , s. m. fancy,	<i>zor</i> , s. m. force, vio-
<i>jaisā</i> , adj. such as, as.	idea.	lence.
<i>āj</i> , adv. to-day.	<i>bāndh</i> , v. a. bind.	<i>sīna</i> , s. m. breast,
<i>ab</i> , adv. now.	<i>pahle</i> , at first, sooner.	bosom.
<i>chund</i> , adj. how many ?	<i>kamān</i> , s. f. a bow.	<i>lālchī</i> , adj. covetous.
some.	<i>chillā</i> , s. m. bowstring.	<i>pānī</i> , s. m. water.
<i>achchhā</i> , adj. good.	<i>chabā</i> , v. a. gnaw.	<i>māng</i> , v. a. ask for.*

^ for *āṭh*, Eight, or *āṭhwin*, Eighth, *naḳl*, Story.

<i>burhiyā</i> , s. f. old	<i>nihāyat</i> , adv. ex-	<i>kaṣā-rā</i> , adv. by chance.
woman.	tremely.	<i>zamāna</i> , s. m. fortune.
<i>nāme</i> , adv. by name.	<i>khub-ṣūrat</i> , handsome.	<i>gardish</i> , s. f. revolu-
<i>betī</i> , s. f. daughter.	<i>hasīn</i> , adj. beautiful.	tion.

* *Pānī na māngnā*, to be killed at once, with a single blow.

√ for *sāt*, Seven, or *sātwin*, Seventh, *naḳl*, Story.

<i>nām</i> , s. m. name.	<i>hāth</i> , s. m. hand.	<i>pīchhe</i> , in the rear.
<i>shahr</i> , s. m. city.	<i>khā</i> , v. a. eat; suffer.	<i>le</i> , v. a. take.
<i>shakhs</i> , s. m. person.	<i>thartharā</i> , v. n. tremble.	<i>ālchirash</i> , adv. at last.
<i>hākim</i> , s. m. governour.	<i>gir</i> , v. n. fall.	<i>kābū</i> , s. m. opportu-
<i>ittifāqan</i> , adv. by	<i>kāndhā</i> , s. m. shoulder.	nity.
chance.	<i>uṭhā</i> , v. a. raise, take	<i>bhī</i> , conj. also, even.
<i>sawār</i> , adj. riding.	up.	<i>sū'ar</i> , s. m. the hog.
<i>shikār</i> , s. m. hunting.	<i>chal</i> , v. n. move, go.	<i>jhunjhlā</i> , v. n. rage.
<i>wāste</i> , for the sake.	<i>wonhān</i> , adv. (at) that	<i>dānt</i> , s. m. tooth.
<i>kuchh</i> , pron. some,	very (time or place).	<i>mar</i> , v. n. die.
any.	<i>khūk</i> , s. m. hog.	<i>shikār-ī</i> , s. m. hunter.
<i>hiran</i> , s. m. a deer.	<i>āhū</i> , s. m. the deer.	<i>tinon</i> , n. num. the
<i>khūb</i> , adj. good.	<i>māre</i> , stricken; by	three.
<i>śūrat</i> , s. f. form, figure.	reason.	<i>jagah</i> , s. f. place.
<i>sā</i> , adj. like.	<i>hirs</i> , s. f. covetousness.	<i>gharī</i> , s. f. a twenty-
<i>jald</i> , adj. quick, quickly.	<i>zamān</i> , s. f. ground.	four minutes.
<i>ghorā</i> , s. m. horse.	<i>ṭuk</i> , adj. a little.	<i>do ek</i> , about two.*
<i>ular</i> , v. n. alight.	<i>sāmhānā</i> , s. m. front.	<i>maidān</i> , s. m. a plain.
<i>tir</i> , s. m. arrow.	<i>katrā</i> , v. n. slink away.	<i>gīdar</i> , s. m. jackal.
<i>mār</i> , v. a. strike, kill.	<i>bachā</i> , v. a. save, avoid.	<i>khushī</i> , joy, pleasure.

<i>raḥ</i> , v. a. place, keep.	<i>kyūñ</i> , adv. why? how?	<i>bol</i> , v. n. speak.
<i>us-ī</i> , that very.	<i>de</i> , v. a. give; let.	<i>be-adab-ī</i> , s. f. pre- sumptuousness.
<i>parḥā</i> , v. a. cause to read.	<i>bahut sā</i> ,* adj. very much.	<i>wāste</i> , (by) cause, (by) reason.
<i>itnā</i> , adj. this-much.	<i>ro</i> , v. n. weep.	<i>ākhūnd</i> , s. m. precep- tor.
<i>pinak</i> , s. f. drowsiness from opium.	<i>āp</i> , pron. self; you Sir.†	<i>jī</i> , Sir, master.
<i>shamla</i> , s. m. the work- ed end of a turband.	<i>man</i> *, s. m. prohibition.	<i>lā</i> , adv. not, (is) not.
<i>tem</i> , s. f. flame of a lamp or candle.	<i>sonā</i> , v. n. to sleep, sleeping.	<i>ḥaul</i> , s. power.
<i>pagrī</i> , s. f. turband.	<i>waqt</i> , s. m. time; (at) time.	<i>wa</i> , conj. and.
<i>garmī</i> , s. f. heat.	<i>mat</i> , adv. not, do not.	<i>ḥūwat</i> , s. f. strength.‡
<i>jo</i> , who, which; when.	<i>be</i> , prepos. without.	<i>nuḡṣān</i> , s. m. detri- ment.
<i>pahunch</i> , v. n. arrive.	<i>buzurg</i> , adj. great; elder.	<i>khābar</i> , s. f. informa- tion.
<i>chaunk</i> , v. n. start up.		
<i>bad-zāt</i> , adj. villain.	<i>bāt</i> , s. f. affair, matter.	<i>baith</i> , v. n. sit.

* G. par. 15.

† G. par. 64.

‡ The whole expression intended is, *lā ḥaul wa lā kūwata illā billāhi*, there is no power or strength but in God, implying, that there is no striving against fate.

† for *chha*, Six, or *chhatthi*, Sixth, *naḥl*, Story.

<i>yūn</i> , adv. thus.	<i>lafz</i> , s. m. word.	<i>roz</i> , s. m. day.
<i>sun</i> , v. a. hear.	<i>sabak</i> , s. m. lesson.	<i>yah-ī</i> , this very.
<i>lakhnauti</i> , n. prop.	<i>pūchh</i> , v. a. ask.	<i>tākid</i> , s. f. injunction.
<i>basti</i> , s. f. village.	<i>to</i> , conj. then, indeed.	<i>phir</i> , adv. again, then.
<i>wahān</i> , adv. there.	<i>khafā</i> , adj. angry.	<i>kabhi</i> , adv. ever.
<i>mu'allim</i> , s. m. teacher.	<i>khūb</i> , adj. good; well.	<i>ba-ghair</i> , adv. with-
<i>larkā</i> , s. m. boy.	<i>mār</i> , v. a. beat, strike.	out.
<i>parh</i> , v. a. read.	<i>be-wukūf</i> , adj. foolish.	<i>bāt</i> , s. f. word, speech.
<i>miyān-jī</i> , s. m. school-	<i>auwal</i> , adj. first.	<i>mujhe</i> , pron. me, to
master.	<i>maktub</i> , s. m. school.	me.
<i>afim-ī</i> , opium-eater.	<i>adab</i> , s. m. good man-	<i>sotā</i> , s. m. sleeping.
<i>jab</i> , adv. when.	ners.	<i>jagā</i> , v. a. waken.
<i>afim</i> , s. f. opium.	<i>sikh</i> , v. a. learn.	<i>mār-dāl</i> , v. a. kill.
<i>utar</i> , v. n. descend.	<i>chāh</i> , v. a. desire.	<i>tauba</i> , s. f. penitence.
<i>nīnd</i> , s. f. sleep.	<i>bā'is</i> , s. m. cause,	<i>hargiz</i> , adv. ever.
<i>ā</i> , v. n. come.	reason.	<i>aisā</i> , adj. this-like,
<i>ūngh</i> , v. n. doze.	<i>bahut</i> , adj. much,	such.
<i>agar</i> , conj. if.	many.	<i>din</i> , s. m. day.
<i>hālat</i> , s. f. state.	<i>kām</i> , s. m. affair, act.	<i>rāt</i> , s. f. night.
<i>yā</i> , conj. or.	<i>gharaz</i> , adv. in short.	<i>chirāgh</i> , s. m. lamp.
<i>shāgird</i> , s. m. scholar.	<i>har</i> , adj. every.	<i>sūmhne</i> , s. m. (in) front.

<i>apnā</i> , pron. of self,	<i>koshish</i> , s. f. endeavour.	<i>kah</i> , v. a. say.
own.	<i>rah</i> , v. n. remain.	<i>afsos</i> , s. m. sorrow ;
<i>soch</i> , v. a. think.	<i>yahūn</i> , adv. here.	alas !
<i>gosht</i> , s. m. flesh.	<i>tuk</i> , adv. to, up to, till.	<i>sirf</i> , adv. merely.
<i>post</i> , s. m. skin.	<i>phār</i> , v. a. tear.	<i>dhokhā</i> , s. m. decep-
<i>muwāfīk</i> , adj. conform-	<i>siwā</i> , prepos. besides.	tion.
able (to).	<i>khushk</i> , adj. dry.	<i>sabab</i> , s. m. cause,
<i>dil</i> , s. m. body, bulk.	<i>chamrā</i> , s. m. leather.	reason.
<i>mutawajjih</i> , adj. turn-	<i>sakht</i> , adj. hard.	<i>bihtarī</i> , s. f. welfare.
ing towards, atten-	<i>lakrī</i> , s. f. wood.	<i>bāz</i> , adv. back.
tive.	<i>chīz</i> , s. f. thing.	<i>sach</i> , adj. true ; truth.
<i>hādīṣa</i> , s. m. incident.	<i>pā</i> , v. a. get, find.	<i>dhol</i> , s. m. drum (large).
<i>wāqif</i> , adj. acquaint-	<i>ālāsh</i> , s. f. fire.	<i>hamesha</i> , adv. always.
ed.	<i>pashemāni</i> , s. f. repen-	<i>shor</i> , s. m. noise.
<i>bhāg</i> , v. n. flee.	tance, regret.	<i>par</i> , adv. but ; on, at.
<i>hazār</i> , n. num. thou-	<i>jī</i> , s. m. life, soul.	<i>be-fū'ida</i> , adj. profit-
sand.	<i>jul</i> , v. n. burn.	less.
<i>taklīf</i> , s. f. trouble.	<i>lag</i> , v. n. be applied.	<i>andar</i> , indec. within.
<i>ūpar</i> , adv. above,	<i>ānsū</i> , s. m. tear.	<i>kuchh</i> , pron. any
upon.	<i>ānkh</i> , s. f. eye.	(thing).
<i>charḥ</i> , v. n. ascend.	<i>jārī</i> , adj. flowing.	<i>nahīn</i> , adv. not, (is) not.

agreeing with *ārab* understood: *jā'ūngā*, v. n. fut. indef. tense first pers. sing. (root *jā*) governed by *main*, and forming with the foregoing pres. part. a compound to denote the continuance⁸⁰ of the action intended by the first verb.

◊ for *pānch*, Five, or *pānchwān*, Fifth, *naḥl*, Story.

<i>jangal</i> , s. m. forest.	<i>char</i> , v. n. graze, eat.	tact. s. m. coming
<i>lomṛī</i> , s. f. a fox.	<i>ghāt</i> , s. f. ambus-	in contact.
<i>khānā</i> , s. m. eating,	cade.	<i>sahm-nāk</i> , adj. frightful.
food.	<i>kar</i> , v. a. do, make.	<i>āwāz</i> , s. f. sound,
<i>talāsh</i> , s. f. search.	<i>chāh</i> , v. a. desire.	voice.
<i>har</i> , adj. every.	<i>shikār</i> , s. m. chase,	<i>nikal</i> , v. n. issue.
<i>taraf</i> , s. f. side (on).	prey.	<i>barā</i> , adj. great.
<i>par</i> , v. n. fall, lie.	<i>ek bārgī</i> , all at once.	<i>hī</i> , adv. very, exactly
<i>phir</i> , v. n. wander.	<i>naḥkūra</i> , s. m. kettle-	<i>muhīb</i> , adj. tremen-
<i>nazar</i> , s. f. sight, view.	drum.	dous.
<i>murgh</i> , s. m. a fowl.	<i>laṭak</i> , v. n. hang.	<i>nīm</i> , adj. half.
<i>khāngī</i> , adj. domestick.	<i>ho</i> , v. n. be, become.	<i>murda</i> , adj. dead.
<i>jā</i> , v. n. go.	<i>dekh</i> , v. a. see, look.	<i>samajh</i> , v. a. under-
<i>darakhṭ</i> , s. m. a tree.	<i>dālī</i> , s. f. a branch.	stand.
<i>nīche</i> , adv. beneath.	<i>lag</i> , v. n. come in con-	<i>dil</i> , s. m. heart, mind.

(compound as before explained) sing. nom. case, governing the verb: *be*, prepos.⁷⁰: *ikẖtiyār*, s. m. sing. forming with the prepos. *be* the compound adj. *be-ikẖtiyār*,⁷¹: *ho-kar*, v. n. past conjunctive part. formed by affixing *kar* to the root *ho*⁷²: *bolā*, v. n. past indef. tense sing. third pers. mas. (root *bol*) governed by *nān-bā'i*: *ai ārab*, interj. governing the voc. case,⁷³ with the s. m. sing. governed by it: *kittī*, adj. sing. fem. nom. case acted upon by the following verb,⁷⁴ and agreeing with *rofi* understood: *khā'egā*, v. a. fut. indef. tense second pers. sing. mas. (root *khā*)⁷⁵ referring to *ārab* understood: *us ne*, pron. third pers. sing. (from *wih*) being inflected before *ne* which is an expletive or affix to the noun denoting the agent before a transitive verb in a past tense⁷⁶: *jawāb*, s. m. sing. nom. case, governing the verb: *diyā*, v. a. past indef. tense or past part. sing. mas. (root *de*)⁷⁷ governed by *jawāb*: *ki*, conj.: *jab*, adv. of time: *talak*, adv. (used as a postpos. to the preceding adv.): *yih*, pron. demonstrative proximate nom. case sing. agreeing with *pānī*, s. m. sing. nom. case, governing the verb: *bahegā*, v. n. fut. indef. tense third pers. sing. mas. (root *bah*)⁷⁸ governed by *pānī*: *mainī*, pron. first pers. sing. nom. case governing the verb: *khālā*, v. a. pres. part. sing. mas. (root *khā*)⁷⁹

(70) G. par. 36.

(71) G. par. 49.

(72) G. par. 24.

(73) G. par. 8.

(74) G. par. 57.

(75) G. par. 27.

(76) G. note to par. 25, and par. 71.

(77) G. par. 22 and 25.

(78) G. par. 27.

(79) G. par. 23.

followed by *kar* a usual affix to this participle : *khātā*, v. a. pres. part. sing. mas. (root *khā*) agreeing with *ārab* understood : *thā*, v. subst. or auxiliary past tense third pers. sing. governed by *wuh* and forming with the preceding pres. part. the compound pres. past, or imperfect, tense⁵⁸. *Rotiyāñ*, s. f. plur. (from *roṭī*) nom. case to the verb following : *ādhi dīnār*, adj. f. and the s. f. with which it agrees, sing. gen. case : *kī*, postpos. fem. governing the gen. case and agreeing with the subsequent noun⁵⁹ : *kīmat se*, s. f.⁶⁰ sing. abl. case, with *se*, postpos. governing that case : *guzar kar*, v. n. past conjunctive part. formed by affixing *kar* to the root⁶¹ : *chār*, n. of number : *dāng*, s. f. sing. following a numeral⁶², and governed by the subsequent adv. as by a postpos. : *talak*, adv.⁶³ : *pahunchñ*, v. n. past indef. tense plur. fem. (root *pahunch*)⁶⁴ governed by *rotiyāñ* : *balki*, conj.⁶⁵ : *us-se*, pron. third pers. or remote demonstrative sing. abl. case (from *wuh*)⁶⁶ with *se*, postpos. governing that case : *guzar kar*, v. n. past conjunctive part. (as before) : *dīnār*, s. m. or f.⁶⁷ sing. gen. case : *kī*, postpos. f. governing the gen. case and agreeing with the following noun : *naubat*, s. f.⁶⁸ sing. nom. case governing the verb : *ā'i*, v. n. past tense indef. sing. fem. (root *ā*)⁶⁹ governed by *naubat*. *Nān-bā'i*, s. m.

(58) G. par. 26.

(59) G. par. 7.

(60) G. par. 3.

(61) G. par. 24.

(62) G. par. 61.

(63) G. par. 37.

(64) G. par. 22, and 25.

(65) G. par. 38.

(66) G. Chap. IV.

(67) G. par. 3.

(68) G. par. 3.

(69) G. par. 22, and 25.

ke, postpos. which governs the gen. case, and which is mas. inflected to agree with the following noun : *kināre*, s. m. sing. inflected (from *kināra*) as governed by a postpos. understood⁴⁷ : *baithā*, v. n. past tense indef. sing. mas. (root *baith*)⁴⁸ governed by *arab* understood : *nān-bā'i*, s. m. (compound, as before explained) sing. mas. nom. case governing the verb : *roṭiyān*, s. f. plur. nom. case (from *roṭī*)⁴⁹ acted upon by the following verb : *nikāl nikāl*, v. a. past conjunctive part. (being the same in form as the root⁵⁰, which is transitive or causal, derived from the intrans. or neuter *nikāl*)⁵¹ repeated to denote the repetition or continuation of the action⁵² : *detā*, v. a. pres. part. sing. mas. (root *de*) agreeing with *nān-bā'i* : *thā*, v. subst. or auxiliary past tense sing. mas. governed by *nān-bā'i* and forming with the preceding pres. part. the present past, or imperfect, tense⁵³ : *aur*, conj. : *wah*, pron. third pers. or remote demonstrative sing. nom. case, referring to *arab* and governing the following verb : *pānī men*, s. m.⁵⁴ sing. abl. case, with *men*, postpos. governing it : *bhigo bhigo kar*, v. a. past conjunctive part. (being the same in form as the root⁵⁵, which is the transitive or causal derived from the intransitive *bhig*)⁵⁶ repeated to denote the repetition or continuation⁵⁷ of the action, and

(47) G. par. 57.

(48) G. par. 25.

(49) G. par. 5.

(50) G. par. 24.

(51) G. par. 29.

(52) G. par. 84.

(53) G. par. 26.

(54) G. par. 3.

(55) G. par. 24.

(56) G. par. 29.

(57) G. par. 84.

another numeral without the intervention of a conj.: *roṭiyon se*, s. f. plur. abl. case (ōf *roṭī*) with *se*, postpos. governing the abl. case: *ziyādu*, s. m. sing. nom. case acted upon by the verb following: *na*, adv. of negation³⁹: *khā*, v. a. the root used in compos. with *sakegā*, v. n. fut. indef. tense third pers. sing. mas. (root *sak*) forming with *khā* preceding, a compound verb⁴⁰, and governed by *ārab* understood: *bolā*, v. n. past tense indef. third pers. sing. mas. (root *bol*) governed by *nān-bā'ī* understood: *ai ārab*, an interjection or vocative sign⁴¹ prefixed to a s. m. in the voc. case: *ādhi*, adj. sing. fem. agreeing with *dinār*, s. f. sing. nom. case, acted upon by the verb: *de*, v. a. imper. second pers. sing. being the same in form as the root⁴²: *aur*, conj.: *jīnī*, adj. (derived from the pron. *jo* or *jaun*⁴³) fem. sing. agreeing with *roṭī* understood: *chāhe*, v. a. fut. indef. or aorist (root *chāh*) second pers. sing.: *khā*, v. a. imper. second pers. sing. being the same in form as the root⁴⁴.

Ārab-ne, s. m. sing. with *ne* the expletive or affix to the name of an agent before a transitive verb in a past tense⁴⁵: *ādhi*, adj. sing. fem. agreeing with *dinār*, s. f. sing. nom. case governing the verb: *dt*, v. a. past part. or past tense indef. sing. fem. (root *de*)⁴⁶ governed by *dinār*: *aur*, conj.: *dajle ke*, s. m. sing. gen. case (from *dajla*) with

(39) G. par. 77.

(40) G. par. 30, divis. 3. (41) G. par. 39, and 8.

(42) G. par. 20, and 27. (43) G. par. 51.

(44) G. par. 20, and 27.

(45) G. note to par. 25, and par. 71.

(46) G. par. 22, and 25.

with the expletive or affix *ne*²⁵: *us*, pron. demonstrative remote, agreeing with the following noun: *jawān ko*, adj. used substantively, dat. or accus. case sing. with *ko*, postpos. governing it²⁶: *auron ke*, adj. used pronominally, plur. (from *aur*)²⁷ gen. case with *ke*, postpos. governing the gen. case and being mas. inflected to agree with *mānand*, s. m. sing. used as an indeclinable word²⁸ or as governed by a postpos. understood: *khayāl*, s. m. sing. nom. case: *kiyā*, v. a. past tense indef. sing. mas. (root *kar*)²⁹ forming with the preceding noun a compound verb³⁰: *ki*, conj.³¹: *kitnā*, adj. interrog. (derived from the pron. *kaun*³²) sing. mas. nom. case, acted upon by the verb: *khā'egā*, v. a. fut. indef. tense sing. third pers. mas. (root *khā*)³³ governed by *ārab* understood: *agar*, conj.³⁴: *bahut*, adj. used adverbially³⁵: *bhūkhā*, adj. sing. mas. (seemingly derived from *bhūkh* by affixing *ā*³⁶) nom. case agreeing with *ārab* understood: *ho*, v. n. fut. indef. or aorist tense third pers. sing. (being a contraction of *ho'e* or *howe* from the root *ho*³⁷) governed by *ārab* understood: *to*, conj. answering to *agar* in the preceding member of the sentence³⁸: *do*, noun of number: *tīn*, noun of number, idiomatically following

(25) G. note to par. 25, and par. 71.

(26) G. par. 7.

(27) G. par. 6.

(28) G. par. 36.

(29) G. par. 22, and 25.

(30) G. par. 30.

(31) G. par. 38, and 78.

(32) G. par. 51.

(33) G. par. 27.

(34) G. par. 38.

(35) G. par. 14.

(36) G. par. 49.

(37) G. par. 27.

(38) G. par. 38, and 80.

chāk, s. m. sing. nom. case forming with the subjoined *karke* the compound nominal verb¹⁵ (root *chāk-kar*) past conjunctive part. agreeing with *ārab* understood: *nān-bā'i ke*, s. m. (compound of *nān* and *bā'i* before explained) sing. gen. case with the governing postpos. *ke* which is mas. inflected before *pās*, an indeclinable word¹⁶: *gayā*, v. n. past tense indef. sing. third pers. mas. (root *jā*)¹⁷ governed by *ārab* understood: *aur*, conj.: *kahā*, v. a. past tense indef. sing. third pers. mas. (root *kah*) governed by *ārab* understood: *ai*, interj. governing the voc. case¹⁸: *khṛṇṇāja*, s. m. sing. voc. case: *mere*, pron. first pers. sing. gen. case mas. inflected to agree with *khilāne* following: *pet*, s. m. sing.: *bhar*, adj. and forming with *pet* a noun of measure; the following noun being idiomatically constructed without a postposition¹⁹, or in the nom. case: *rotiyān*, s. f. plur. (from *roṭi*) nom. case, acted upon by the following verb²⁰: *khilāne kṛ*, v. a. infin. or noun of action²¹ (the root *khilā* being the causal form from *khā*²²) mas. gen. case, with *kṛ*, postpos. governing the gen. case: *kyā*, pron. interrog.²³ used absolutely, nom. case acted upon by the verb: *loge*, v. a. fut. indef. second pers. plur. mas. (root *le*) being a contraction of *le'oge*²⁴: *us-ne*, pron. third pers. inflected from *wuh*

(15) G. par. 30.

(16) G. par. 36.

(17) G. par. 25.

(18) G. par. 8.

(19) G. par. 56.

(20) G. par. 57.

(21) G. par. 21.

(22) G. par. 29.

(23) G. Chap. IV

(24) G. par. 27.

Persian word *nān*, bread, and *bā'z* a corruption of the Arabic *bā'ī*³, seller) sing. gen. case: *kī*, postpos. fem. governing the gen. case preceding, and agreeing with the noun following³: *dūkān men*, s. f. sing. abl. case with its governing postposition: *dekh-kar*, v. a. past conjunctive part. formed by affixing *kar*⁴ to the root *dekh*: *muztarib*, an Arabic part. used as an adj.: *hū'ā*, v. n. past tense indef. sing. mas. (root *ho*)⁵ governed by *ārab*: *be-chāra*, adj. (formed by prefixing *be* a prepos. to the substantive *chāra*⁶) agreeing with *ārab* understood: *şirf*, adv.⁷: *bo se*, s. f. sing. abl. case, with the governing postpos. *se*: *jilā*, v. n. pres. part. sing. mas. (root *jī*)⁸ agreeing with *ārab* understood: *thā*, v. substantive or auxiliary past tense sing. mas.⁹ governed by *ārab* understood, and forming with the preceding pres. part. the present past, or imperfect, tense¹⁰: *jab*, adv. of time, derived from the pron. *jo* or *jaun*¹¹: *kī*, conj.¹²: *roṭī kā*, s. f. sing. gen. case, with the governing postpos. *kā* which is sing. mas. to agree with the following noun¹³: *munh*, s. m. sing. nom. case governing *dekhā*, v. a. past part. sing. mas. (root *dekh*)¹⁴: *şabr kā*, s. f. sing. gen. case, with the governing postpos. *kā* which is mas. to agree with the following noun: *girebān*, s. m. sing. nom. case acted upon by the subsequent verb:

(3) G. par. 7.

(4) G. par. 24.

(5) G. par. 25.

(6) G. par. 49.

(7) G. par. 37.

(8) G. par. 23.

(9) G. par. 33, and note.

(10) G. par. 26.

(11) G. par. 51.

(12) G. par. 38.

(13) G. par. 7.

(14) G. par. 22.

himself on the bank of the Tigris (the river that flows by Baghdad): the baker having taken out one after another loaves was giving; and, that (Arab) having moistened moistened (or having continued to moisten) was eating. The loaves, having passed the value of half a dinar, amounted to four *dāng*; having, moreover, exceeded that, the turn of a dinar came (the value of the loaves passed on from a half dinar to four *dāng*, and then to a dinar). The baker having become without choice (not knowing what to do), spoke, O Arab, how much wilt thou eat? He gave answer, that as long as this water shall flow, I shall go (on) eating.

GRAMMATICAL ANALYSIS.

Chaulhī, ordinal of number fem. agreeing with *naḥl*, s. f. sing. nom. case. *Ek*, noun of number: *ārab*, adj. used as a s. m. sing. nom. case governing the verb: *badawī*, adj. agreeing with *arab*: *shahr-i*, the first of two nouns in the Persian construction, abl. case, with the sign of (*izāfat*) the attribute¹ or of the gen. case: *baghdād*, n. prop. being the latter of two nouns in the Persian construction, abl. case: *men*, postpos. governing the abl. case: *āyā*, v. n. past tense indef. third pers. sing. (root *ā*)² governed by *ārab*: *aur*, conj.: *girdē*, s. m. plur. nom. case, from *girdā*, acted upon by the following participle: *nān-bā'ī*, s. m. (compounded of the

(1) G. par. 9.

(2) G. par. 25.

<i>ādhi</i> , half,	<i>guzar kar</i> , having	<i>khā'egā</i> , wilt thou eat.
<i>dīnār kī</i> , of a dinar,	passed,	<i>us-ne</i> , he,
<i>kīmat se</i> , from price,	<i>dīnār kī</i> , of a dinar,	<i>jawāb</i> , answer,
<i>guzar kar</i> , having	<i>naubat</i> , turn, degree,	<i>diyā</i> , gave,
passed,	<i>ā'ī</i> , came.	<i>kī</i> , that,
<i>chār</i> , four,	<i>nān bā'ī</i> , the baker,	<i>jab talak</i> , as long as,
<i>dāng</i> (name of a	<i>be-ikhtiyār</i> , without	<i>yih pānī</i> , this water,
weight),	choice,	<i>bahegā</i> , shall flow,
<i>talak</i> , up to,	<i>hokar</i> , having become,	<i>main</i> , I,
<i>pahunchīnī</i> , arrived;	<i>bolā</i> , spoke,	<i>khātā</i> , eating,
<i>balki</i> , but, moreover,	<i>ai ārab</i> , O Arab !	<i>jā'ūngā</i> , shall go (on).
<i>us-se</i> , from that,	<i>kittī</i> , how much ?	

An Arab of the desert came into the city of Baghdad : and, having seen round loaves in the shop of a baker, became anxious (for them). Helpless he was living merely from the smell (or, the poor wretch was living from the smell only). When that he saw the face of the bread, having rent the collar of patience, he went near the baker, and said ; O merchant, what will you take for the giving of me to eat a belly-full (of) loaves ? He (the baker) imagined that young man like others, (saying to himself) that, how much will he eat ? if he be very hungry, then he will not be able to eat more than two (or) three loaves ; he spoke, O Arab, give half a dinar, and eat as much as thou mayest desire. The Arab gave the half dinar, and seated

<i>dekhā</i> , seen, he saw,	<i>ki</i> , (saying) that,	<i>ārab-ne</i> , the Arab,
<i>ṣabr kā</i> , of patience,	<i>kitnā</i> , how much ?	<i>ādhī</i> , half,
<i>girebān</i> , the collar,	<i>khā'egā</i> , will he eat,	<i>dinār</i> , a dinar,
<i>chūk karke</i> , having	<i>agar</i> , if,	<i>dī</i> , gave,
rent,	<i>bahut</i> , much, very,	<i>aur</i> , and,
<i>nān bā'ī ke</i> , of baker,	<i>bhūkhā</i> , hungry,	<i>dajle ke</i> , of the Tigris,
<i>pās</i> , to the side, near,	<i>ho</i> ; he should be,	<i>kināre</i> , on the shore,
<i>gayā</i> , he went,	<i>to</i> , then,	<i>baithā</i> , sat :
<i>aur kahā</i> , and said ;	<i>do tīn</i> , two (or) three,	<i>nān-bā'ī</i> , the baker,
<i>ai khwāja</i> , O merchant,	<i>rotīyonse</i> , from loaves,	<i>rotīyān</i> , loaves,
<i>mere</i> , of me, my, mine,	<i>ziyāda</i> , increase, more,	<i>nikāl</i> , having taken
<i>pet bhar</i> , belly-full,	<i>na khā</i> , not eat,	out,
<i>rotīyān</i> , loaves,	<i>sakega</i> , he will be able;	<i>nikāl</i> , having taken
<i>khilāne kā</i> , of giving	<i>bolā</i> , he spoke,	out,
to eat,	<i>ai ārab</i> , O Arab,	<i>detū thā</i> , was giving ;
<i>kyā</i> , what ?	<i>ādhī</i> , half,	<i>aur wuh</i> , and that
<i>loge</i> , will you take.	<i>dinār</i> , a dinar,	(Arab),
<i>us ne</i> , he,	<i>de</i> , give,	<i>pānī meñ</i> , in the water,
<i>us jawān ko</i> , that	<i>aur</i> , and,	<i>bhigo bhigo kar</i> , hav-
young man,	<i>jītnī</i> , as much as,	ing moistened, mois-
<i>auroñ ke</i> , of others,	<i>chāhe</i> , thou mayest	tened,
<i>mānand</i> , the like,	wish,	<i>khātū thā</i> , was eating.
<i>khayāl kiyā</i> , imagined,	<i>khā</i> , eat.	<i>rotīyān</i> , the loaves,

with *taiyārī*, s. f. (derived from *taiyār* by subjoining *ī*) sing. nom. case governing the verb: *rahī*, v. n. past tense indef. sing. fem. governed by *taiyārī*: *na*, adv. of negation: *wuh*, pron. as before, agreeing with *jism*, s. m. sing. nom. case governing the verb: *hī*, adv.: *rahā*, v. n. past tense indef. sing. mas. governed by *jism*: *ab*, adv.: *kyā*, pron. interrogative nom. or accus. case acted upon by the verb: *dekhoge*, v. a. fut. indef. tense second pers. plur. mas.: *itnā*, adj. (derived from the pron. *yih*⁴⁹) nom. case mas. used absolutely and acted upon by the verb: *kah*, v. a. root used as the past conjunctive part.⁵⁰: *chamṭat hū'ā*, v. n. (compound from *chamṭat* and the root *ho*⁵¹) past tense indef.⁵² sing. mas. governed by *būṭhā* understood.

۴ for *chār*, Four, or *chauthī*, Fourth, *naḥl*, Story.

<i>ek</i> , one, a, an,	<i>aur</i> , and,	<i>be-chāra</i> , helpless,
<i>ārab</i> , Arab, Arabian,	<i>gīrde</i> , round loaves,	<i>śirf</i> , purely, merely,
<i>badawī</i> , of the desert,	<i>nān-bā'ī kī</i> , of baker,	<i>bo se</i> , from the smell,
<i>shahr-i</i> , the city of,	<i>dūkān meñ</i> , in shop,	<i>jītā thā</i> , he was living.
<i>baghdād</i> , Baghdad,	<i>dekh-kar</i> , having seen,	<i>jab kī</i> , when that,
<i>meñ</i> , in, into,	<i>muzṭarīb</i> , anxious,	<i>roṭī kā</i> , of the bread,
<i>āyā</i> , came :	<i>hū'ā</i> , he became.	<i>muṭh</i> , the face,

(49) G. par. 51.

(50) G. par. 24.

(51) G. par. 30.

(52) G. par. 25.

pron. second pers. plur. (from *tū* or *tain*): *ne*, expletive or affix to the noun denoting the agent before a transitive verb in a past tense⁴⁴: *kahānī*, adv. of place derived from the pron. *kaun*⁴⁵: *ghā'o*, s. m. plur. nom. case governing the verb: *khā'e*, v. a. past part. plur. mas. (root *khā*) agreeing with *ghā'o*: *hañ*, verb substantive or auxiliary verb pres. tense third pers. plur. forming with the preceding part. the past definite, or past present, tense. *Wuh*, pron. third pers. sing. nom. case referring to *būṛhā* and governing the verb: *hañske*, v. n. past conjunctive part.⁴⁶ formed by affixing *ke* to the root *hañs*: *bolā*, v. n. past indef. tense (root *bol*) governed by *wuh*: *miyāñ*, s. m. sing. voc. case: *gabrū*, s. m. sing. voc. case: *na*, adv. of negation⁴⁷: *wuh*, pron. demonstrative remote nom. case sing.: *zamāna*, s. m. sing. nom. case governing the verb: *rahā*, v. n. past tense indef. third pers. sing. (root *rah*) governed by *zamāna*: *na*, adv. of negation: *we*, pron. demonstrative remote nom. case plur. (from *wuh*) agreeing with the noun following: *din*, s. m. plur. nom. case governing the verb: *rahe*, v. n. past tense indef. plur. mas. governed by *din*: *na*, adv. of negation: *wuh*, pron. as before, agreeing with *jawāñi*, s. f. (derived from the adj. *jawān* by subjoining *ī*⁴⁸) sing. nom. case governing the verb: *rahī*, v. n. past tense indef. sing. fem. governed by *jawāñi*: *na*, adv. of negation: *wuh*, pron., as before, agreeing

(44) G. note to par. 25, and par. 71.

(45) G. par. 51.

(46) G. par. 24.

(47) G. par. 77.

(48) G. par. 45.

pron. interrog. nom. case : *zakham*, s. m. nom. case sing. or plur.
acted upon by the verb : *khū'egū*, v. a. fut. indef. tense, third pers.
sing. (root *khū*) governed by *ko'i*, understood.

Itmī, adj. fem. sing. derived from *yih*³⁸ and agreeing with the
following noun : *bāt*, s. f. sing. gen. case : *ke*, postpos. mas. go-
verning the noun in the gen. case preceding, and agreeing with the
part. used as a mas. noun, next following : *sunte*, v. a. part. pres.
mas. used as a noun governed by a postpos. understood³⁹ : *hī*, adv. :
un, pron. third pers. plur. abl. case (from *wah*) : *men*, postpos.
governing the abl. case : *se*, postpos. governing the abl. case (two
postpositions occurring together⁴⁰) : *ek*, noun of number : *jawān*, adj.
used substantively mas. sing. nom. case governing the verb : *khufū*,
adj. sing. mas. nom. case agreeing with *jawān* : *hokar*, v. n. past
conjunctive part. formed by affixing *kar* to the root *ho* : *bolā*, v. n.
past indef. tense third pers. sing. mas. governed by *jawān* : *baṛe*, adj.
plur. mas. voc. case agreeing with *miyūn*, s. m. voc. case plur. (being
the same in form as the nom. and used in the plur. by way of respect,
though addressed to one person⁴¹) : *kapṛe*, s. m. nom. case plur. (of
kapṛū) acted upon by the verb : *to*, adv. : *ulāro*, v. a. imperative⁴²
second pers. plur. (root *ulār* which is the transitive or causal from
*utar*⁴³) : *dekhen*, v. a. imperative first pers. plur. (root *dek*) : *tum*,

(38) G. par. 51.

(39) G. par. 73.

(40) G. par. 7.

(41) G. par. 64.

(42) G. par. 27.

(43) G. par. 29.

hazāron, s. m. plur. taking, as a noun of number, the affix *on* to denote plurality though accompanied by another noun in the nom. case²⁷: *zakḥm*, s. m. plur. nom. case governing the verb: *khā'e*, v. a. past tense indef. plur. mas. governed by *zakḥm*: *aise*, adv. or adj. plur. mas. agreeing with *zakḥm* and derived from the pron. *yih*²⁸: *ki*, conj.: *kahīn*, adv. of place derived from the pron. *kaun*²⁹: *badan-par*, s. m. sing. abl. case with the postpos. *par* by which it is governed³⁰: *til*, s. m. sing. nom. case acted upon by the following verb³¹, or compounded with it: *dharne*, v. a. infinitive, gerund or noun of action³², sing. mas. gen. case: *kī*, postpos. fem. governing the preceding noun and agreeing with the noun next following: *jagah*, s. f. sing. nom. case governing the verb: *bāḳī*, adj. sing. agreeing with *jagah*: *nahīn*, adv. of negation³³: *rahī*, v. n. past tense indef. sing. fem. (root *rah*) governed by *jagah*: *hamāre*, pron. first pers. plur. gen. case mas. (sing. nom. *main*) agreeing with *āge*, s. m. sing. (inflected from *āgā*) governed by a postpos. understood³⁴ or used as an indeclinable word³⁵: *ab*, adv.: *ko'ī*, pron. indef. nom. case governing the verb: *kyā*, pron. interrogative³⁶ nom. case: *laṛegā*, v. n. fut. indef. tense third pers. sing. mas. (root *laṛ*)³⁷ governed by *ko'ī*: *aur*, conj.: *kyā*,

(27) G. par. 11.

(28) G. par. 51.

(29) G. par. 51.

(30) G. par. 7.

(31) G. par. 57.

(32) G. par. 21.

(33) G. par. 77.

(34) G. par. 57.

(35) G. par. 36.

(36) G. Chap. IV.

(37) G. par. 27.

postpos. mas. governing *un* and agreeing with¹⁹ *pās*, an indeclinable word²⁰ constructed as a s. m. sing. governed by a postpos. understood : *baithā*, v. n. (root *baith*) past part. sing. mas. agreeing with *būṛhā* : *thā*, v. substantive or auxiliary verb past tense sing. third pers. mas. governed by *būṛhā* and forming with the preceding past part. the past past, or pluperfect, tense²¹ : *bolā*, v. n. past tense indef. third pers. sing. mas. (root *bol*) governed by *būṛhā* understood : *kī*, conj. : *miyān*, s. m. plur. voc. case : *jawānī*, s. f. (being the abstract noun derived from *jawān* by subjoining *ī*²²) sing. abl. case : *men*, postpos. governing the abl. case²³ : *ham*, pron. first pers. plur. (nom. sing. *main* for which the plur. is used) governing the verb : *bhī*, conj. : *saiṛon*, s. m. plur. (of *saiṛū*) taking, as an aggregate or collective number, the termination *on* to denote plurality though constructed with a noun in the nom. case²⁴ : *laṛū i yān*, s. f. nom. case plur. of *laṛū ī* : *laṛe*, v. n. past tense indef. third pers. plur. governed by *ham* (*laṛnā* being, like *bolnā* and *lānā*, considered a neuter verb, and therefore not admitting *ne* to the nom. case before it²⁵) : *aur*, conj. : *ham-ne*, pron. first pers. nom. case plur. of *main* (the plur. being used for the sing. as is frequently the case with regard to all the pers. pronouns) and followed by *ne* the expletive or affix to a nom. case before a transitive verb in a past tense²⁶ : *bhī*, conj. :

(19) G. par. 7.

(20) G. par. 36

(21) G. par. 25.

(22) G. par. 45.

(23) G. par. 7.

(24) G. par. 11.

(25) G. par. 71.

(26) G. note to par. 25, and par. 71.

mas. governed by *ghā'o*¹⁰ : *aur*, conj. : *ko'i*, pron. indef. nom. governing the verb : *kahtā thā*, v. a. pres. past, or imperfect tense¹¹, third pers. sing. mas. as before : *pānch*, noun of numb. : *gharaz*, s. m. sing. used absolutely or adverbially : *har*, adj. agreeing with *ek*, noun of number : *ne*, expletive or affix¹², as before : *apne*, pron. common or reflective gen. case mas. agreeing with *larne* and repeated to denote individuality¹³ : *larne*, v. n. infin. (root *lar*) used as a noun of action,¹⁴ mas. sing. gen. case : *aur*, conj. : *zakham*, s. m. nom. case sing. or plur. acted upon by the following verb or compounded with it¹⁵ : *khāne*, v. a. infin. (root *khā*) used as a noun of action¹⁶, mas. sing. gen. case : *kā*, postpos. mas. governing the preceding two nouns, which are coupled by the conjunction, and agreeing with the following noun : *aḥwāl*, s. m. (Arabic plur. of *hāl* used in Hindustani as a) sing. nom. case governing the verb, as *ne* follows the name of the agent¹⁷ : *bayān*, s. m. nom. case : *kiyā*, v. a. (root *kar*) past tense indef. forming with the preceding noun the compound nominal verb¹⁸ *bayān kiyā* governed by *aḥwāl* : *ek*, noun of number : *būrḥā*, s. m. or adj. used substantively, nom. case sing. governing the verb : *thathol*, adj. agreeing with *būrḥā* : *un*, pron. gen. case plur. from *wuh* : *ke*,

(10) G. note to par. 25, and par. 71.

(11) G. par. 26.

(12) G. note to par. 25, and par. 71.

(13) G. par. 84.

(14) G. par. 21.

(15) G. par. 30.

(16) G. par. 21.

(17) G. note to par. 25, and par. 71.

(18) G. par. 30.

postcase : *ke*, postpos. mas. governing the gen. case preceding, and agreeing with the word following : *bīch*, indeclinable word², constructed as a s. m. governed by some postpos. understood : *pāñch*, noun of numb. : *sāt*, noun of numb. : *sipāhī*, s. m. plur. nom. case, derived from *sipāh* by the addition of the very usual affix *ī*,³ and governing the verb : *baiṭhe*, v. n. part. past plur. mas. (root *baiṭh*) agreeing with *sipāhī* : *āpas-men*, pron. common or reflective⁴ abl. case, *men* being the governing postpos. : *ḍīng mārte*, v. a. part. pres. plur. mas. (from the nominal compound root *ḍīng mār*⁵) agreeing with *sipāhī* : *the*, subst. verb or auxiliary verb past tense third pers. plur. mas.⁶ governed by *sipāhī* and forming with the preceding part. the compound, present past or imperfect, tense⁷ : *ko'ī*, pron. indef. nom. case governing the verb : *kahtā*, v. a. part. pres. sing. mas. (from the root *kah*) : *thū*, subst. verb or auxiliary verb, past tense sing. mas. agreeing with the noun to which the pron. *ko'ī* may refer, and forming with the preceding part. the compound, present past or imperfect, tense : *main*, pron. first pers. sing. nom. case : *ne*⁸, expletive or affix to the nom. case, or name of the agent, before a trans. verb in a past tense : *chūr*, noun of number : *ghā'o*, s. m. nom. case plur. or sing. with a numeral⁹, and governing the verb : *khā'e*, v. a. past tense indef. third pers. plur.

(2) G. par. 36.

(3) G. par. 46.

(4) G. Chap. IV.

(5) G. par. 30.

(6) G. par. 33.

(7) G. par. 26.

(8) G. note to par. 25, and par. 71.

(9) G. par. 61.

<i>kyā</i> , what ?	<i>itnā</i> , this much,	<i>champut hū'ā</i> , he ran
<i>dekhoge</i> , will you see.	<i>kah</i> , having said,	off.

In some place, five (or) seven soldiers were seated, making (their) boasts amongst themselves. Some one was saying, I suffered four wounds; and, some one was saying, five. In short, each one explained the circumstances of his own fighting, and suffering wounds. A jocose old man was seated near them: he spoke (saying) that, Sirs, in youth we also fought hundreds (of) fights; and we, also, suffered thousands (of) wounds, such that any where on the body room to place a seed of sesamum remained not: before us, now, what will any one fight, and what will (he) suffer wounds?

On the very hearing of this much speech, a young man from among them, having become angry, spoke (saying), great Sir, take off then (your) clothes; let us see where you have suffered wounds: he laughing spoke (saying), master young man, neither has that time remained, nor have those days remained, nor has that youth remained, nor has that readiness remained, nor has that very body remained; what will you now see? Having said so much, he ran off.

GRAMMATICAL ANALYSIS.

Tisrī, ordinal of number fem. agreeing with *naḥl*, s. f. sing. nom. case. *Kisī*, pron. indef. from *ko'ī* agreeing with *makān*, s. m. sing.

, even,	<i>ko'ī</i> , any one, some,	<i>dekhen</i> , let us see,
<i>sakron</i> , hundreds,	<i>kyā</i> , what?	<i>tum ne</i> , you,
<i>larā'iyān</i> , battles,	<i>laregā</i> , will fight,	<i>kahān</i> , where?
<i>lare</i> , fought;	<i>aur</i> , and,	<i>ghā'o</i> , wounds,
<i>aur</i> , and,	<i>kyā</i> , what?	<i>khā'e</i> , suffered,
<i>ham-ne</i> , we,	<i>zakham</i> , wounds,	<i>haiñ</i> , are, have:
<i>bhī</i> , also, even,	<i>khā'egā</i> , will suffer.	<i>wuh</i> , he, that (person),
<i>hazāron</i> , thousands,	<i>itnī</i> , this-much,	<i>hanīkar</i> , laughing,
<i>zakham</i> , wounds,	<i>bāt ke</i> , of speech,	<i>bolā</i> , spoke,
<i>khā'e</i> , suffered,	<i>sunte</i> , (on) hearing,	<i>miyān</i> , master, Sir,
<i>aise</i> , this-like, such,	<i>hī</i> , very, exactly,	<i>gabru</i> , young man,
<i>kī</i> , that,	<i>un</i> , them,	<i>na</i> , not, neither,
<i>kahīn</i> , any where,	<i>men se</i> , from among,	<i>wuh</i> , that,
<i>badan par</i> , on body,	<i>ek jawān</i> , a young man,	<i>zamāna</i> , time,
<i>til</i> , seed of sesamum,	<i>khafā</i> , angry,	<i>rahā</i> , remained,
<i>dharne kī</i> , of placing,	<i>hokar</i> , having become,	<i>na</i> , not, nor,
<i>jagah</i> , place, room,	<i>bolā</i> , spoke,	<i>we dīn</i> , those days,
<i>būkī</i> , remaining,	<i>barē</i> , great,	<i>rahe</i> , remained,
<i>nahīn</i> , not,	<i>miyān</i> , master, Sir,	<i>jawānī</i> , youth,
<i>rahī</i> , remained.	<i>kapre</i> , clothes,	<i>rahī</i> , remained,
<i>humāre</i> , of us,	<i>to</i> , then, indeed,	<i>taiyārī</i> , readiness,
<i>āge</i> , in front, before,	<i>utāro</i> , cause to de-	<i>jism</i> , body;
<i>ab</i> , now,	scend, take off,	<i>ab</i> , now,

being the same in form as the root of the verb¹¹⁹: *umr*, s. m. sing. governed by a postpos. understood¹²⁰ or used adverbially compounded with the following *bhar*, adj. agreeing with *umr*: *na*, adv. of negation¹²¹: *bhūlegī*, v. n. fut. indef. tense third pers. sing. fem. (root *bhūl*) governed by *mār*.

™ for *tīn*, Three, or *tīsri*, Third, *naḥl*, Story.

<i>kisī</i> , some, a, any,	<i>chār</i> , four,	<i>aḥwāl</i> , circumstances,
<i>makān ke</i> , of place,	<i>ghā'o</i> , wounds,	<i>bayān</i> , explanation,
<i>bīch</i> , in the midst, in,	<i>khā'e</i> , suffered;	<i>kiyā</i> , made.
<i>pānch</i> , five,	<i>aur</i> , and,	<i>ek</i> , one,
<i>sāt</i> , seven,	<i>ko'ī</i> , some one,	<i>būṛhā</i> , old man,
<i>sipāhī</i> , soldiers,	<i>kahtū thā</i> , was saying,	<i>thāthol</i> , jocose,
<i>baiṭhe</i> , seated,	<i>pānch</i> , five.	<i>un ke</i> , of them,
<i>āpas-men</i> , among	<i>gharaz</i> , aim; in short,	<i>pās</i> , at the side, near,
themselves,	<i>har ek ne</i> , every one,	<i>baiṭhā</i> , seated,
<i>ḍāng mārte</i> , boasting,	<i>apne apne</i> , each his	<i>thā</i> , was:
<i>the</i> , were.	own,	<i>bolā</i> , he spoke,
<i>ko'ī</i> , some one,	<i>larne</i> , fighting,	<i>kī</i> , that,
<i>kahtū</i> , saying,	<i>aur</i> , and,	<i>miyān</i> , masters,
<i>thā</i> , was,	<i>zakḥm</i> , wound,	<i>jarwānī men</i> , in youth,
<i>main ne</i> , I,	<i>khāne kū</i> , of suffering,	<i>ham</i> , we,

(119) G. par. 20.

(120) G. par. 57.

(121) G. par. 77.

conjunctive part.¹¹⁰ or the root compounded with the following
¹¹¹ *gayā*, v. n. past indef. tense mas. sing. (from the root *jā*)¹¹²
governed by *wuh*: *aur*, conj.: *sārā*, adj. mas. nom. sing. agreeing
with *tel*, s. m. nom. sing. governing the verb: *bah*, v. n. the past
conjunctive part. or the root compounded with the following verb¹¹³:
gayā, v. n. past tense indef. third pers. mas. sing. (root *jā*) governed
by *tel*: *tab*, adv.: *baniye*, s. m. sing. inflected from *baniyā* because it
is followed by *ne* an expletive or affix to the nominative or name of
the agent before a transitive verb in a past tense¹¹⁴: *us*, pron. third
pers. sing. gen case from *wuh* referring to *naʿl-band*: *ke*, postpos.
mas. governing the gen. case preceding, and agreeing with the
following noun: *sir*, s. m. sing. gen. case: *ke*, postpos. mas. as before:
bāl, s. m. plur. nom. case acted upon by the part. following: *pakarḥkar*,
v. a. past conjunctive part. formed by affixing *kar* to the root *pakar*¹¹⁵:
aisā, adj. sing. nom. case mas. or adv. derived from the pron. *yih*¹¹⁶:
latiyāyā, v. a. past tense indef. sing. mas. governed by *naʿl-band*
understood, the imper. or root being *latiyā*¹¹⁷ which is derived from
the subst. *lāl*¹¹⁸: *ki*, conj.: *use*, pron. third pers. sing. dat. case from
wuh referring to *naʿl-band*: *wuh*, pron. demonstrative remote sing.
nom. case, agreeing with *mūr*, s. f. sing. nom. case, a verbal noun,

(110) G. par. 24. (111) G. par. 30, second division. (112) G. par. 25.

(113) G. par. 30, second division. (114) G. par. 25 note, and par. 71.

(115) G. par. 24. (116) G. par. 51. (117) G. par. 25. (118) G. par. 31.

governing *un* and agreeing with the following noun : *taʿẓīm*
(being of the form تَعْزِيل⁽¹⁰¹⁾) nom. case sing. acted upon by the verb : *o*,
conj. : *takrim*, s. f. (being of the form تَعْمِيل⁽¹⁰²⁾) sing. nom. case coupled
with *taʿẓīm* by the conj. *o* : *kareñ*, v. a. aorist or fut. indef.⁽¹⁰³⁾ third
pers. plur. (root *kar*) governed by *log*.

Is, pron. demonstrative proximate inflected from *yih* agreeing with
the noun *kḥayāl* following : *behūda*, adj. not admitting inflection,⁽¹⁰⁴⁾
constructed with the noun following : *kḥayāl*, s. m. sing. abl. case :
meñ, postpos. governing the abl. case : *ghare*, s. m. sing. gen. case
from *gharā*⁽¹⁰⁵⁾ : *kā*, postpos. mas. governing the gen. case *ghare* and
agreeing with the noun following : *dhyān*, s. m. sing. nom. case
governing the verb : *jātā*, v. n. part. pres. mas. sing. (root *jā*)⁽¹⁰⁶⁾
agreeing with *dhyān* : *rahā*, v. n. past tense indef. third pers. mas. sing.
(root *rah*)⁽¹⁰⁷⁾ governed by *dhyān* (*jātā rahā* may also be considered
as a compound verb having a continuative sense⁽¹⁰⁸⁾) : *wuh*, pron. third
pers. nom. sing. referring to *gharā* and governing the verb : *sir*, s. m.
sing. abl. case : *se*, postpos. governing the abl. case : *amīn*, s. f. sing.
abl. case : *par*, postpos. governing the abl. case⁽¹⁰⁹⁾ : *girke*, v. n. past
conjunctive part. formed by affixing *ke* to the root *gir*⁽¹⁰⁹⁾ : *phūt*, v. n.

(101) G. par. 3.

(102) G. par. 27.

(103) G. par. 6.

(104) G. par. 7.

(105) G. par. 23.

(106) G. par. 25.

(107) G. par. 30, tenth division.

(108) G. par. 7.

(109) G. par. 24.

(from *wuh*) referring to *beṭe* and governing the verb :
 adj. nom. case plur. agreeing with *we* : *hokar*, past conjunctive
 part. formed by the addition of *kar* to the root *ho*⁹² : *shahzādoṇ* s. m.
 plur. gen. case from *shahzāda*⁹³ : *kī*, postpos. fem. governing *shahzādoṇ*
 and agreeing with the noun following : *ṭarah*, s. f. used as an
 indeclinable word⁹⁴ or governed by a postpos. understood : *tāzī*, adj.
 plur. constructed⁹⁵ with *ghoṇi*, s. m. plur.⁹⁶ abl. case from *ghoṛā* : *par*,
 postpos. governing the abl. case⁹⁷ : *sawār*, adj. plur. mas. agreeing
 with *we* : *hokar*, v. n. past conjunctive part. as before : *shikār*, s. m.
 sing. gen. case : *kā*, postpos. mas. governing the gen. case and
 agreeing with the following noun⁹⁸ : *irāda*, s. m. sing. nom. case acted
 upon by the verb : *karēge*, v. a. fut indef. tense third pers. plur. mas.
 (root *kar*) governed by *we* : *to*, adv. : *main*, pron. of the first pers.
 nom. case sing. governing the verb : *un*, pron. of the third pers.
 gen. case plur. from *wuh*⁹⁹ : *kī*, postpos. fem. governing *un* and
 agreeing with the following noun : *jīlan*, s. f. sing. abl. case : *men*,
 postpos. governing the abl. case¹⁰⁰ : *chalūngā*, v. n. fut. indef. tense
 first pers. sing. mas. (root *chal*) : *tā*, adv. : *kī*, conj. : *aur*, adj.
 agreeing with *log*, s. m. plur. nom. case governing the verb : *un*,
 pron. third pers. plur. gen. case referring to *beṭe* : *kī*, postpos.

(92) G. par. 24.

(93) G. par. 6.

(94) G. par. 36.

(95) G. par. 12.

(96) G. par. 6.

(97) G. par. 7.

(98) G. par. 7.

(99) G. Chap. IV.

(100) G. par. 7.

forming with *lūṅgā* the compound *mol lūṅgā*⁸⁰, v. a. fut. indef. first pers. sing.⁸¹ contraction of *mol le'ūṅgā* (the imper. or root being *mol le*).

Jab, adv. : *is*, pron. demonstrative proximate sing. inflected from *yih*⁸², agreeing with *saudāgarī*, s. f. (formed by the addition of *i* to *saudāgar*⁸³, which latter is derived from *saudā* by adding the very usual Persian affix *gar*⁸⁴) sing. abl. case : *se*, postpos. governing the abl. case : *bahut*, adj. agreeing with *daulat*, s. f. sing. nom. case, governing the verb : *hāth*, s. m. sing. governed by a postpos. understood⁸⁵ : *ā'ī*, v. n. past indef. tense third pers. sing. fem. (root *ā*) governed by *daulat* : *tab*, adv. (derived from the pron. *taun*)⁸⁶ : *chār*, noun of number : *byāh*, s. m. nom. case plur. or sing. (following a numeral)⁸⁷ acted upon by the verb : *karūṅgā*, v. a. fut. indef. tense first pers. sing. mas. from the root *kar* : *har*, adj. : *ek*, noun of number : *jorū*, s. f. sing. abl. case : *se*, postpos. governing the abl. case : *chār*, noun of number : *chār* (as before) repeated in a distributive sense⁸⁸ : *beṭe*, s. m. plur. nom. case from *beṭā*⁸⁹ governing the verb : *tawallud*, s. m. sing. governed by a postpos. understood, or compounded with the verb⁹⁰ : *honṅe*, v. n. fut. indef. tense third pers. plur. mas. contraction of *ho'enṅe*⁹¹ from the root *ho* : *jab*, adv. : *we*, pron. third pers. plur.

(80) G. par. 30.

(81) G. par. 27.

(82) G. Chap. I V.

(83) G. par. 45.

(84) G. par. 46.

(85) G. par. 57.

(86) G. par. 51.

(87) G. par. 61.

(88) G. par. 43.

(89) G. par. 5.

(90) G. par. 30.

(91) G. par. 27.

contraction of *ho'enge*⁶⁷ from the root *ho*, governed by *we* :

on, third pers. plur. accus. case from *wuh*⁶⁸ : *ko*, postpos. governing the dat. or accus. case⁶⁹ : *bechkar*, v. a. past conjunctive part. formed by the addition of *kar*⁷⁰ to the root *bech*, which is the causal or transitive of *bik*⁷¹ : *bakri*, s. f. sing. nom. case, formed from the mas. *bakrā*⁷², and acted upon by the verb : *kharidūngā*, v. a. fut. indef. first pers. sing. mas. (root *kharid*)⁷³ : *us*, pron. third pers. sing. gen. case from *wuh*⁷⁴ : *ke*, postpos. mas. governing the gen. case, and agreeing with the noun following⁷⁵ : *kach bach*, s. m. abl. case sing. (though in fact two words with a plural signification) : *se*, postpos. governing the abl. case⁷⁶ : *gā'e*, s. f. sing. nom. case, acted upon by the last mentioned verb here understood : *phir*, adv. : *us*, pron. third pers. sing. abl. case : *se*, postpos. governing the abl. case : *ghoṛī*, s. f. (derived from the mas. *ghoṛā* by changing the final *ā* into *ī*⁷⁷) nom. case sing. acted upon by the verb *kharidūngā* understood : *ghoṛī*, s. f. sing. abl. case governed by *se* : *ūtnī*, s. f. (derived from the mas. *ūtnī* by the addition of *nī*⁷⁸) sing. nom. case acted upon by the verb *kharidūngā* understood : *phir*, adv. : *halnī*, s. f. (from the mas. *hāthī*)⁷⁹ sing. nom. acted upon by the following verb : *mol*, s. m.

(67) G. par. 27.

(68) G. Chap. IV.

(69) G. par. 7.

(70) G. par. 24.

(71) G. par. 29.

(72) G. par. 4.

(73) G. par. 27.

(74) G. Chap. IV.

(75) G. par. 7.

(76) G. par. 7.

(77) G. par. 4.

(78) G. par. 4.

(79) G. par. 4.

of *yih*⁵²: *take*, s. m. sing. gen. case governed by *kī*⁵³, postp. governing the gen. case, and agreeing with the following noun: *murghī*, s. f. sing. nom. case, being derived from the mas. *murgh* by the addition of *ī*⁵⁴, and acted upon by the verb: *lūngā*, v. a. fut. indef. tense first pers. sing. mas. (root *le*) being a contraction of *le'ūngā*⁵⁵: *wuh*, pron. third pers. sing. nom. case referring to *murghī* and governing the verb: *bīs*, noun of number⁵⁶: *andē*, s. m. nom. case plur. from *andā*: *degī*, v. a. fut. indef. tense fem. third pers. sing. from the root *de*, being a contraction of *de'egī*⁵⁷, governed by *wuh*: *phīr*, adv.: *bā'īs*, noun of number⁵⁸: *din*, s. m. gen. case sing. following a numeral⁵⁹, and governed by *ke*, a postpos. mas. inflected before *ba'd*, an indeclinable word⁶⁰: *bīs*, noun of number: *bachche*, s. m. nom. case plur. from *bachcha*⁶¹ acted upon by the verb following: *nikālegī*, v. a. (transitive of *nikalnā*⁶²) fut. indef. tense third pers. sing. fem.⁶³ governed by *murghī* understood: *jab*, adv. derived from the pron. *jo* or *jaun*⁶⁴: *we*, pron. third pers. nom. case plur. of *wuh*⁶⁵, referring to *bachche*: *barē*, adj. mas. nom. case plur. from *barā*⁶⁶ agreeing with *bachche* understood: *honge*, v. n. fut. indef. third pers.

(52) G. Chap. IV.

(53) G. par. 7

(54) G. par. 4.

(55) G. par. 27.

(56) G. par. 40

(57) G. par. 27.

(58) G. par. 40.

(59) G. par. 61.

(60) G. par. 36

(61) G. par. 5.

(62) G. par. 29.

(63) G. par. 27.

(64) G. par. 51.

(65) G. Chap. IV.

(66) G. par. 12.

pron. third pers. sing. gen. case³⁷ fem.³⁸ agreeing with
 . f. sing. gen. case governed by *kī*³⁹ which is a postpos.
 governing the gen. case, and fem. to agree with the noun following :
taraf, s. f. sing. governed by a postpos. understood⁴⁰ or used as an
 indeclinable word⁴¹ : *le*, v. a. root or conjunctive past part.⁴² : *chalā*,
 v. n. past tense indef. sing. third pers. (from root *chal*)⁴³ governed by
na'l-band understood : *aur*, conj. : *chalte*, v. n. part. pres. sing. mas.
 (from root *chal*)⁴⁴ inflected, being used absolutely or elliptically as if
 some postpos. was understood : *hū'e*, v. n. part. past sing. mas. (from
 the root *ho*)⁴⁵ inflected, being used with the preceding part. absolutely
 or elliptically⁴⁶ as if governed by some postpos. understood : *yih*,
 pron. demonstrative proximate sing. nom. case agreeing with *manṣūba*
 following : *dil*, s. m. sing. abl. case governed by *men*⁴⁷, postpos. :
manṣūba, s. m. sing. nom. case acted on by the verb⁴⁸ : *karne*, v. a.
 infin. or verbal noun mas. (from the root *kar*)⁴⁹ inflected, being in
 compos. with *lagā*⁵⁰, v. n. past tense indef. third pers. sing. (root
lag)⁵¹ : *ki*, conj. : *is*, pron. demonstrative proximate sing. inflection

(36) G. par. 29

(37) G. Chap. IV.

(38) G. par. 7.

(39) G. par. 7.

(40) G. par. 57.

(41) G. par. 36.

(42) G. par. 24.

(43) G. par. 25.

(44) G. par. 23.

(45) G. par. 22.

(46) G. par. 73.

(47) G. par. 7.

(48) G. par. 57.

(49) G. par. 21.

(50) G. par. 30, fifth division.

(51) G. par. 25.

with *dūkān*, s. f. sing. governed by *tak*, a postpos. or adv.²¹ : *chāwe*, v. a. aor. or indef. fut. tense third pers. sing.²² the infinitive being *pahunchānā* which is the causal of *pahunchnā*²³ : *to*, conj.²⁴ : *ek*, noun of number : *ṭakā*, s. m. sing. nom. case though acted upon by the verb²⁵ : *use*, pron. demonstrative remote sing. dat. case : *mazdūrī*, s. f. sing. nom. case derived from *mazdūr* by the addition of the very usual affix *i* called *yā-i-nisbat*²⁶ : *dūngā*, v. a. fut. indef. tense first pers. sing. contraction of *de'ūngā* from the root *de*²⁷ : *dalwālī*, n. prop. : *nām*, s. m. sing. governed by a postpos. understood²⁸ : *ek*, noun of number : *na'l-band*, s. m. sing. nom. case, compounded of *na'l* and *band*²⁹, and governing the verb : *wahān*, adv. of place derived from the pron. *wuh* or *wah*³⁰ : *kharā*, adj. sing. nom. case mas. agreeing with *na'l-band* : *thā*, v. subst. past tense third pers. sing.³¹ governed by *na'l-band* : *wuh*, pron. third pers. sing.³² referring to *na'l-band* : *gharā*, s. m. sing. nom. case acted upon by the verb³³ : *apne*, pron. common gen. case mas. inflected to agree with *sir*, s. m. sing. abl. case governed by *par*, postpos.³⁴ : *uthākar*, v. a. past conjunctive part. formed by the addition of *kar* to the root *uthā*³⁵, which latter is the transitive or causal verb obtained by the addition of *ā* to the original intransitive

(21) G. par. 37.

(22) G. par. 27.

(23) G. par. 29.

(24) G. par. 38.

(25) G. par. 57.

(26) G. par. 45.

(27) G. par. 27.

(28) G. par. 57.

(29) G. par. 46.

(30) G. par. 51.

(31) G. note to par. 33. (32) G. Chap. IV.

(33) G. par. 57.

(34) G. par. 7.

(35) G. par. 24.

baniye, s. m. sing. inflected from *baniyā*⁷ before *ne*, may be considered as an affix or expletive to a nominative case before a transitive verb in a past tense⁸: *bāzūr se*, s. m. sing. abl. case⁹: *gharā*, s. m. sing. nom. case: *bhar*, adj. and forming with *gharā* a noun of measure, the following noun being idiomatically constructed without a postpos.¹⁰: *karwā*, adj. mas. sing. uninflected agreeing with *tel*, s. m. sing. nom. case: *kharidā*, v. a. past tense indef. mas. sing. (root *kharid*)¹¹ governed by *gharā bhar karwā tel*: *aur*, conj.: *wahān*, adv. of place derived from the pron. *wah* or *wah*¹²: *kharā*, adj. mas. sing. uninflected, agreeing with *baniyā* understood: *ho*, v. n. the root used as the conjunctive past part. or part. of suspension¹³: *pukārne*, v. n. infin. mas. inflected, in composition with *lagā*¹⁴, v. n. past tense indef. third pers. sing. mas. (root *lag*)¹⁵ governed by *baniyā* understood: *ki*, conj.: *jo*, pron. rel. sing. nom. case¹⁶: *ko'ī*, pron. indef.¹⁷ nom. case constructed with *jo* and governing the verb: *mīhnatī*, adj. derived from the subst. *mīhnat* by the addition of the very usual termination *ī*¹⁸ called *yā-ī nisbatī*, and agreeing with *ādmi* or some such noun understood: *ise*, pron. demonstrative proximate accus. case sing from *yih*¹⁹: *merī*, pron. of the first pers.²⁰ gen. case fem. sing. agreeing

(6) G. par.40.

(7) G. par. 6 and 10. (8) G. note to par. 25.

(9) G. par. 7 and 10.

(10) G. par. 56.

(11) G. par. 25.

(12) G. par. 51.

(13) G. par. 24.

(14) G. par. 30, fifth division.

(15) G. par. 25.

(16) G. Chap. IV.

(17) G. Chap. IV.

(18) G. par. 49.

(19) G. Chap. IV.

(20) G. Chap. IV.

camel; then, a female elephant I will buy. When from this transaction much wealth (is) come (to) hand, then I will make four marriages; from each wife four sons will be born: when they, having become young (men), being in the manner of princes riding on Arabian horses, shall form a design of hunting, then I will go in their equipage, to the end that other people may magnify and honour them.

In this absurd imagination, the thought of the pitcher passed away. It, having fallen from his head on the ground, broke to pieces; and, all the oil flowed away. Then, the shopkeeper, having seized the hair of his head, kicked him thus, that that beating will not be forgotten to him the whole of (his) life.

GRAMMATICAL ANALYSIS.

Dūsri, an ordinal of number¹ fem. sing. derived from *do*, two: *nakl*, s. f. sing. nom. case.

Yūn, adv. derived from the pron. demonstrative *yih*²: *kahte*, v. a. pres. part.³ plur. mas. from the root *kah*: *haiñ*, subst. verb pres. tense third pers. plur.⁴ governed by some noun, such as *log*, people, understood: *ki*, conj.: *shādī*, noun proper: *nām*, may be considered as a s. m. governed by some postpos. understood⁵, or as an indec. word: *ek*, noun

(1) G. par. 41.

(2) G. par. 51.

(3) G. par. 23.

(4) G. par. 33 and note.

(5) G. par. 57.

<i>e-kā</i> , of pitcher,	<i>sārā</i> , all,	<i>aisā</i> , this-like, thus,
<i>dhyān</i> , the thought,	<i>tel</i> , the oil,	<i>latiyāyā</i> , kicked,
<i>jālā</i> , going,	<i>bah</i> , having flowed,	<i>ki</i> , that,
<i>rahā</i> , remained.	<i>gayā</i> , went.	<i>use</i> , to him,
<i>wuh</i> , that, it,	<i>tab</i> , then,	<i>wuh</i> , that,
<i>sir se</i> , from (his) head,	<i>baniye</i> , the shopkeeper,	<i>mār</i> , beating,
<i>zamīn par</i> , on ground,	<i>ne</i> (expletive),	<i>umr</i> , life-time,
<i>gir-ke</i> , having fallen,	<i>us ke</i> , of him,	<i>bhar</i> , full, the whole,
<i>phūt</i> , having broken,	<i>sir ke</i> , of the head,	<i>na bhūlegi</i> , will not be
<i>gayā</i> , went;	<i>bāl</i> , the hair,	forgotten.
<i>aur</i> , and,	<i>pakarṅkar</i> , having seiz-	
	ed,	

(They, or people) are thus saying, that a shopkeeper, (by) name *Shādī*, bought a pitcher full of pungent oil in the market; and, standing there, began to call out, that whoever (man) of labour will convey this to my shop, then I will give him a *takā* (nearly a penny) pay for (his) labour. *Dalwālī* (by) name, a farrier, was standing there: he having raised the pitcher on (his) head, took (it) towards his shop; and, (in) going began to make this project in (his) mind; (saying) that I will buy a hen with this *takā*; she will lay twenty eggs; then, twenty-two days after, she will produce twenty young ones. When they shall become grown up, having sold them, I will buy a she-goat; with its young ones, a cow; again, with that, a mare; with the mare, a she-

<i>jab</i> , when,	<i>se</i> , from, with,	<i>ghorōn par</i> , on horse,
<i>we</i> , they, those,	<i>bahut</i> , much,	<i>sawār</i> , riding,
<i>barē</i> , great, grown up,	<i>daulat</i> , wealth, riches,	<i>hokar</i> , having become,
<i>hon̄ge</i> , shall become,	<i>hāth</i> , (to) hand,	<i>shikār k̄ā</i> , of hunting,
<i>un ko</i> , them, those,	<i>ā'ī</i> , come,	<i>irāda</i> , wish, design,
<i>bech-kar</i> , having sold,	<i>tab</i> , then,	<i>karen̄ge</i> , shall make,
<i>bakrī</i> , a she-goat,	<i>chār</i> , four,	<i>to</i> , then,
<i>khariḍūngā</i> , I will buy;	<i>byāh</i> , marriages,	<i>main̄</i> , I,
<i>us ke</i> , of it, of that,	<i>karūngā</i> , I will make;	<i>un kī</i> , of them,
<i>kachbach</i> , young ones,	<i>har ek</i> , every one,	<i>jilau</i> , equipage,
<i>se</i> , from, with,	<i>gorū se</i> , from wife,	<i>men̄</i> , in,
<i>gū'e</i> , a cow;	<i>chār chār</i> , four four,	<i>chalūngā</i> , will go,
<i>phir</i> , again, then,	<i>bete</i> , sons,	<i>tā kī</i> , to the end that,
<i>us se</i> , with that,	<i>tawallud</i> , birth,	<i>aur</i> , other,
<i>ghorī</i> , a mare;	<i>hon̄ge</i> , will become:	<i>log</i> , people,
<i>ghorī se</i> , with the mare,	<i>jab</i> , when,	<i>un kī</i> , of them,
<i>ūntnī</i> , a she-camel;	<i>we</i> , they, those,	<i>ta'ẓīm</i> , magnifying,
<i>phir</i> , again, then,	<i>jawān</i> , young (men),	<i>o takrīm</i> , and honour-
<i>hathmī</i> , a she-elephant,	<i>hokar</i> , having become,	ing,
<i>mol lūngā</i> , I will buy.	<i>shahzādoñ</i> , princes,	<i>karen̄</i> , may make.
<i>jab</i> , when,	<i>kī</i> , of,	<i>is</i> , this,
<i>is</i> , this,	<i>tarah</i> , (in) the manner,	<i>behūda</i> , absurd,
<i>saudāgarī</i> , traffick,	<i>tāzī</i> , Arabian,	<i>khayāl</i> , imagination,

market,	to, then,	<i>chalte</i> , moving, going,
(a) pitcher,	<i>ek takā</i> , one <i>takā</i> *,	<i>hū'e</i> (in) being, become,
<i>oḥar</i> , full,	<i>use</i> , to him,	<i>yih</i> , this,
<i>karṭā</i> , bitter, pungent,	<i>mazdūri</i> , pay of labour,	<i>maṣṣūba</i> , project,
<i>tel</i> , oil,	<i>dūngā</i> , I will give.	<i>karne</i> , to make,
<i>kharidā</i> , purchased ;	<i>dalwālī</i> (proper name),	<i>lagā</i> , applied, began ;
<i>aur</i> , and,	<i>nām</i> , name, (by) name,	<i>kī</i> , that,
<i>wahān</i> , there,	<i>ek</i> , one,	<i>is</i> , this,
<i>kharā</i> , standing,	<i>na'l-band</i> , farrier,	<i>take kī</i> , of <i>takā</i> ,
<i>ho</i> , having become,	<i>wahān</i> , there,	<i>murghī</i> , a hen,
<i>pukārne</i> , to cry out,	<i>kharā</i> , standing,	<i>lūngā</i> , I will take, buy ;
<i>lagā</i> , applied, began,	<i>thū</i> , was :	<i>wuh</i> , that, she,
<i>kī</i> , that,	<i>wuh</i> , he, that,	<i>bīs</i> , twenty,
<i>jo ko'ī</i> , whoever,	<i>gharā</i> , pitcher,	<i>ande</i> , eggs,
<i>mihnatī</i> , (man) of la-	<i>apne</i> , of (him) self,	<i>degī</i> , will give, lay ;
bour,	<i>sir par</i> , on (the) head,	<i>phir</i> , again, then,
<i>ise</i> , this,	<i>uṭhākar</i> , having raised,	<i>bā'īs</i> , twenty-two,
<i>merī</i> , of me, my,	<i>us kī</i> , of him, his,	<i>din ke</i> , of day,
<i>dūkān</i> , shop,	<i>dūkān kī</i> , of shop,	<i>ba'd</i> , after,
<i>tak</i> , to, up to,	<i>ṭaraf</i> , (to) the side,	<i>bīs</i> , twenty,
<i>pahunchāwe</i> , will cause	<i>le-chalā</i> , took away ;	<i>bachche</i> , young ones,
to arrive, will convey,	<i>aur</i> , and,	<i>nikāl gī</i> , will produce.

* The thirty-second part of a rupee, or nearly one penny.

demonstr. objective or accus. case sing. from *waḥ*²⁵ : *bhī*, conj. : *pānī*,
 s. m. sing. abl. case governed by *se*, a postpos.²⁶ : *nīkāḷ*, past conjunc-
 tive part. or part. of suspension²⁷ of the transitive or causal verb
nīkāḷ,²⁸ derived from the intrans. root *nikal* : *le*, v. a. aorist or fut.
 indef. third pers. sing. contraction of *le'e* or *lewe* from the root *le*²⁹ :
ākḥīr, adj. or adv.³⁰ : *haḍḍī*, s. f. sing. nom. case governing the verb : *jo*,
 pron. rel. sing. nom. case³¹ referring to *haḍḍī* and governing the verb
thī : *munh*, s. m. sing. abl. case governed by *men*³² a postpos. : *thī*, verb
 subst. past tense sing. fem.³³ agreeing with *haḍḍī* understood : *kho*,
 v. a. past conjunctive participle, participle of suspension³⁴ or root of the
 verb : *dī*, v. a. part. past or past tense indef. sing. fem. from the root
*de*³⁵ agreeing with *haḍḍī*. (The verb *de*, however, is often used, as in
 this instance, to form a compound with the root of a verb preceding³⁶).

‡ for *do*, Two, or *dūsarī*, Second, *naḥl*, Story.

<i>yūñ</i> , thus,	<i>kī</i> , that,	<i>ek</i> , one,
<i>kahte</i> , saying,	<i>shāḍī</i> , (proper name),	<i>baniye</i> , shopkeeper,
<i>haiñ</i> , (they) are,	<i>nām</i> , name, by name,	<i>ne</i> , (expletive),

(25) G. Chap. IV.

(26) G. par. 7.

(27) G. par. 24.

(28) G. par. 29.

(29) G. par. 27.

(30) G. par. 37.

(31) G. Chap. IV.

(32) G. par. 7.

(33) G. par. 33, with the note.

(34) G. par. 24.

(35) G. par. 22 and 25

(36) G. par. 30, second division.

aur, conj. : *munh*, s. m. sing. abl. case⁹ governed by the postpos.
men : *le*, past conjunctive particip. or particip. of suspension¹⁰, root
le : *joñ*, adv. formed from the relative pron. *jo*. or *jauñ*¹¹ : *parchhā'ñ*,
 s. f. sing. nom. case governing the verb : *us*, pron. demonstrative,
 inflected from *wuh*¹², gen. case sing. governed by *kī*, a postpos. fem.¹³
 governing *us* and agreeing with *parchhā'ñ* : *pāñ*, s. m.¹⁴ sing. abl. case
 governed by *men*, a postposition : *dekhī*, past part. or past tense indef.
 fem. sing.¹⁵ from the root *dekh*, agreeing with *parchhā'ñ* : *samjhā*,
 past part. or past tense indef. mas. sing. from the root *samjñh*¹⁶ governed
 by *kuttū* understood : *ki*, conj. : *dūsrī*, ordinal of number¹⁷ fem.¹⁸ sing.
 derived from the cardinal *do* : *haddī*, s. f. sing. nom. governing the
 verb : *hai*, subst. verb pres. tense third pers. sing.¹⁹ governed by *haddī* :
māre, v. a. part. past, from root *mār*, inflected mas. sing. used as an
 indeclinable word²⁰ : *lālach*, s. m. sing. gen. case²¹ : *ke*, a postpos. mas.
 inflect. agreeing with *māre* and governing *lālach*²² : *munh*, s. m. sing.
 nom. case governing the verb : *pasūrā*, v. a. past part. or past tense
 indef. mas. sing. from the root *pasār*,²³ which is the causal or transitive
 of the neuter verb *pasar*,²⁴ governed by *munh* : *ki*, conj. : *use*, pron.

(9) G. par. 7.

(10) G. par. 24.

(11) G. par. 51.

(12) G. Chap. IV.

(13) G. par. 7.

(14) G. par. 3.

(15) G. par. 22 and 25.

(16) G. par. 22 and 25.

(17) G. par. 41.

(18) G. par. 4.

(19) G. note to par. 33.

(20) G. par. 36.

(21) G. par. 7.

(22) G. par. 7.

(23) G. par. 22 and 25.

(24) G. par. 29.

<i>pānī-se</i> , from the	<i>le</i> , (he) might take :	<i>munīh-menī</i> , in mouth,
water,	<i>ākhir</i> , last, at last,	<i>thī</i> , was,
<i>nikūl</i> , having made	<i>hadḍī</i> , the bone,	<i>kho</i> , lose, having lost,
issue,	<i>jo</i> , which, what, who,	<i>dī</i> , given, (he) gave.

Some dog found a bone on a river side, and having taken it in (his) mouth, as (he) saw the shadow of it in the water, he understood that (there) is another bone ; through avarice (he) stretched out (his) mouth that (he) might take it also out of the water : at last, (he) gave (away) having lost the bone which was in (his) mouth.

GRAMMATICAL ANALYSIS.

Pahlī, an ordinal of number,¹ fem. sing. agreeing with *nakl*, s. f. sing. nom. case. *Kisī*, pron. indef. inflection of *ko'ī*,² agreeing with *kutte*, s. m. sing. inflected from *kuttā*³, because it is followed by *ne*⁴, which is an expletive to a nominative case, or to the noun denoting the agent, before a transitive verb in a past tense : *daryā*, s. m. sing. compounded with the following noun, *kanāre*, s. m. sing. inflected from *kanāra*⁵ and governed by a postposition understood⁶ : *ek*, a noun of number⁷ : *hadḍī*, s. f. sing. nom. case governing the verb, *pā'ī*, past part. or past tense indef. fem. sing. from the root *pā*, agreeing with

(1) See Grammar, paragraph 41.

(2) G. Chap. IV.

(3) G. par. 6 and 10. (4) G. note to par. 25, and par. 71. (5) G. par. 6 and 10.

(6) G. par. 57.

(7) G. par. 40.

(8) G. par. 22, 25 and 33.

MUNTAKHABĀT-I-HINDĪ.

NAKLIYĀT:

SHORT STORIES,

VERBALLY TRANSLATED

OR

EXPLAINED BY PARTICULAR VOCABULARIES,

WITH SOME GRAMMATICAL ANALYSIS.

! for *ek*, One, or *pahlī*, First, *naḥl*, Story.

<i>kisī</i> , some, a, any,	<i>meṇ</i> , in,	<i>dūsarī</i> , second, another,
<i>kutte</i> , dog,	<i>le</i> , having taken,	<i>haḍḍī</i> , bone,
<i>ne</i> (an expletive),	<i>joṇ</i> , as,	<i>hai</i> , (it) is ;
<i>daryā</i> , sea, river,	<i>parchhā'īnī</i> , shadow,	<i>māre</i> , stricken, through,
<i>kanāre</i> , shore (on),	<i>us-kī</i> , of it, of that,	<i>lālach-ke</i> , of avarice,
<i>ek</i> , one, a,	<i>pānī-meṇ</i> , in the water,	<i>munh</i> , mouth,
<i>haḍḍī</i> , bone,	<i>dekhi</i> , seen, (he) saw,	<i>pasārā</i> , stretched out,
<i>pā'ī</i> , found,	<i>samjhā</i> , (he) under-	<i>ki</i> , that,
<i>aur</i> , and,	stood,	<i>use</i> , it, that,
<i>munh</i> , mouth,	<i>ki</i> , that,	<i>bhī</i> , also, even,

CORRECTIONS.

Page. Line from the top.

۵	14	for روئيو	read روئيون
۱۰	6	— نکال	— نکال
۱۲	1	— يميناي	— يميناي
—	2	— کچھ انديشہ	— کچھ انديشہ
۱۳	6	after برن	insert مین
۲۸	12	for برهري	read برهري
—	13	— تو	— تو
۲۹	last	— نہ	— نہ
۳۱	6	— قاضي	— قاضي
۵۸	14	— چيزين	— چيزين
۶۶	15	— هي	— هي
۶۸	14	— مين	— مين
—	15	— آونگا	— آونگا
—	16	— شکار	— شکار
۷۴	1	— فانون	— فانون
۷۷	16	— مياسي	— مياسي
۸۷	last	— بدل	— بدل
۹۱	7	— ذايقہ	— ذايقہ

Page. Line from the top.

۹۲	3	for نازگي	read نازگي
۹۶	last	— بدن	— بدن
—	—	— هي	— هي
۹۸	14	— چوپاون	— چوپاون
۱۰۴	last	— بيمس	— بيمس
۱۲۳	8	— هي	— هي
۱۲۴	11	— صحت	— صحت
۱۳۲	6	— کہیں	— کہیں
۱۴۲	5	— کریں	— کریں
۱۴۳	6	— پیر	— پیر
5	3	after yih, this, read dil-	men, in the heart.
19	8	for haniskar	read haniske.
—	11	— gabru	— gabrū.
38	20	— dālī	— dālī.
۶۶	6	— तीनों	— तीनों
۶۶	13	— दोनों	— दोनों
۷۲	6	— गुजरी	— गुजरी
۷۶	5, 8, 17	— दोनों	— दोनों
۷۶	3	— नहीं	— नहीं

. number or the future tense or the ordinal of a number the always nasal, as well as in the pronouns تین, the substantive verb ہوں, the postpositions تین میں سے تین, and in all adverbs derived from Hindustani pronouns. Of the letter *s* when used as supplementary to the preceding consonant to represent some aspirated Indian letter, the form *s* or *sh* or *ç* is adopted discriminatively in the middle or at the end of a word: and, at the end of a word the compound *ç* is used to distinguish the *hā-i-malfūzī* or the *s* which is sensibly uttered from the *hā-i-mukhtaḥḥ*, which is but very imperceptibly if at all sounded, and which the simple character denotes. To mark the ends of verses in poetry, and sometimes to make a division in prose where rhyme is adopted, or the sense might be doubtful without it, the sign “ or ‘ is here used: and, a mark thus (ç) is occasionally inserted to point out the beginning of a new subject in the discourse.

The powers of the letters by which the Hindustani pronunciation is denoted in the Roman part of this impression, together with the corresponding Arabic and Nagari characters, have been explained in the Author's Hindustani Grammar, as well as in the Preface to his Dictionary; for which reason it is thought needless to repeat them here: it may be noted, however, that when, in that part, two vowels come together, each of which should be distinctly sounded, they are often separated by a comma placed above: and, a hyphen is very frequently used to distinguish the adventitious from the radical part of a word, as well as to shew the different portions of a compound term or word and the connexion between a noun and the postposition by which it is governed.

These selections are made from many different authors; so variety of style is exhibited in a small compass: but a considerable part of the impression in the Arabic character, which comprises a description of some of the most important productions of India, as well as of the sciences, religious sects and manners of the Hindūs, by *Sher Ālī Afsos*, is preferred on account both of the elegance of the language, and of the correct, interesting information it contains: and, the second volume is intended to comprise, in the first place, a general description of the various provinces and most remarkable places of that country by the same author.

In reading that part which is in the Arabic character, the vowel *fat'ha* may be generally understood to be pronounced after a consonant which is not marked with any vowel or with the sign *jazm*: excepting, after either of the letters ا, or ي, or when the consonant is final in a word, or after a letter followed by either the *wāw-i-maj'hūl* pronounced as oa in the English word "boar," or the *yā-i-maj'hūl* pronounced as ea in the English word "bear"; the consonant immediately preceding the ا, or ي when either of these sounds is intended being necessarily left void of any vowel point, because the Arabic orthography affords not the means of denoting them: and after final letters, if no vowel is given to them, as well as after all consonants which have the sign *jazm* superscribed, no vowel is to be sounded. To distinguish, in the Arabic character, the *nūn-i-ghunna*, or nasal *nūn*, which in Nagari the sign *anuswāra* (•) denotes, no discriminative mark or character has been devised which can uniformly and conveniently be adopted in printing; this sound is, therefore, here signified by the simple letter ن: to assist learners, however, in ascertaining the pronunciation, we may remark, that in Hindī terminations denoting

P R E F A C E.

To learners of Hindustani, in Europe, the oral assistance of an instructor can rarely be given so assiduously as to enable them to advance well at the outset in reading and translating Hindustani compositions, whether manuscript or printed in the usual manner: and, so different is the taste of the people of India from that of Europeans, that passages not unfrequently occur in the literary productions of the former, which to the latter appear indecent or disgusting. With a view to supply that deficiency in some measure, and to obviate the inconvenience above noticed, the following selection, with some assistance in reading, translating, and grammatical analysis, has been prepared. The Arabic and Nagari characters used in the impression are plain and legible: and, where the former are adopted, the notation peculiar to the Arabs is made use of, as far as appears practicable and necessary, to guide the reader's pronunciation. But, besides this help on so important a point to the learner of a living language as pronunciation, the reading of a few short stories at the commencement is given word by word in the Italic character; a verbal translation of the same stories is also given, as well as a grammatical analysis of them, together with references to the rules in the Author's Hindustani Grammar, for the accommodation of mere beginners: and particular vocabularies of some subsequent stories are, moreover, inserted to facilitate the student's ulterior progress.

STELL, Esq., M.P. Chairman.

MARJORIBANKS, Esq. Deputy Chairman.

MARTON ELPHINSTONE.

Esq. M.P.

JOHN MOONE, Esq.

RICHARD CHICHELEY PLOWDEN, Esq.

JOHN HUDLESTON, Esq.

JOHN BEBB, Esq.

JAMES PATTISON, Esq.

Sir GEORGE ABERCHOMBIE ROBINSON, Bart.

JAMES DANIELL, Esq.

Hon. HUGH LINDSAY, M.P.

JOHN MORRIS, Esq.

WILLIAM STANLEY CLARKE, Esq.

JOHN THORNHILL, Esq.

GEORGE RAIKES, Esq.

ROBERT CAMPBELL, Esq.

JOHN GOLDSBOROUGH RAVENSHAW, Esq.

JOHN LOCH, Esq.

CHARLES ELTON PRESCOTT, Esq.

JOSIAS DU PRE ALEXANDER, Esq. M

NEIL BENJAMIN EDMONSTONE, Esq.

CHARLES MILLS, Jun. Esq.

JOHN MASTERMAN, Esq.

DIRECTORS

FOR

MANAGING THE AFFAIRS

OF THE

Honourable United Company of Merchants of England,

TRADING TO THE EAST-INDIES :

THE

SECOND EDITION

OF

SELECTIONS IN HINDUSTANI,

PREPARED UNDER THEIR PATRONAGE,

IS,

WITH GREAT DEFERENCE AND RESPECT,

DEDICATED BY

THEIR MOST OBEDIENT, AND

MOST HUMBLE SERVANT,

JOHN SHAKESPEARE

London, 22d April, 1824.

NTAKHABĀT-I-HINDĪ,

OR

SELECTIONS IN HINDUSTANI,

WITH

VERBAL TRANSLATIONS OR PARTICULAR VOCABULARIES

AND A

GRAMMATICAL ANALYSIS OF SOME PARTS,

FOR THE

USE OF STUDENTS OF THAT LANGUAGE.

BY JOHN SHAKESPEAR,

ORIENTAL PROFESSOR AT THE HONOURABLE EAST-INDIA COMPANY'S
MILITARY SEMINARY.

SECOND EDITION.

VOL. I.

LONDON:

PRINTED FOR THE AUTHOR,

By Cox and Baylis, 75, Great Queen-Street, Lincoln's-Inn-Fields,

And sold by KINGSBURY, PARBURY, and ALLEN, Booksellers to the Honourable
East-India Company, Leadenhall Street.

1824.

۲۲۵۲
(۵۲)

۱۹۱۵۲۲.۱

DUE DATE

۲۲ ۱۹۲

<p> <small>100</small> <small>100</small> <small>100</small> <small>100</small> ११०७ १११५३.१ (०५) ११११११ </p>			
Date	No.	Date	No.